MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

TOMA KVEDERAITĖ
CIVILINĖS IR VERSLO TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

BENDROVĖS VADOVO SPECIALIOSIOS PAREIGOS: SAMPRATA IR IDENTIFIKAVIMO KRITERIJAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Virginijus Bitė

Vilnius, 2025 m.

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS 3
ĮVADAS 4
1. BENDROVĖS VADOVO SPECIALIŲJŲ IR BENDRŲJŲ PAREIGŲ SANTYKIS BEI ATRIBOJIMAS 9
1.1. Bendrovės vadovo pareigos, kaip viena iš atstovavimo problemų sprendimo strategijų 9
1.2. Bendrovės vadovo bendrųjų pareigų samprata ir požymiai 12
1.3. Bendrovės vadovo specialiųjų (imperatyviųjų) pareigų samprata ir požymiai 17
1.4. Bendrovės vadovo bendrųjų ir specialiųjų pareigų atribojimo kriterijai 19
2. BENDROVĖS VADOVO SPECIALIŲJŲ PAREIGŲ IDENTIFIKAVIMO PROBLEMOS 23
2.1. Bendrovės vadovo pareigos užtikrinti, kad bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, teisinis pobūdis 23
2.1.1. Pareigos, susijusios su tinkamos finansinės atskaitomybės užtikrinimu ir mokestinių prievolių vykdymu 26
2.1.2. Pareigos, susijusios su bendrovės, kaip darbdavio, prievolių vykdymu 34
2.1.3. Bendrovės vadovo pareigų traktavimas konkurencijos teisės pažeidimų atvejais ... 38
2.2. Bendrovės vadovo pareigos nemokumo kontekste 43
2.2.1. Pareigos, esant bendrovės nemokumo tikimybei 43
2.2.2. Pareiga inicijuoti nemokumo procesą 48
2.2.3. Pareiga perduoti nemokumo administratoriui juridinio asmens turtą ir dokumentus 52
2.3. Bendrovės vadovo pareigos vykdant kapitalo palaikymo reikalavimus 55
3. KITI BENDROVĖS VADOVO SPECIALIŲJŲ PAREIGŲ TAIKYMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI 61
3.1. Atsakomybės už bendrovės vadovo specialiųjų pareigų pažeidimą subjektas 61
3.2. Ex turpi causa non oritur principo (ne)taikymas bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atveju 66
IŠVADOS 74
PASIŪLYMAI 76
LITERATŪROS SĄRAŠAS 77
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 85
SANTRAUKA 86
SUMMARY 87

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ABĮ – Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas

ApT – Lietuvos apeliacinis teismas

BAĮ – Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas

CBS – Civilinių bylų skyrius

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas

d. – dalis

DK – Lietuvos Respublikos darbo kodeksas

FAĮ – Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos įstatymas

ĮBĮ – Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas

JANĮ – Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas

KĮ – Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas

kt. – kita

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas

p. – punktas

pan. – panašiai

pvz. – pavyzdžiui

str. – straipsnis

t. y. – tai yra

t. t. – taip toliau

TAR – Teisės aktų registras

ĮVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas. Bendrovės vadovas Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme[1] (toliau – ABĮ) yra apibrėžiamas kaip vienasmenis bendrovės valdymo organas (ABĮ 37 str. 1 d.). Bendrovės vadovas visu vadovavimo bendrovei laikotarpiu įgyvendina juridinio asmens teises bei vykdo juridinio asmens pareigas. Plati vadovo kompetencija priimti su bendrovės valdymu susijusius sprendimus neretai bendrovėje sukelia atstovavimo problemų, kai bendrovės vadovo interesai nesutampa su kitų bendrovėje dalyvaujančių subjektų interesais ir skatina vadovo opurtunistišką elgesį. Siekiant sumažinti bendrovėje kylančias atstovavimo problemas, vadovų elgesys yra reguliuojamas nustatant jiems įvairias pareigas, kurios gali pasireikšti kaip konkrečios vadovų elgesiui taikomos taisyklės arba kaip bendrieji standartai, kuriais remdamiesi teismai vertina vadovų elgesį *ex post*[2]. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo LAT praktikoje apžvalgoje[3] nurodo, jog „siekiant taikyti civilinę atsakomybę bendrovės valdymo organams ar jų nariams, pirmiausia būtina nustatyti, kokius neteisėtus veiksmus jie atliko“. LAT, klasifikuodamas bendrovės valdymo organų pareigas pagal jų pobūdį, išskiria bendrovės valdymo organų narių fiduciarines ir imperatyvias pareigas[4]. Nors teismų praktikoje bendrovės vadovo neteisėtų veiksmų, pasireiškiančių bendrovės vadovo pareigų pažeidimu, institutas plačiai aptartas, Lietuvos teismų praktika teismams identifikuojant bendrovės vadovo specialiąsias (LAT vadinamas „imperatyviosioms“) bei bendrąsias (LAT vadinamas „fiduciarinėmis“) pareigas dažnu atveju yra nenuosekli ir nevieninga. Taigi šiuo atveju temos aktualumas pasireiškia tuo, kad Lietuvos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje vis dar nėra aiškiai suformuotų bendrovės vadovo pareigų priskyrimo bendrosioms bei specialiosioms kriterijų, taip pat nėra atskleista, kokiais kriterijais remiantis šios pareigos turėtų būti atribojamos.

Kadangi bendrovės vadovui civilinė atsakomybė gali būti taikoma ir už nesugebėjimą užtikrinti, kad jo vadovaujama bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, galimos situacijos, kai bendrovė, kuriai už teisės aktų pažeidimus buvo paskirta bauda, patirtą žalą bandys išieškoti iš vadovo. Tokiu atveju yra svarbu nustatyti, ar bendrovės atžvilgiu turėtų būti taikomas principas *ex turpi causa non oritur* arba, trumpiau, - *ex turpi causa* (liet. „iš neteisėto veikimo reikalavimas

---

[1] „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. kovo 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E22116F1B0E0.

[2] John Armour, Henry Hansmann ir Reinier Kraakman, „Agency Problems, Legal Strategies, and Enforcement“, *Harvard Law and Economics Research Paper Series* No. 644 (2009): 5-6, http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center/papers.

[3] LAT 2016 m. lapkričio 23 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga (Teismų praktika Nr. 45).

[4] *Ibid.* Toks vadovo pareigų skirstymas pateikiamas skyriuje *3. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS.*

nekyla“). Tačiau Lietuvos teismų praktikoje iki šiol egzistuoja tik viena byla[5], kurioje teismas, priimdamas sprendimą dėl bendrovės vadovo atsakomybės, tiesiogiai pasirėmė šiuo principu. Todėl temos aktualumas pasireiškia ir tuo, jog šis principas bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atveju analizuotas itin negausiai, todėl egzistuoja poreikis ištirti jo (ne)taikymo sąlygas.

Tiriamos problemos:

1. Kokiais kriterijais remiantis konkrečios bendrovės vadovo pareigos turėtų būti priskiriamos bendrosioms arba specialiosioms pareigoms?
2. Ar visais atvejais bendrovei paskirta bauda dėl bendrovės vadovo atliktų neteisėtų veiksmų turėtų būti išieškoma iš atsakingo vadovo?
3. Kokie subjektai gali būti traukiami atsakomybėn už bendrovės vadovo pareigų pažeidimu sukeltą žalą?

Temos ištyrimo lygis. Lietuvos teisės doktrinoje bendrovės vadovo specialiųjų pareigų samprata ir jų teoriniai požymiai nebuvo nagrinėti. Tačiau teisės mokslininkai tyrė atskiras bendrovės vadovo pareigas. Bendrovės vadovo pareigas bendrovės nemokumo kontekste nagrinėjo Remigijus Jokubauskas ir Mykolas Kirkutis[6] bei Virginijus Bitė, Vilija Mogenytė ir Salvija Mulevičienė[7]. Bendrovės vadovo rūpestingumo pareigą ir verslo sprendimo priėmimo taisyklę analizavo Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė[8], Gintarė Jakuntavičiūtė (Gumuliauskienė)[9], Justinas Jarusevičius[10] ir Paulius Čerka[11]. Bendrovės vadovo specialiųjų ir bendrųjų pareigų atribojimą užsienio teisės doktrinoje tyrė Daniel Clarry[12], Louis Kaplow[13], o

[5] ApT 2019 m. balandžio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-161-790/2019.
[6] Remigijus Jokubauskas ir Mykolas Kirkutis, „ĮMONĖS VADOVO CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ DĖL LAIKU NEINICIJUOTO NEMOKUMO PROCESO“, *Jurisprudencija* 28, 2 (2021): 430-451, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/7023.
[7] Virginijus Bitė, Vilija Mogenytė ir Salvija Mulevičienė „Civil Liability of a Company Director in the Vicinity of Insolvency: The Lithuanian Approach“, *European Business Organization Law Review* 23 (2022): 456-479, https://link.springer.com/article/10.1007/s40804-022-00240-8.
[8] Virginijus Bitė ir Gintarė Gumuliauskienė, „The Business Judgment Rule in Lithuania“, *Eur Bus Org Law Rev* 17 (2016): 555–576, https://doi.org/10.1007/s40804-016-0052-0.
[9] Gintarė Jakuntavičiūtė, „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio Universitetas, 2012), https://vb.mruni.eu/object/elaba:1873577/1873577.
[10] Justinas Jarusevičius, „Verslo sprendimo taisyklės taikymo priežastys“, *Teisė* 100 (2019): 80–102, https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/12520/11017 bei Justinas Jarusevičius, „Ar pagrįstai verslo sprendimo taisyklė priskiriama prezumpcijos kategorijai?“, *Teisė* 112 (2019): 186–202, https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/14487/13416.
[11] Paulius Čerka, „Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?“ *International journal of Baltic law* 1, 1 (2002): 57-75.
[12] Daniel Clarry, „Mandatory and Default Rules in Fiduciary Law“, iš *The Oxford Handbook of Fiduciary Law,* Evan J. Criddle, Paul B. Miller, Robert H. Sitkoff (Oxford Academic, 2019), 435–448, https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190634100.013.24.
[13] Louis Kaplow, „Rules Versus Standards: An Economic Analysis“, *Duke Law Journal* 42 (1992): 557-652, https://scholarship.law.duke.edu/dlj/vol42/iss3/2.

bendrųjų pareigų institutą analizavo Aurelio Gurrea-Martínez[14], Julian Velasco[15], Carsten Gerner-Beuerle[16], John C. P. Goldberg[17], Robert H. Sitkoff[18] ir kt. Bendrovės *de facto* vadovo instituto taikymą Lietuvos teisėje analizavo Tomas Stundys[19].

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Magistro baigiamojo darbo naujumas pasižymi tuo, kad Lietuvoje dar nėra darbų, kuriuose išsamiai būtų nagrinėta bendrovės vadovo specialiųjų pareigų samprata ir požymiai, o teismų praktika dėl bendrovės vadovo specialiųjų pareigų pažeidimo yra prieštaringa ir nenuosekli. Nors teisės doktrinoje yra nemažai darbų, tiriančių konkrečių bendrovės vadovo specialiųjų ir bendrųjų pareigų praktinius aspektus, šis darbas naujas tuo, jog jame pateikti teoriniai šių pareigų atribojimo kriterijai. Taip pat tema nauja tuo, kad Lietuvos teisės moksle nebuvo analizuojamas *ex turpi causa* principo (ne)taikymas bendrovės vadovo pareigų pažeidimo kontekste, o teismų praktikoje šio principo atskleidimas bendrovės vadovų pareigų pažeidimo atvejais itin negausus.

Baigiamojo darbo reikšmė. Magistro baigiamasis darbas reikšmingas Lietuvos teisės doktrinai, kurioje bendrovės vadovo specialiųjų pareigų samprata bei jų identifikavimo kriterijai atskirai tiriami nebuvo ir konkrečios pareigos nagrinėtos tik fragmentiškai. Taip pat baigiamasis darbas turi ypatingą reikšmę Lietuvos teismų praktikai, kadangi tyrimo metu išnagrinėti specialiųjų pareigų taikymo probleminiai aspektai padės teismams vertinant bendrovės vadovo bendrųjų ir specialiųjų pareigų pažeidimo atvejus bei dėl to bendrovių vadovams taikytiną civilinę atsakomybę. Tyrimas taip pat reikšmingas tuo, kad jame analizuojamas Lietuvos teismų praktikoje itin negausiai atskleisto principo *ex turpi causa* (ne)taikymas bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atvejais. Tyrime nagrinėtos principo *ex turpi causa* (ne)taikymo sąlygos padės teismams sprendžiant atvejus dėl žalos, pasireiškiančios bendrovei skirtos baudos forma, atlyginimo iš neteisėtus veiksmus atlikusio vadovo. Galų gale baigiamasis darbas aktualus tiek bendrovių vadovams, norintiems geriau suprasti savo pareigų turinį, tiek įvairiems bendrovės dalininkams,

---

[14] Aurelio Gurrea-Martínez, „Re-Examining the Law and Economics of the Business Judgment Rule: Notes for Its Implementation in Non-US Jurisdictions“, *Journal of Corporate Law Studies* 18, 2 (2018): 417-438, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2720814.

[15] Julian Velasco, „Fiduciary Principles in Corporate Law“, *iš The Oxford Handbook of Fiduciary Law*, Evan J. Criddle, Paul B. Miller, Robert H. Sitkoff (Oxford Academic, 2019), 61-76, https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190634100.013.4.

[16] Carsten-Gerner Beuerle, „The duty of care and the business judgment rule: a case study in legal transplants and local narratives“, iš *Comparative Corporate Governance*, Afra Afsharipour, Martin Gelter (Edward Elgar Publishing, 2021), 220-241, https://doi.org/10.4337/9781788975339.00020.

[17] John C. P Goldberg, „The Fiduciary Duty of Care“, iš *The Oxford Handbook of Fiduciary Law*, Evan J. Criddle, Paul B. Miller, Robert H. Sitkoff (Oxford Academic, 2019), 404–418, https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190634100.013.21

[18] Robert H. Sitkoff „Other Fiduciary Duties: Implementing Loyalty and Care“ iš *The Oxford Handbook of Fiduciary Law*, Oxford Handbooks, Evan J. Criddle, Paul B. Miller, Robert H. Sitkoff, (Oxford Academic, 2019), 419-434, https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190634100.013.22.

[19] Tomas Stundys, „Bendrovės kaip de facto vadovo civilinė atsakomybė Lietuvos teisėje“, *Jurisprudencija* 31, 1 (2024), 144-159, https://www.lituanistika.lt/content/110454.

siekiantiems įvertinti bendrovės vadovo elgesio atitiktį keliamiems reikalavimams ir iš to išplaukiančias teisines pasekmes.

Tyrimo tikslas. Atskleisti bendrovės vadovo specialiųjų pareigų sampratą ir nustatyti specialiųjų pareigų identifikavimo kriterijus bei taikymo ypatumus.

Siekiant užsibrėžto tikslo, keliami šie **tyrimo uždaviniai:**

1. Atskleisti bendrovės vadovo pareigų reikšmę, sprendžiant atstovavimo problemas, pateikti bendrovės vadovo specialiųjų ir bendrųjų pareigų sampratą bei jų atribojimo kriterijus.
2. Išnagrinėti problemas, kylančias bendrovės vadovo specialiąsias pareigas identifikuojant praktikoje, bei nustatyti to priežastis.
3. Identifikuoti kitus bendrovės vadovo specialiųjų pareigų taikymo probleminius aspektus: atsakomybės už specialiųjų pareigų pažeidimą subjektą bei *ex turpi causa* principo (ne)taikymą šių pareigų pažeidimo atveju.

Tyrimo metodai. Atliekant tyrimą, buvo panaudoti įvairūs moksliniai metodai.

Dokumentų analizės metodas buvo taikytas analizuojant Lietuvos ir užsienio teisės aktus, Lietuvos ir užsienio teismų praktiką bei teisės doktriną. Šio metodo taikymas sudarė sąlygas atskleisti bendrovės vadovo specialiųjų pareigų sampratą bei nustatyti kriterijus, leidžiančius atriboti šias pareigas nuo bendrųjų pareigų. Taip pat šis metodas buvo naudojamas analizuojant principo *ex turpi causa* (ne)taikymo sąlygas.

Istorinis metodas buvo pasitelktas tiriant bendrovės vadovo bendrųjų ir specialiųjų pareigų sampratos istorinę raidą Lietuvos ir užsienio teisės doktrinoje. Taip pat šis metodas buvo naudojamas analizuojant bendrovės vadovo specialiųjų pareigų taikymo pokyčius Lietuvos teismų praktikoje bei nustatant šių pareigų teisinio reglamentavimo pokyčius.

Sisteminės analizės metodas buvo taikytas identifikuojant atskiras teisines problemas, kylančias taikant bendrovės vadovo specialiąsias pareigas praktikoje, bei pateikiant pasiūlymus dėl galimų šių problemų sprendimo būdų. Taip pat šis metodas buvo panaudotas analizuojant, ar bendrovės vadovo specialiųjų pareigų taikymas Lietuvos teismų praktikoje yra suderinamas su specialiųjų pareigų instituto tikslu teisės doktrinoje. Galiausiai šis metodas buvo pasitelktas identifikuojant problemas, kylančias pritaikant *de facto* bendrovės vadovo institutą bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atvejais.

Lyginamasis metodas buvo panaudotas analizuojant bendrovės vadovo specialiųjų pareigų identifikavimo skirtumus Lietuvos ir užsienio teisinėse sistemose. Šio metodo taikymas taip pat padėjo sugretinti specialiųjų ir bendrųjų pareigų požymius ir tokiu būdu nustatyti jų atribojimo kriterijus.

Ginamasis teiginys. Lietuvos teismų praktikoje pasitaikantis bendrovės vadovo pareigų klasifikavimas į imperatyviąsias ir bendrąsias (fiduciarines), remiantis vien konkrečių pareigų įtvirtinimu įstatyme, yra netikslus ir lemia klaidingą tokiu pareigų bei kartu vadovo civilinės atsakomybės vertinimą.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys, išvados bei pasiūlymai. Pirmajame skyriuje aptariamos bendrovių teisėje egzistuojančios atstovavimo problemos ir viena iš jų sprendimo strategijų – bendrovės vadovo elgesio reguliavimas jam nustatytomis pareigomis. Tuomet atskleidžiama bendrovės vadovo specialiųjų ir bendrųjų pareigų samprata, aptariami šių pareigų pagrindiniai bruožai bei atribojimo kriterijai. Antrajame skyriuje nagrinėjamos problemos, kylančios bendrovės vadovo specialiąsias pareigas identifikuojant praktikoje. Problematika atskleidžiama tiriant konkrečių pareigų aiškinimo ir taikymo atvejus: bendrovės vadovo pareigą užtikrinti, kad bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, vadovo pareigas nemokumo akivaizdoje, vadovo pareigas vykdant kapitalo palaikymo reikalavimus. Trečiajame skyriuje analizuojamos kitos teisinės problemos, kylančios identifikuojant subjektą, atsakingą už bendrovės vadovo specialiųjų pareigų pažeidimą, bei *ex turpi causa* principo taikymo galimybę bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atveju.

1. BENDROVĖS VADOVO SPECIALIŲJŲ IR BENDRŲJŲ PAREIGŲ SANTYKIS BEI ATRIBOJIMAS

1.1. Bendrovės vadovo pareigos, kaip viena iš atstovavimo problemų sprendimo strategijų

ABĮ 37 str. 1 dalyje reglamentuota, jog bendrovės vadovas yra vienasmenis valdymo organas. Vadovas, veikdamas bendrovės vardu, įgyvendina juridinio asmens teises, vykdo juridinio asmens pareigas bei atstovauja bendrovei išoriniuose santykiuose. Bendrovės vadovas taip pat vykdo kasdienės bendrovės veiklos organizavimo funkciją ir yra atsakingas už bendrovės verslo valdymą, siekiant maksimizuoti bendrovės pelną. Bendrovės vadovas, kaip valdymo organas, bendrovei svarbus ir dėl efektyvaus sprendimų priėmimo, ypač didelėse išsklaidytos nuosavybės bendrovėse. Tokių bendrovių akcininkai, turintys nedidelį kiekį akcijų ir diversifikuojantys savo investicijas, paprastai nebūna įsitraukę į vienos konkrečios bendrovės veiklą, be to, esant dideliam akcininkų išsisklaidymui, kyla informacijos asimetrijos problema, akcininkams sunku kolektyviai imtis veiksmų[20], taigi, ir efektyviai priimti bendrus sprendimus. Visgi ir koncentruotos nuosavybės bendrovių akcininkai, kurie yra gerai informuoti ir aktyvūs sprendžiant bendrovės strateginio valdymo klausimus, patiki bendrovės valdymą vadovui, neretai turinčiam daugiau žinių bei patirties bendrovių valdyme, ir tokiu būdu sudaro sąlygas bendrovės vadovui atstovauti jų interesams. Bendrovės kontrolės perdavimas vadovui leidžia akcininkams sumažinti vadinamąsias kompetencijos išlaidas (angl. *competence costs),* kurios kiltų dėl kompetencijos trūkumo patiems akcininkams valdant bendrovę[21].

Teisės doktrinoje populiaru bendrovių teisę vertinti ekonominiu/funkciniu požiūriu, taikant atstovavimo problemų (angl. *agency problems*) doktriną. Santykiuose, kai viena šalis, vadinama agentu (angl. *agent*), kitai šaliai, vadinamai atstovaujamuoju (angl. *principal*), atlieka tam tikrus veiksmus ir nuo tų veiksmų priklauso atstovaujamojo gerovė, neretai kyla atstovavimo problemų. Kadangi agentas beveik visada yra geriau informuotas nei atstovaujamasis, jis turi paskatą veikti geriausiais savo, o ne atstovaujamojo, interesais, dėl ko atstovaujamasis gali patirti nuostolių[22]. Pvz., bendrovės vadovas gali nepaisyti rizikuoti linkusių akcininkų interesų investuodamas į saugesnius projektus, kurie akcininkams atneš mažiau pelno, tačiau vadovui užtikrins reputacijos ir darbo vietos išsaugojimą, jei projektas žlugs[23]. Todėl teisės doktrinoje kaip

[20] Aurelio Gurrea-Martínez, „New Agency Problems, New Legal Rules: Rethinking Takeover Regulation in the US and Europe“, *Ibero-American Institute for Law and Finance, Working Paper Series* 3/2016 (2016): 7, https://ssrn.com/abstract=2766208.
[21] Zohar Goshen ir Richard Squire, „Principal Costs: A New Theory for Corporate Law and Governance“, *Columbia Law Review* 117, 767 (2017): 770, https://ssrn.com/abstract=2571739.
[22] Armour, Hansmann ir Kraakman, *supra note*, 2:2.
[23] Martínez, *supra note*, 14:7.

viena iš svarbiausių bendrovių teisės funkcijų yra išskiriama trijų pagrindinių bendrovėse kylančių atstovavimo problemų minimizavimo funkcija – bendrovių teisė siekia sumažinti atstovavimo problemas, kylančias tarp bendrovės vadovo ir akcininkų, tarp kontroliuojančiųjų bendrovės akcininkų ir mažumos akcininkų, bei tarp pačios bendrovės ir įvairių bendrovės dalininkų, tokių kaip bendrovės kreditoriai, darbuotojai ir klientai[24]. Kiekvienoje bendrovėje, priklausomai nuo jos tipo, gali kilti skirtingos atstovavimo problemos, taip pat vienoje bendrovėje gali kilti kelių rūšių atstovavimo problemos. Pvz., uždarojoje akcinėje bendrovėje kontrolinį akcijų paketą turintis akcininkas gali nepaisyti mažumos akcininkų interesų, o bendrovės vadovas, kuriam toks akcininkas daro didelę įtaką, bendrovės vardu gali sudaryti sandorius, kurie bus pelningi kontroliuojančiajam akcininkui, tačiau pažeis mažumos akcininkų ir (ar) bendrovės kreditorių interesus. Todėl atstovavimų problemų mažinimas, kaip bendrovių teisės funkcija, yra glaudžiai susijęs su bendrovių teisės tikslu – gerovės siekimu visų asmenų, kuriems bendrovės veikla daro įtaka, įskaitant akcininkus, darbuotojus, tiekėjus, klientus, vietos valdžią ir kt.[25].

Dėl agento polinkio elgtis oportunistiškai ir atstovaujamojo pastangų tokį agento elgesį kontroliuoti atstovavimo santykiuose atsiranda atstovavimo išlaidų (angl. *agency costs*)[26]. Atstovavimo išlaidos – tai suma išlaidų, kurios susideda iš atstovaujamojo patiriamų agento kontroliavimo išlaidų (angl. *monitoring expenditures),* agento patiriamų įsipareigojimo išlaidų, prisiimant įsipareigojimus, skatinančius veikti atstovaujamojo interesais (angl. *bonding expenditures)* bei likutinio nuostolio, kurį atstovaujamasis patiria, nepaisant agento ir atstovaujamojo veiksmų, imantis prieš tai minėtų priemonių[27]. Atstovavimo išlaidų kontroliavimui (mažinimui) yra pasitelkiamos įvairios teisinės strategijos, kuriomis siekiama sumažinti atstovaujamojo pažeidžiamumą opurtunistiškam agento elgesiui. Šios strategijos gali būti suskirstytos į reguliavimo strategijas, kurios tiesiogiai apriboja agento elgesį, ir į valdymo strategijas, kuriomis yra siekiama įgalinti atstovaujamąjį bei palengvinti agento kontroliavimą.[28]

Viena iš reguliavimo strategijų, padedančių mažinti bendrovėje kylančias atstovavimo problemas, yra bendrovės vadovo elgesiui taikomos taisyklės, kurios konkrečiai apibrėžia reikalaujamą vadovo elgesį *ex ante*, bei bendrieji standartai, kuriais remiantis teismai vertina vadovo elgesį jau po vadovo atliktų veiksmų (*ex post*)[29]. Bendrovės vadovo elgesiui taikomos

---

[24] Armour, Hansmann ir Kraakman, *supra note*, 2: 2-3.
[25] John Armour, Henry Hansmann ir Reinier Kraakman, „The Essential Elements of Corporate Law: What is Corporate Law?, *Harvard Law and Economics Research Paper Series* No. 643 (2009): 25, http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center/papers.
[26] Armour, Hansmann ir Kraakman, *supra note*, 2: 3.
[27] Michael C. Jensen ir William H.Meckling, „Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure“, *Journal Of Financial Economics* 3 (1976): 308, https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0304405X7690026X.
[28] Armour, Hansmann ir Kraakman, *supra note*, 2: 5.
[29] *Ibid*, 6.

taisyklės ir bendrieji standartai kartu sudaro bendrovės vadovo pareigų turinį. Šias pareigas LAT pagal jų pobūdį išskiria į dvi kategorijas – vadovo fiduciarines pareigas (šiame darbe vadinamas bendrosiomis pareigomis), kurias sudaro rūpestingumo ir lojalumo standartai, bei vadovo imperatyvias pareigas (šiame darbe vadinamas specialiosiomis pareigomis), kaip vadovo elgesiui taikomas taisykles[30].

Bendrovės vadovo pareigos yra reglamentuojamos įvairiuose įstatymuose, pvz., Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse[31] (toliau – CK), Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme, Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatyme[32] (toliau – JANĮ), taip pat apibrėžiamos bendrovės įstatuose, vadovo pareiginiuose nuostatuose. Viena iš ABĮ įtvirtintų valdymo organų narių pareigų – veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai – teismų praktikoje yra suformuluota kaip pareiga veikti išimtinai bendrovės interesais[33]. Tokia bendrovės vadovo pareiga atgraso bendrovės vadovą, turintį diskreciją priimti sprendimus ir valdyti akcininkų patikėtą turtą, nuo nesąžiningo elgesio bendrovės ir jos akcininkų atžvilgiu. Taip pat bendrovės vadovas privalo užtikrinti, kad ne tik jo paties elgesys nepažeistų teisės normų, bet ir daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama bendrovė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus[34]. Taigi bendrovės vadovas privalo veikti ne tik geriausiais bendrovės ir jos akcininkų interesais, bet ir paisyti kitų asmenų, kuriems bendrovės veikla daro įtaką, interesų, pvz., bendrovės kreditorių, kai bendrovė tampa nemoki, bendrovės klientų, bendrovei laikantis konkurencijos teisės normų, ar valstybės interesų, bendrovei vykdant mokestines prievoles. Dėl šios priežasties bendrovės vadovo civilinė atsakomybė gali atsirasti tiek bendrovei, kai vadovas veikia priešingai bendrovės interesams, tiek ir tretiesiems asmenims, kai vadovas pažeidžia apribojimus, nustačius tam tikras trečiųjų asmenų teisių apsaugos garantijas[35].Bendrovės vadovui nustatytos pareigos, kaip bendrovės vadovo elgesio kontrolei pasitelkiama strategija, mažina vadovo polinkį elgtis opurtunistiškai bendrovės ir jos dalininkų atžvilgiu, kadangi už pareigų nesilaikymą ar netinkamą laikymąsi bendrovės vadovui gali kilti civilinė, administracinė ar net baudžiamoji atsakomybė.

[30] LAT apžvalga, *supra note*, 3.
[31] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2025 m. kovo 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.
[32] „Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. kovo 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/68f2cad098b711e9ae2e9d61b1f977b3.
[33] LAT Civilinių bylų skyriaus (toliau - CBS) 2022 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-79-469/2022.
[34] LAT CBS 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-54-701/2017.
[35] LAT CBS 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2013.

1.2. Bendrovės vadovo bendrųjų pareigų samprata ir požymiai

LAT praktikoje yra konstatuota, jog vadovą ir jo vadovaujamą įmonę sieja fiduciariniai santykiai[36]. Kadangi bendrovės vadovas yra svetimo turto valdytojas, bendrovės atžvilgiu jam kyla fiduciarinės – pasitikėjimu tarp įmonės ir jos vadovo pagrįstos pareigos. LAT išskiria dvi fiduciarinių pareigų rūšis – rūpestingumo (CK 2.87 str. 1 d.) ir lojalumo (CK 2.87 str. 2–6 d.).[37] Pažymėtina, jog rūpestingumo pareigos priskyrimas fiduciarinei yra diskutuotinas ir požiūris dėl to kiekvienoje valstybėje skiriasi. Pvz., Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) bendrovių teisėje pripažįstama, jog fiduciarinės pareigos paprastai yra skirstomos į rūpestingumo ir lojalumo pareigas[38]. Kitose bendrosios teisės valstybėse, pvz., Jungtinėje Karalystėje, Australijoje ir Kanadoje, rūpestingumo pareiga savo prigimtimi nėra laikoma fiduciarine pareiga[39]. Šiame darbe tik lojalumo pareiga bus laikoma fiduciarine, o lojalumo ir rūpestingumo pareigos kartu bus vadinamos bendrovės vadovo bendrosiomis pareigomis. Autorės įsitikinimu, bendrovės vadovo lojalumo ir rūpestingumo pareigų paskirtis yra skirtinga. Fiduciarinėmis pareigomis turėtų būti laikomos tik tos, kurios yra privalomos asmeniui (šiuo atveju, vadovui – *aut.* pastaba) dėl jo, kaip fiduciaro, statuso[40]. Tai reiškia, kad ne kiekviena pareiga, kuri kyla vadovui kaip jo tapimo bendrovės direktoriumi pasekmė, turėtų būti laikoma fiduciarine vadovo pareiga. Lojalumo pareigos taikymu yra siekiama sumažinti bendrovėje kylančius interesų konfliktus, o rūpestingumo pareigos taikymu – skatinti vadovą rizikuoti priimant verslo sprendimus pritaikant verslo sprendimo taisyklę (angl. *business judgement rule*)[41]. Pažymėtina ir tai, kad bendrovės vadovas gali būti lojalus bendrovei, tačiau nerūpestingas priimant sprendimus dėl žinių ar patirties trūkumo, tačiau tokiu atveju būtų neprotinga laikyti, jog jis pažeidė savo, kaip fiduciaro, pareigas bendrovės atžvilgiu.

Anot LAT, fiduciarinės pareigos reikalauja bendrovės vadovo viso elgesio atitikties rūpestingumo ir lojalumo standartams[42]. Tai reiškia, kad bendrovės vadovo rūpestingumo ir lojalumo pareigos yra struktūrizuotos kaip atviri, platūs standartai, kurie pateikia bendrus elgesio principus[43]. Kasacinis teismas šias pareigas taip pat įvardina kaip vadovo veiklos principus, kurių valdymo organai privalo laikytis, organizuodami kasdienę bendrovės veiklą, priimdami bei įgyvendindami įmonės veiklos sprendimus[44]. Pasak JAV Delavero valstijos Aukščiausiojo

---

[36] LAT CBS 2020 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-235-421/2020 ir jos 25 punkte nurodyta kasacinio teismo praktika.
[37] LAT apžvalga, *supra note*, 3.
[38] Velasco, supra note,15: 71.
[39] Christopher M. Brunerm „Is the Corporate Director's Duty of Care A "Fiduciary' Duty? Does It Matter?“, *Wake Forest L.* 1027 (2013): 1028, https://ssrn.com/abstract=2358616.
[40] *Ibid*., 1035-1036.
[41] *Ibid,,* 1029.
[42] LAT apžvalga, *supra note*, 3.
[43] Sitkoff, supra note, 18: 420.
[44] LAT apžvalga, *supra note*, 3.

Teismo, fiduciarinės pareigos vadovams yra taikomos nepertraukiamai ir jos yra nuolatinis kompasas, kuriuo turėtų vadovautis vadovai veikdami įmonėse[45]. Svarbu pažymėti, jog bendrųjų vadovo pareigų įvardijimas kaip standartų neturėtų būti suprantamas kaip jų laikymas neprivalomomis ar mažiau svarbesnėmis nei bendrovės vadovo specialiosios (arba, kaip jas įvardina LAT, imperatyvios) pareigos. Fiduciarinės pareigos yra ne tik moraliniai, bet ir teisiniai įpareigojimai – jos atspindi teisinius reikalavimus, o ne tik pasiūlymus[46].

Bendrosios lojalumo ir rūpestingumo pareigos įstatymuose bei teismų praktikoje yra konkretizuojamos į detalesnes pareigas (subpareigas). Toks detalesnių pareigų nustatymas leidžia plačius lojalumo ir rūpestingumo standartus pritaikyti praktikoje dažniausiai pasikartojančioms situacijoms[47]. Pvz., anot LAT, „lojalumo pareigą konkretina atskiros pareigos, įtvirtintos CK ir ABĮ: pareiga laikytis konfidencialumo (CK 2.87 straipsnio 2 dalis), vengti interesų konflikto (CK 2.87 straipsnio 3 dalis), pranešti apie interesų konfliktą (CK 2.87 straipsnio 5 dalis; ABĮ 19 straipsnio 9 dalis), pareiga nepainioti turto, nesinaudoti bendrovės galimybėmis (CK 2.87 straipsnio 4 dalis) bei pareiga informuoti apie sandorių sudarymą su juridiniu asmeniu, kurio vadovas jis yra (CK 2.87 straipsnio 6 dalis)“[48]. Taigi teismams, nagrinėjant situacijas, kai bendrovės vadovas pažeidžia, pvz., konfidencialumo pareigą, nereikia kiekvienu atskiru atveju iš naujo aiškintis, ar pareiga laikytis konfidencialumo yra bendrosios lojalumo pareigos dalis. Visgi bendrosios vadovo pareigos, net ir konkretizuotos subpareigomis, nepateikia vadovui konkretaus elgesio modelio. Konkretesnės pareigos tik išplečia ir paaiškina bendrovės vadovo bendrąsias pareigas, kurių laikantis vadovo elgesys bus laikomas atitinkančiu lojalumo ir rūpestingumo standartus. Tai reiškia, kad vadovas turi teisę pats pasirinkti, kaip įgyvendins jam tenkančias bendrąsias pareigas, tol, kol jų įgyvendinimo būdas leidžia jam išlikti lojaliu ir rūpestingu bendrovės atžvilgiu.

Tokia bendrovės vadovui suteikia diskrecija, jam įgyvendinant bendrąsias pareigas, pirmiausia yra susijusi su praktinėmis priežastimis. Kuriant verslą yra siekiama sugeneruoti kuo daugiau pelno, o akcininkai, investuojantys į verslą, paprastai yra pasirengę prisiimti didesnę riziką, siekdami padidinti pelningumą. Itin griežtas vadovo elgesio reguliavimas, laikant jį asmeniškai atsakingu už visų jo pareigų pažeidimą, ypač pasireiškiantį paprastu neatsargumu, atbaidytų verslius ir ambicingus asmenis nuo noro atlikti bendrovės vadovo pareigas. Tai žlugdytų vadovų iniciatyvumą, ribotų jų veikimo laisvę greitų ir ryžtingų sprendimų reikalaujančiose situacijose bei skatintų šešėlinį vadovavimą bendrovėms[49]. Dėl šios priežasties teismams

[45] JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo 1998 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje *Malone v. Brincat.*
[46] Velasco, *supra note*, 15: 62.
[47] Sitkoff , *supra note*, 18: 422.
[48] LAT apžvalga, *supra note*, 3.
[49] ApT 2023 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-366-567/2023.

vertinant, ar vadovo elgesys atitiko rūpestingumo standartą, dažnai yra taikoma JAV atsiradusi verslo sprendimo taisyklė. Nors teisėjai, vertinantys vadovo elgesį, yra teisės ekspertai, jie nėra verslininkai, turintys žinių ekonomikos, finansų ir verslo srityse. Todėl vietoje to, kad jie vertintų direktoriaus verslo sprendimą *ex post* (t. y. sprendimo turinį – *aut.pastaba*), jie vertina patį procesą, vedusį link sprendimo priėmimo.[50] JAV Delavero valstijos Aukščiausiasis Teismas byloje *Arison vs. Levis* verslo sprendimo taisyklę apibrėžė kaip prezumpciją, kad priimant verslo sprendimą bendrovės vadovas buvo gerai informuotas, sąžiningas ir pagrįstai tikėjo, kad sprendimas atitinka geriausius įmonės interesus. Jei vadovas nepiktnaudžiavo jam suteikta diskrecija, toks jo sprendimas teismo nebus kvestionuojamas. Pareiga paneigti šią prezumpciją tenka ieškovui. Verslo sprendimo taisyklės suteikiamą apsaugą galima įveikti įrodžius vadovo didelį neatsargumą priimant sprendimą.[51] Vienose valstybėse, įgyvendinant verslo sprendimo taisyklę, taikomas Delavero valstijos modelis ir verslo sprendimo taisyklė taip pat taikoma kaip prezumpcija, o kitose valstybėse, pvz., Vokietijoje, taisyklė įgyvendinama kaip saugus uostas (angl. *safe harbour*), pagal kurią patys vadovai turi įrodyti, kad jų priimtas sprendimas atitiko verslo sprendimo sąlygas[52]. Daugelyje Europos valstybių buvo įgyvendinta panaši vadovų sprendimų vertinimo sistema, įstatymuose nustatant vadovams rūpestingumo pareigą kaip elgesio standartą, o teismų praktikoje taikant verslo sprendimo taisyklę kaip sprendimo peržiūros standartą[53].

Lietuvos teismų praktikoje ši taisyklė imta taikyti daugiau nei prieš dešimtmetį[54]. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog tuo atveju, jei teisme vertinant verslo sprendimų riziką nepaneigiama vadovų veikimo *bona fide* geriausiais bendrovės, kuriai jie vadovauja, interesais prezumpcija, net ir verslo sprendimai, kurie visuomet vertinami jau *ex post* sukėlę nuostolių, negali būti pripažįstami bendrovės valdymo organų narių veiksmų neteisėtumo faktu kaip jų civilinės atsakomybės sąlyga. Išimtis – kai sprendimai priimami pažeidžiant įstatymus ar bendrovės įstatus. Bendrovės vadovui kils atsakomybė tik tuo atveju, jei bendrovės vadovo veiksmų teisėtumo (neteisėtumo) vertinimų teisme rezultatas bus akivaizdaus vadovo ūkinės komercinės rizikos protingumo peržengimo konstatavimas ar aiškaus aplaidumo faktas.[55] Teismų praktikoje taip pat išaiškina, jog atsakomybė vadovui „turėtų būti taikoma ne už neigiamą ekonominį jo veiksmų rezultatą (ekonomiškai nepasiteisinusį sprendimą), kurio pasekmių numatyti jis neturėjo galimybės, bet už jo veiksmus sprendimo priėmimo metu, vertinant jų teisėtumą, – ar sprendimo priėmimo metu jis galėjo pagrįstai ir sąžiningai tikėti, kad šis sandoris naudingas bendrovei“[56].

---

[50] Martínez, *supra note*, 14:9.
[51] JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo 1984 m. kovo 1 d. sprendimas byloje A*ronson v. Lewis.*
[52] Martinez, *op.cit*., 6.
[53] Andrea Vicari, *European Company Law* (Berlin: De Gruyter, 2021), 214.
[54] LAT pirmą kartą verslo sprendimo taisyklę aptarė 2013 m. gruodžio 3 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013 bei 2014 m. sausio 9 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.
[55] LAT CBS 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014
[56] LAT CBS 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-535-916/2018.

Taip pat, anot LAT, „bendrovės vadovo priimtas verslo sprendimas taip pat turi būti teisėtas, t. y. priimtas nepažeidžiant imperatyviųjų teisės normų ir fiduciarinių pareigų (CK 2.87 straipsnio 7 dalis). Rūpestingumo ir lojalumo pareigos nebus pažeistos, jei sprendimas priimamas sąžiningai (be interesų konflikto) ir ištyrus informaciją apie galimas tokio sprendimo pasekmes“[57].

Taigi Lietuvos teismų praktikoje, bendrovės vadovo sprendimą pripažįstant verslo sprendimu, yra nustatomi šie elementai: 1) vadovo nesuinteresuotumas sprendimu (vadovas veikia be interesų konflikto); 2) sprendimas yra teisėtas (nepažeidžia teisės aktų reikalavimų ir bendrovės dokumentų); 3) vadovas pagrįstai ir sąžiningai tiki, kad sandoris naudingas bendrovei; 4) vadovas yra informuotas (ištyręs informacija apie galimas sprendimo pasekmes); 5) vadovas neviršija protingos komercinės rizikos ir nėra aiškiai aplaidus.

Priimdamas verslo sprendimą vadovas neprivalo užtikrinti, jog sprendimas bus naudingas bendrovei, t. y. neprivalo pasiekti tam tikro rezultato, todėl verslo sprendimo atveju neteisėtumas vertintinas kitaip, nei, pvz., imperatyvios pareigos pažeidimas[58]. Kasacinis teismas savo praktikoje yra išaiškinęs, jog už bendrųjų vadovo pareigų pažeidimą vadovo atsakomybė kyla tik esant jo dideliam neatsargumui arba tyčiai[59]. Taigi toks vadovo elgesio atitikties rūpestingumo standartui vertinimas, pritaikant verslo sprendimo taisyklę, skatina vadovus nebijoti rizikuoti ir kartu leidžia patraukti atsakomybėn labiausiai nerūpestingus vadovus[60].

Bendrovės vadovo lojalumo pareigą veikti geriausiais bendrovės ir jos akcininkų interesais taip pat būtų sunku įgyvendinti vadovo elgesį reguliuojant griežtomis taisyklėmis. Nors lojalumas yra kertinė vertybė bendrovės, jos akcininkų ir vadovo santykiuose, vidiniai įmonės santykiai yra per daug sudėtingi, kad juos būtų galima sureguliuoti vien taisyklėmis, nepaliekant vadovui laisvės priimti sprendimus, o įmonės dalininkams – juos įvertinti. Lojalumo pareiga vadovui taikoma per visą jo vadovavimo laikotarpį, o dažnu atveju bendrovės vadovai užima pareigas ne vienerius metus Kadangi sureguliuoti visas įmonės viduje galinčias kilti situacijas, susijusias su vadovo lojalumu, ko gero, būtų neįmanoma, bendrosios lojalumo pareigos nustatymas padeda ilgalaikiame bendrovės ir jos vadovo santykyje užpildyti galinčias atsirasti spragas[61]. Taigi sudėtingi bendrovės vidiniai santykiai, pvz., susijusių asmenų sandoriai, reguliuojami efektyviau, vadovui nustatant bendrąsias pareigas ir leidžiant teismams vertinti vadovo elgesio atitiktį lojalumo standartui *ex post*. Kaip ir nuostolingo sprendimo priėmimas savaime nereiškia, jog vadovui kils atsakomybė dėl rūpestingumo pareigos pažeidimo, taip ir

[57] LAT CBS 2024 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-199-381/2024.
[58] ApT 2023 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-380-330/2023.
[59] LAT apžvalga, *supra note*, 3.
[60] Vicari, *supra note*, 53.
[61] Patrick C. Leyens, Michael G. Faure, „Directors' and Officers' Liability: Economic Analysis“, *European Corporate Governance Institute Law Working Paper* 376 (2017): 16, https://www.ecgi.global/sites/default/files/working_papers/documents/finalleyens-faure-directorsandofficersliabilities.pdf.

sandorio sudarymo interesų konflikto situacijoje nepakaks, jog dėl tokio sandorio vadovas butų patrauktas atsakomybėn dėl lojalumo pareigos pažeidimo. Bendrovės vidiniams dalininkams dažnai yra suteikiama didesnė laisvė reguliuoti savo santykius su vadovu ir priimti sprendimus dėl vadovo veiksmų. Teisės doktrinoje pripažįstama, jog agentas nebus laikomas pažeidęs lojalumo pareigos atstovaujamojo atžvilgiu, jeigu atstovaujamasis patvirtins tokį agento veikimą su sąlyga, jog atstovaujamasis prieš tai buvo tinkamai informuotas[62]. Kasacinio teismo praktikoje taip pat konstatuota, jog „valdybos, kaip aukštesnę kompetenciją turinčio organo, pritarimas vadovo sudaromam sandoriui (konkrečiu atveju vadovas sudarė sandorius su savo įmone), jei vadovas sąžiningai ir kvalifikuotai pateikė informaciją, atleidžia jį nuo atsakomybės prieš bendrovę ir jos akcininkus su sąlyga, kad ir vykdydamas sandorį vadovas nepažeis savo fiduciarinių pareigų“[63]. Vadovo atsakomybę dėl lojalumo pareigos pažeidimo gali šalinti ir akcininkų pritarimas bei faktas, kad vadovo veiksmai buvo naudingi bendrovei. Pvz., LAT konstatavo, jog bendrovės akcininkai netiesiogiai pritarė vadovo veiksmams išmokėti savo sutuoktinei, kuri buvo įmonės darbuotoja, didesnius priedus prie darbo užmokesčio nei kitiems darbuotojams, nes per penkerius metus akcininkai tokiems vadovo veiksmams nepaprieštaravo. Byloje teismas taip pat pripažino, jog sutuoktinei atliekant papildomas funkcijas ir tokiu būdu gaunant didesnius priedus, nereikėjo samdyti kitų darbuotojų šiems darbams atlikti, dėl tinkamo sutuoktinės darbo atlikimo buvo sudaryti sandoriai su klientais[64]. Taigi nors visiškas pareigų, reguliuojančių lojalumą, pašalinimas būtų nesuderinamas su fiduciarinio santykio pobūdžiu, fiduciarinių santykių šalys turi gan didelę laisvę reguliuoti fiduciarinių pareigų taikymą[65].

Darytina išvada, jog bendrosios bendrovės vadovo pareigos reikalauja bendrovės vadovo viso elgesio atitikties rūpestingumo bei lojalumo standartams ir nepateikia vadovui konkretaus elgesio modelio (neapibrėžia, ką vadovas konkrečiai turi atlikti). Tai reiškia, jog bendrovės vadovas turi diskreciją pats nuspręsti, kokiu būdu įgyvendins šias pareigas, tol, kol jų įgyvendinimo būdas leidžia jam išlikti lojaliu ir rūpestingu. Bendrųjų rūpestingumo ir lojalumo pareigų vadovui nustatymas padeda saistyti vadovo elgesį ir nustato leistino elgesio matą, tačiau kartu užtikrina vidinių įmonės santykių autonomiją, skatina vadovus nebijoti siekti pelno. Bendrųjų vadovo pareigų pažeidimo atveju yra vertinama, ar bendrovės vadovas dėjo maksimalias pastangas jas įgyvendinti, o dėl šių pareigų pažeidimo vadovas gali būti laikomas atsakingu tik esant didelei jo kaltei (dideliam neatsargumui arba tyčiai). Bendrovės vadovo bendrųjų pareigų atžvilgiu galioja principas „leidžiama viskas, kas neuždrausta“.

---

[62] Leyens ir Faure, *supra note*, 61.
[63] LAT CBS 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-508/2014.
[64] LAT CBS 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-248/2016.
[65] Clarry, *supra note,* 12: 436.

1.3. Bendrovės vadovo specialiųjų (imperatyviųjų) pareigų samprata ir požymiai

Be bendrųjų vadovo pareigų LAT išskiria ir imperatyvias – imperatyviai teisės normose nustatytas – bendrovės vadovo pareigas, kurios šiame darbe bus vadinamos bendrovės vadovo specialiosiomis pareigomis. Autorės įsitikinimu, terminas *imperatyvi pareiga* gali sukelti neaiškumų bandant atskirti bendrovės vadovui nustatytas imperatyvias pareigas (kurias jis privalo įvykdyti) ir apskritai imperatyvias įstatymų nuostatas, kurios gali būti aktualios bendrovės veikloje (imperatyvios mokesčių, konkurencijos, darbo teisės nuostatos), bet kurių adresatas nėra vadovas (t. y. kurių jis neprivalo pats įvykdyti).

Kasacinis teismas nurodo, jog imperatyvias įstatymuose įtvirtintas pareigas vadovas privalo įvykdyti rūpestingai bei kvalifikuotai, taip, kaip nurodyta įstatymuose, jis neturi galimybės pasirinkti kitokio, nei įstatyme nustatyta, elgesio modelio, o už imperatyviųjų teisės normų pažeidimą vadovui civilinė atsakomybė atsiranda esant paprastam neatsargumui.[66] Bendrovės vadovo specialiosios pareigos gali būti apibūdintos kaip taisyklės, kuriuos reikalauja konkretaus elgesio arba jį draudžia[67]. Tai reiškia, kad vadovas, esant tam tikram faktiniam pagrindui, privalo atlikti konkrečius veiksmus arba nuo jų susilaikyti, kitaip tariant – jis turi įvykdyti jam įstatymu nustatytą pareigą, neturėdamas diskrecijos jos pakeisti ar nesilaikyti. Vadovas šiuo atveju turi pasiekti tikslą (įgyvendinti konkretų įstatymo reikalavimą) ir, priešingai nei bendrųjų pareigų įgyvendinimo atveju, jo pastangos pareigos įgyvendinimo procese nepasiekus tikslo nebus svarbios. Pvz., JANĮ 6 str. 2 dalis reglamentuoja, jog juridiniam asmeniui tapus nemokiam vadovas privalo nedelsdamas inicijuoti nemokumo procesą. Vadovas tokiu atveju negali nuspręsti nemokumo proceso neinicijuoti arba inicijuoti vėliau (t. y. ne juridinio asmens tapimo nemokiu momentu), net jeigu tam pritartų akcininkai arba vadovas manytų, jog toks jo neveikimas bendrovei atneš naudos. Pvz., byloje, kurioje vadovas laiku neinicijavo nemokumo bylos ir teigė, jog įmonė vykdė veiklą, gavo pajamas ir atsiskaitinėjo su kreditoriais, teismas pasisakė, jog vadovo atsakomybė pagal JANĮ 6 str. 2 dalį yra specifinis deliktas, kuris skiriasi nuo vadovo civilinės atsakomybės už bendrųjų pareigų įmonei pažeidimą pagal CK 2.87 str. 7 dalį, už įstatyme nustatytos pareigos laiku inicijuoti bankroto bylą pažeidimą vadovui civilinė atsakomybė atsiranda esant paprastam neatsargumui. Anot LAT, „vien aplinkybė, kad nemoki įmonė ir toliau vykdė veiklą, tokiu būdu nors ir mažindama savo finansinius įsipareigojimus kreditoriams, tačiau visgi būdama nemoki, nešalina vadovo atsakomybės už nesikreipimą į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo“[68]. Kadangi įstatyme yra apibrėžiama šios pareigos įgyvendinimo tvarka, teisės aktuose

[66] LAT apžvalga, *supra note*, 3.
[67] Armour, Hansmann ir Kraakman, *supra note*, 2: 5.
[68] Vilniaus apygardos teismo CBS 2023 m. birželio 29 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1938-656/2023.

nereglamentuoti bendrovės vadovo veiksmai neeliminuoja nei pareigos inicijuoti bankroto bylą, nei civilinės atsakomybės už šios pareigos nevykdymą[69].

Taigi vadovo specialiąsias pareigas įstatymai paprastai apibrėžia aiškiai ir konkrečiai, nurodo šių pareigų įgyvendinimo tvarką, ne retai su tiksliais terminais, bei nepalieka vadovui vietos apmąstymams, kokiu būdu šias pareigas reikėtų įgyvendinti. Pvz., ABĮ 38 str. 3 dalis nurodo, jog „jeigu bendrovės nuosavas kapitalas tapo mažesnis kaip 1/2 įstatuose nurodyto įstatinio kapitalo dydžio, valdyba (jeigu valdyba nesudaroma, – bendrovės vadovas) ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo dienos, kurią sužinojo ar turėjo sužinoti apie susidariusią padėtį, privalo sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą, kuris turi svarstyti klausimus dėl sprendimų, nurodytų šio Įstatymo 59 straipsnio 10 dalies 2 punkte ir 11 dalyje“. Šiuo atveju įstatymas aiškiai nurodo faktinį pagrindą, kada vadovui reikia sušaukti susirinkimą (kapitalas tapo mažesnis kaip ½ įstatuose nurodyto įstatinio kapitalo dydžio), pateikia tikslius terminus (ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo tos dienos, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie susidariusią padėtį) ir nurodo konkrečius atliktinus veiksmus (vadovas privalo sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą, kuris svarstys konkrečius klausimus dėl sprendimų, nurodytų ABĮ 59 str. 10 d. 2 punkte ir 11 dalyje). Todėl specialiųjų bendrovės vadovo pareigų taikymo atveju teisinis aiškumas paprastai yra didesnis nei vadovui vykdant bendrąsias pareigas.

Pažymėtina ir tai, jog specialiosios bendrovės vadovo pareigos gali apsaugoti šalis, kurioms bendrovės vadovas įprastai neturi lojalumo pareigos, pvz., bendrovės kreditorius. Todėl bendrovių teisės įstatymai dažnai nustato kreditorius apsaugančias taisykles, pvz., dividendų apribojimus, minimalaus kapitalo reikalavimus, ar taisykles, reikalaujančias imtis konkrečių veiksmų, reikšmingai sumažėjus bendrovės kapitalui[70]. Nors suprastėjus įmonės būklei atsiranda vadovų fiduciarinės pareigos priimant su bendrovės veikla susijusius sprendimus atsižvelgti ir į kreditorių interesus, tokiu atveju, nesant specialiųjų vadovo pareigų, ko gero, būtų sunku užtikrinti efektyvų ir skaidrų sprendimų priėmimą, o vadovą būtų kur kas sunkiau pripažinti atsakingu pažeidus kreditorių interesus.

Kaip jau buvo minėta, bendrovės vadovo bendrosios pareigos padeda sureguliuoti ilgalaikius santykius su neribotu kiekiu galinčiu kilti situacijų, pvz., vadovo santykius su akcininkais per visą jo valdymo laikotarpį arba vadovo priimamus verslo sprendimus. Specialiosios bendrovės vadovo pareigos dažnai reguliuoja vadovo elgesį trumpesnėse ir labiau specifinėse situacijose, pvz., įmonės nemokumo laikotarpiu (JANĮ 6 str. 2 d.) arba įmonės reorganizavimo laikotarpiu (ABĮ 63 str. 1 d., 64 str. 1 d.).

[69] LAT CBS 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014.
[70] Armour, Hansmann ir Kraakman, *supra note*, 2: 33.

Darytina išvada, jog specialiosios bendrovės vadovo pareigos gali būti apibūdinamos kaip taisyklės, kurios pateikia vadovui konkretų elgesio modelį (reikalaujamus ar draudžiamus vadovo veiksmus). Kadangi įstatymas nustato specialiųjų bendrovės vadovo pareigų įgyvendinimo tvarką, ne retai su tiksliais terminais ir reikalaujamų veiksmų eiliškumu, bendrovės vadovas neturi diskrecijos šių pareigų įgyvendinti kitu, nei įstatyme nustatytu būdu. Tam, kad bendrovės vadovas būtų laikomas nepažeidęs specialiosios pareigos, jis turi pasiekti rezultatą (įgyvendinti pareigą įstatyme nustatytu būdu), todėl bendrovės vadovo pastangos, nepasiekus reikalaujamo rezultato, nebus vertinamos ir neeliminuos vadovo civilinės atsakomybės už pareigos neįvykdymą. Už specialiųjų bendrovės vadovo pareigų pažeidimą vadovui civilinė atsakomybė atsiranda esant jo paprastam neatsargumui.

1.4. Bendrovės vadovo bendrųjų ir specialiųjų pareigų atribojimo kriterijai

Atskleidus bendrovės vadovo bendrųjų bei specialiųjų pareigų sampratas ir esminius bruožus, iškyla klausimas – kokiais kriterijais remiantis konkreti bendrovės vadovo pareiga turėtų būti priskiriama taisyklei (specialiajai pareigai) arba standartui (bendrajai pareigai)?

Teisės doktrinoje išsakomas požiūris, jog vienintelis skirtumas tarp taisyklių ir standartų yra tai, ar turinys konkrečiai pareigai buvo suteiktas prieš asmeniui atliekant tam tikrus veiksmus (*ex ante*), ar jau po jų atlikimo (*ex post*)[71]. Kaip jau buvo minėta, specialiosios pareigos bendrovės vadovui nurodo konkrečius veiksmus, ką jis turi padaryti, o jų neatlikus (nepasiekus tikslo) vadovas gali būti patrauktas atsakomybėn esant jo paprastam neatsargumui. Taigi specialioji pareiga gali būti įgyvendinama gan mechaniškai, su sąlyga, jog teisėkūros institucija ją *ex ante* tinkamai apibrėžė (aiškiai parengė įstatymą)[72]. Pvz., pasiremiant ir perfrazuojant Louis Kaplow straipsnyje pateiktą iliustracinę situaciją, galima teigti, kad įstatymas, draudžiantis transporto priemonėms gyvenvietėje važiuoti didesniu nei 50 km/h greičiu, yra taisyklė, kadangi jis iš anksto nustato maksimalų leistiną greitį ir teismui, priimant sprendimą, reikia nustatyti tik faktines aplinkybes[73]. Taisyklės pažeidimui užtenka nedidelio nuokrypio ir asmuo bus laikomas pažeidusiu taisyklę, net jei nereikšmingai viršys greitį, pvz., 5 km/h. Standartai, kita vertus, reikalauja didesnio teismų įsitraukimo nustatant jų turinį konkrečioje situacijoje, o teismų išaiškinimai pateikia reikalaujamo elgesio gaires būsimiems atvejams[74]. Pvz., įstatymas, reikalaujantis gyvenvietėse nevažiuoti per dideliu greičiu, yra standartas, kadangi teismui šiuo atveju reikia nustatyti ne tik faktines aplinkybes, bet ir koks greitis konkrečioje situacijoje galėjo būti laikomas

[71]Kaplow, *supra* note, 13: 560.
[72] Armour, Hansmann ir Kraakman, *supra note*, 2:33.
[73] Kaplow, *supra note*, 13: 560.
[74] Armour, Hansmann ir Kraakman, *supra note*, 2: 33.

tinkamu[75]. Tokiu atveju teisėjas gali atsižvelgti į daugybę veiksnių: vairuotojo amžių ir vairavimo stažą, kelio būklę, meteorologines sąlygas, paros metą, metų laiką ir kt. Sprendžiant, ar bendrovės vadovas tinkamai įgyvendino savo bendrąsias pareigas, taip pat atsižvelgiama į didelį kiekį aplinkybių, o tai lemia, jog teisminės bylos baigties prognozuotumas yra mažesnis nei specialiųjų pareigų taikymo atveju. Pvz., sprendžiant, ar vadovas elgėsi rūpestingai, kai kuriose valstybėse bendrovės vadovo elgesiui yra taikomas ne tik objektyvusis standartas (rūpestingo ir atsargaus bendrovės vadovo standartas), bet ir subjektyvusis, kuriuo atsižvelgiama į konkretaus vadovo savybes, žinias ir patyrimą[76]. Kadangi skirtingi vadovai turi labai skirtingas žinias ir patirtį, teismų sprendimai, atsižvelgiant į šiuos faktorius, taip pat gali būti gana skirtingi, net jei vadovų padaryti pažeidimai būtų panašūs.

Nors teismų precedentai leidžia lengviau prognozuoti teisminių ginčų, susijusių su standartų taikymu, baigtį[77], standartas niekada nebus toks aiškus kaip taisyklė, kadangi vadovui, perskaičiusiam teismo sprendimą, konkretus elgesio modelis būtų pateiktas tik tada, jeigu situacijos būtų itin panašios. Pažymėtina ir tai, kad įstatymai, įtvirtinantys taisykles, yra keičiami dažniau nei įstatymai, įtvirtinantys standartus. Standartas, priimtas prieš kelis dešimtmečius, gali būti taikomas ir šiandien, pritaikant jį šiandienos aktualijoms[78]. Todėl net ir esant daugybei teismo precedentų, susijusių su bendrovės vadovo rūpestingumo pareigos taikymu, vadovui vis tiek gali būti neaišku, kaip išlikti rūpestingam, pvz., itin inovatyvioje įmonėje.

Pareigos įtvirtinimas kaip taisyklės arba standarto dažnai priklauso nuo konkretaus elgesio ir teisminių procesų dažnio. Pvz., norint įstatymu sureguliuoti pavojingųjų atliekų šalinimą, svarbu nustatyti, kiek dažnai tam tikros medžiagos yra naudojamos. Automobilio eksploatavimui naudojami skysčiai, pvz., alyva, yra itin dažnai buityje naudojama medžiaga, todėl, reguliuojant alyvos atliekų šalinimą, vienkartinis taisyklės nustatymas su konkrečia šalinimo instrukcija yra racionalesnis sprendimas nei bendro standarto nustatymas. Nustatant standartą, teismams kiekvieną kartą reikėtų vertinti, kaip tinkamai turėjo būti pašalinta alyva konkrečioje situacijoje.[79] Todėl ir vadovo elgesio reguliavimas griežtomis taisyklėmis, juridiniam asmeniui tapus nemokiam, yra racionalus sprendimas, atsižvelgiant į tai, kad juridiniai asmenys nuolat bankrutuoja ir teisminiai procesai šioje srityje yra dažni. Jei sprendžiant, ar vadovas laiku inicijavo bankroto bylą, būtų taikomas tik rūpestingumo standartas, ko gero, ženkliai padidėtų teismų krūvis ir sumažėtų teismų praktikos vienodumas. Grįžtant prie atliekų šalinimo pavyzdžio, paminėtina,

---

[75] Kaplow, *supra note*, 13: 560.
[76] Carsten Gerner-Beuerle ,Edmund-Philipp Schuster ir Philipp Paech, „The Evolving Structure of Directors' Duties in Europe“, *European Business Organization Law Review* 15 (2014): 202, http://journals.cambridge.org/abstract_S1566752914001104.
[77] Kaplow, *supra note*, 13: 616.
[78] *Ibid.*
[79] Kaplow, *supra note*, 13:563.

jog neprotinga būtų taisyklėmis sureguliuoti visų, net ir itin retai buityje naudojamų, atliekų šalinimą, nes jų netinkamo šalinimo atvejai gali būti vienetiniai arba jie gali net neįvykti[80]. Todėl neracionalu ir, ko gero, net neįmanoma būtų apibrėžti kiekvieną įmanomą vadovo pareigą imperatyvia teises norma, pateikiant konkrečią šios pareigos įgyvendinimo tvarką, kadangi praktinėse situacijose tam tikrų pareigų pažeidimai gali pasitaikyti itin retai arba jų gali nebūti visai.

Pažymėtina, jog svarbus ne tik konkretaus elgesio dažnis, bet ir tai, ar elgesys turi daug sudedamųjų elementų[81]. Nors bendrovės vadovų nelojalumo atvejai yra dažni, jie pasireiškia labai įvairias būdais, kurie yra per daug skirtingi, kad juos visus būtų galima sureguliuoti konkrečiomis lojalumo taisyklėmis. Nustatant bendrą lojalumo standartą (su tam tikromis subpareigomis), teismai kiekvieną atvejį gali įvertinti atskirai, atsižvelgdami į konkrečios situacijos aplinkybes.

Sprendžiant, ar įstatyme įtvirtinta pareiga yra priskirtina bendrovės vadovo specialiajai pareigai, autorės įsitikinimu, be jos turinio apibrėžtumo taip pat labai svarbus pareigos adresatas. Pvz., Lietuvos Respublikos darbo kodekso[82] (toliau – DK) 144 str. 2 dalis nustato reikalavimą, jog už darbą švenčių dieną mokamas ne mažesnis kaip dvigubas darbuotojo darbo užmokestis. Šiuo atveju įstatymas nustato konkrečią taisyklę, koks darbo užmokestis turi būti mokamas darbuotojui, dirbančiam šventinę dieną, ir darbdavys negali nuspręsti mokėti įprasto darbo užmokesčio. Tačiau ar bendrovės vadovas, kurio darbuotojai švenčių dienomis negauna dvigubo darbo užmokesčio, bus laikomas atsakingu už specialiosios pareigos pažeidimą? Kaip jau buvo minėta, LAT bendrovės vadovo pareigas išskiria į fiduciarines ir imperatyvias įstatymuose įtvirtintas pareigas. Tačiau pareigos įtvirtinimas įstatyme ir jos imperatyvus pobūdis nereiškia, jog tokia pareiga savaime bus laikoma bendrovės vadovo specialiąja pareiga. Nors reikalavimas švenčių dienomis mokėti ne mažesnį kaip dvigubą darbuotojo darbo užmokestį yra imperatyvus, darbo užmokestį darbuotojams moka pati bendrovė, kaip darbdavys, o ne vadovas asmeniškai (pvz., konkretaus darbuotojo darbo užmokesčio apskaičiavimą ir mokėjimą atlieka bendrovės buhalteris). Kasacinis teismas savo praktikoje yra pasisakęs, jog įstatymu nustatytas imperatyvas darbuotojams mokėti darbo užmokestį yra pačios bendrovės, kaip atitinkamai darbdavio, prievolė, kuri nėra vadovo asmeninė prievolė, vadinasi, vadovo civilinė atsakomybė dėl žalos, atsiradusios bendrovei nevykdant aptariamos prievolės, nėra galima vien tik vadovo veikloje įstatymu nustatytų pareigų pažeidimo pagrindu[83]. Taigi jei įstatyme įtvirtintą imperatyvią pareigą turi įgyvendinti pati

[80] Kaplow, *supra note*, 13:563.
[81] *Ibid.*
[82] „Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. kovo 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/10c6bfd07bd511e6a0f68fd135e6f40c/asr
[83] LAT CBS 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-326-1075/2018.

bendrovė, vadovas tokiu atveju privalo tik būti rūpestingu ir dėti protingas pastangas, jog jo vadovaujama bendrovė įstatymo reikalavimą įvykdytų.

Darytina išvada, jog tam, kad bendrovės vadovo pareiga būtų priskirta specialiajai vadovo pareigai, svarbu ne tik tai, kad jos turinys būtų aiškiai apibrėžtas, bet ir tai, kad vadovas būtų asmeniškai atsakingas už jos įvykdymą. Pvz., ABĮ 38 str. 5 dalyje įtvirtinta prievolė, jog „Įsiteisėjus teismo sprendimui sumažinti bendrovės įstatinį kapitalą, bendrovės valdyba (jei valdyba nesudaroma – bendrovės vadovas) bendrovės įstatuose privalo atitinkamai pakeisti įstatinio kapitalo dydį bei akcijų skaičių ar (ir) nominalią vertę, taip pat anuliuoti akcijas“, gali būti laikoma bendrovės vadovo specialiąja pareiga, nes ji nustato vadovui konkretų elgesio modelį ir reikalauja jos įvykdymo iš paties vadovo asmeniškai, o ne iš jo vadovaujamos bendrovės.

2. BENDROVĖS VADOVO SPECIALIŲJŲ PAREIGŲ IDENTIFIKAVIMO PROBLEMOS

2.1. Bendrovės vadovo pareigos užtikrinti, kad bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, teisinis pobūdis

Bendrovių teisė draudžia bendrovėms siekti pelno per teisei priešingą elgesį[84]. Kasacinis teismas nurodo, jog įmonės vadovas privalo rūpintis, kad įmonė laikytųsi įstatymų, nustatytų jos veiklos apribojimų, taip pat vadovas turi įmonės interesų nepriešpastatyti visuomenės interesams[85]. Tai reiškia, jog nors bendrovės vadovas privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, tai darydamas jis turi atsižvelgti ir į kitų asmenų, kuriems bendrovės veikla daro įtaką, interesus. Neretai bendrovės elgesys, priešingas teisei, bendrovei gali būti naudingas (bent jau tol, kol jis nepaaiškėja), pvz., daugiau pelno gaunama netinkamai pasinaudojant PVM lengvatomis arba neteisėtai uždirbama iš klientų su konkurentais sudarius susitarimus dėl nekonkuravimo. Todėl bendrovių teisė nustato vadovams bendrąsias pareigas dėl kurių pažeidimo vadovams kyla atsakomybė, kad paskatintų vadovus užtikrinti, jog jų vadovaujamos bendrovės laikytųsi įstatymų reikalavimų[86]. Visgi pažymėtina, jog bendrovės vadovui pačiam būtų sunku ar net neįmanoma nuolat stebėti ir kontroliuoti bendrovės veiklos atitiktį įstatymams. Todėl teisės doktrinoje, kaip bendrosios valdymo organų rūpestingumo pareigos dalis, yra išskiriama pareiga įmonėje įdiegti tam tikrą stebėsenos sistemą, kuri leistų įmonės viduje nustatyti rizikas ir jas suvaldyti bei taip užtikrinti įmonės veiklos atitiktį teisiniams reikalavimams[87].

Viena iš svarbiausių bylų, kalbant apie šią valdymo organų pareigą, yra JAV Delavero valstijos Aukščiausiojo Teismo nagrinėta byla *In re Caremark International Inc. Derivative Litigation*, kurioje sveikatos priežiūros produktų ir paslaugų įmonės *Caremark* valdymo organai buvo kaltinami tuo, kad pažeidė rūpestingumo pareigą, nes jų vadovaujama įmonė nesilaikė sveikatos priežiūros įstaigoms taikomų įstatymų, t. y. valdymo organai nesugebėjo prižiūrėti įmonės veiklos ir užtikrinti jos atitikties teisės aktams. Byloje buvo pripažinta, jog bendrovės vadovai turi pareigą sąžiningai (angl. *in good faith*) dėti pastangas, kad užtikrintų, jog įmonėje būtų įdiegtos tam tikros informacijos ir ataskaitų teikimo sistemos, pateikiančios valdymo organams informaciją apie įmonės veiklą, o nesugebėjimas to padaryti tam tikromis aplinkybėmis gali lemti vadovų atsakomybę už nuostolius, kuriuos sukėlė bendrovės veiklos neatitiktis

---

[84] Jennifer Arlen, „How Directors' Oversight Duties and Liability under Caremark Are Evolving", *Faculty of law blogs/ UNIVERSITY OF OXFORD*, 2023 m. kovo 2 d., https://blogs.law.ox.ac.uk/oblb/blog-post/2023/03/how-directors-oversight-duties-and-liability-under-caremark-are-evolving.
[85] LAT, *supra note*, 35.
[86] Arlen, *op.cit*.
[87] Pvz., Vicari, *supra note*, 53: 220; Sitkoff, *supra note*, 18: 430; Christoph Van der Elst, „The Risk Management Duties of the Board of Directors", *Financial Law Institute Working Paper* 2013-02 (2013): 3, https://ssrn.com/abstract=2267502.

teisiniams reikalavimams. Tačiau pažymėtina, jog tokiu atveju ieškovas turi įrodyti, jog vadovas žinojo arba turėjo žinoti, jog bendrovė pažeidžia įstatymus, nesąžiningai nesiėmė jokių veiksmų, kad užkirstų tam kelią, ir kad toks vadovo neveikimas yra tiesioginė atsiradusių nuostolių priežastis. Šiuo atveju vadovo sąžiningumo stoka gali būti įrodyta tik sistemingu vadovo nesugebėjimu prižiūrėti ir kontroliuoti (angl. *oversight*) įmonės veiklos, pvz., nesugebėjimu įdiegti informacijos ir ataskaitų teikimo sistemos[88].

Taigi tam, kad valdymo organai būtų pripažinti pažeidusiais pareigą užtikrinti, kad bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, *Caremark* byloje nustatytas tikrai aukštas įrodinėjimo standartas, kurį Delavaro valstijos teismai vėliau pritaikė daugelyje bylų. Visgi teisės doktrinoje *Caremark* nustatytas standartas kritikuojamas kaip nepakankamai veiksmingas – teigiama, jog nors vadovams buvo nustatyta pareiga užtikrinti įmonės veiklos priežiūrą ir jos atitiktį įstatymams, vadovams buvo suteikta per daug plati diskrecija nuspręsti, kaip šią pareigą įgyvendinti, todėl vadovai, kurie pelnosi iš įmonių neteisėtos veiklos, turi paskatą įdiegti neefektyvias priežiūros sistemas, kad galėtų apsiginti nežinojimu apie bendrovės vykdomus teisės pažeidimus[89].

Naujesniuose Delavero valstijos Aukščiausiojo Teismo sprendimuose pastebimas kiek griežtesnis šios bendrovės vadovo pareigos aiškinimas. Pvz., valgomųjų ledų gamybos įmonėje *Blue Bell* įvykus listerijos protrūkiui ir dėl to mirus bei susirgus keliems asmenims, byloje *Marchand v. Barnhill* ieškovai tvirtino, kad valdymo organai pažeidė savo pareigas, nes neužtikrino, jog jie būtų informuoti apie nustatytus trūkumus įmonės maisto saugos sistemose. Įmonėje šiuo atveju buvo įdiegtos sistemos, užtikrinančios įmonės veiklos atitiktį įstatymams, o valdymo organai stebėjo bei kontroliavo procedūras, susijusias su maisto sauga. Tačiau Delavero valstijos Aukščiausiasis Teismas pasisakė, kad maisto sauga įmonei, atsižvelgiant į jos veiklą, buvo itin svarbi, o valdymo organai būtų laikomi tinkamai įgyvendinę įmonės veiklos stebėjimo ir kontroliavimo pareigas tik tuo atveju, jeigu jie būtų įdiegę procedūras, pagal kurias jie būtų informuojami apie maisto saugos pažeidimus, bei užtikrinę, kad tokius pranešimus reguliariai gautų. Be to, valdymo organų susirinkimų protokoluose nebuvo rasta jokių įrodymų, kad valdymo organai būtų reguliariai svarstę maisto saugos klausimus[90]. Taigi bendrovės vadovas turi imtis atitinkamų priemonių, jog užtikrintų, kad jo vadovaujama bendrovė laikytųsi teisės aktų reikalavimų. Vien pasyvus bendrovės veiklos stebėjimas, sukuriant atitinkamą veiklos stebėjimo ir kontroliavimo sistemą, bet neužtikrinant, kad bendrovės vadovas sužinotų apie pažeidimus ir juos nutrauktų, gali būti laikomas nepakankamu pripažįstant vadovą rūpestingu.

---

[88] JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo 1996 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje I*n re Caremark Intern, Inc. Derivative Litigation.*
[89] Arlen, *supra note,* 84.
[90] JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 18 d. sprendimas byloje *Marchand v. Barnhill*.

Vokietijoje bendrovės vadovo pareiga užtikrinti, kad jo vadovaujama įmonė laikytųsi įstatymų reikalavimų, yra apibūdinama kaip atitikties užtikrinimo (angl. c*ompliance*) pareiga, pagal kurią bendrovės vadovas ne tik pats turi laikytis įstatymų, bet ir prižiūrėti bei kontroliuoti, kad žemesnės grandies vadovų ir darbuotojų elgesys taip pat atitiktų teisės aktų reikalavimus. Bendrovės vadovas įmonėje turi įdiegti tam tikras atitikties valdymo sistemas, kurios leistų laiku nustatyti bendrovės veiklos pokyčius, galinčius sukelti žalą, ir padėtų užtikrinti bendrovės veiklos atitiktį teisės aktams. Delegavus tam tikras pareigas žemesnės grandies vadovams ar darbuotojams, bendrovės vadovo atsakomybė už pareigų neįgyvendinimą neišnyksta – vadovas tokiu atveju, nors ir neturi asmeniškai įvykdyti šių pareigų, jis, pasitelkdamas atitinkamas vidaus kontroles sistema, turi prižiūrėti bei kontroliuoti (angl. *oversee)*, kaip šios pareigos įgyvendinamos.[91] Pvz., jei bendrovės veikla yra susijusi su sprogstamųjų medžiagų gaminimu, vadovas pats neprivalo asmeniškai instruktuoti naujų darbuotojų ir vesti jiems mokymų, tačiau jis turi tam deleguoti kvalifikuotus asmenis ir užtikrinti, kad deleguoti asmenys tinkamai įgyvendintų šias pareigas, taip pat, nors bendrovės vadovas neturi pats dalyvauti sprogstamųjų medžiagų gaminimo procese, siekdamas pastebėti galimus teisės aktų reikalavimų pažeidimus, jis turi pasirūpinti, kad, esant tam tikrai neatitikčiai, jis apie tai būtų informuojamas.

LAT, aiškindamas bendrovės vadovo rūpestingumo pareigos turinį, nurodo, jog vadovas privalo dirbti rūpestingai ir kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama bendrovė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus[92]. Bendrovės vadovas tiek, kiek objektyviai įmanoma, privalo užtikrinti, kad jo vadovaujama bendrovė veiktų pagal įstatymų reikalavimus[93] Tai reiškia, jog bendrovei pažeidus įstatymų reikalavimus, vadovo neteisėti veiksmai pasireiškia rūpestingumo pareigos pažeidimu. Pvz., konkrečiu atveju nustačius, jog bendrovė, vykdydama tiekimo sandorius, nepagrįstai taikė 0 proc. PVM tarifą, buvo pripažinta, jog bendrovės vadovas turėjo užtikrinti, kad jo vadovaujama bendrovė įstatymuose nustatyta tvarka ir terminais vykdytų savo mokestines prievoles, įskaitant prievolę teisės aktuose nustatyta tvarka deklaruoti ir sumokėti atitinkamo dydžio PVM. Teismas nurodė, jog vadovas ignoravo akivaizdžius mokestinio sukčiavimo požymius ir nesiėmė jokių priemonių siekiant įsitikinti, kad šie sandoriai nelemtų sukčiavimo mokesčių srityje. Pasak teismo, „vadovas nesielgė pakankamai rūpestingai ir neįsitikino, ar konkrečiu atveju egzistuoja pagrindas taikyti 0 proc. PVM tarifą, o tokie jo veiksmai pagrįstai gali būti vertinami kaip didelis neatsargumas, pasireiškęs nepateisinamai aplaidžiai vykdant savo, kaip juridinio asmens vadovo, pareigas“.[94]

---

[91] Andrea Vicari ir Alexander Schall, *Company Laws of the EU: A Handbook* (Beck/Hart, 2020), 274.
[92] LAT apžvalga, *supra note*, 3.
[93] LAT, *supra note*, 83.
[94] LAT CBS 2023 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-315-421/2023.

Taigi sprendžiant, ar bendrovės vadovas tinkamai įvykdė pareigą užtikrinti, kad jo vadovaujama įmonė laikytųsi įstatymų reikalavimų, yra vertinama vadovo elgesio atitiktis rūpestingumo standartui. LAT vartojamos formuluotės, aiškinant šios vadovo pareigos turinį („vadovas turi daryti viską, kas nuo jo priklauso“, „vadovas tiek, kiek objektyviai įmanoma privalo užtikrinti“), suponuoja, jog vadovas, užtikrindamas įmonės veiklos teisėtumą, turi dėti maksimalias pastangas ir imtis tinkamam pareigos įgyvendinimui reikalingų priemonių, kurios gali būti labai skirtingos, priklausomai nuo įmonės vykdomos veiklos ar dydžio. Nors didelės bendrovės, kuri užsiima lėktuvų gamyba, bei mažos bendrovės, gaminančios baldus, vadovams bus taikoma ta pati pareiga užtikrinti, kad jų vadovaujama bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, vadovai, ko gero, turės imtis skirtingų priemonių, kad šią pareigą tinkamai įgyvendintų. Pažymėtina, jog vadovo nepatyrimas ar netinkama kvalifikacija negali būti panaudota kaip atsikirtimas, jei bendrovei kilo žala, kadangi įstatyme nustatytos sankcijos nesiejamos su įstatymų žinojimu, todėl vadovas, kuris pats nežino įmonės veiklai aktualių įstatymų, turėtų kreiptis teisinės pagalbos[95]. Nors bendrovės vadovui paprastai yra suteikiama didelė diskrecija pasirinkti būdą, kaip jis užtikrins įmonės veiklos atitiktį įstatymams, ji nėra neribota, o už išskirtinį nerūpestingumą ir neprotingumą vadovui gali kilti atsakomybė.

2.1.1. Pareigos, susijusios su tinkamos finansinės atskaitomybės užtikrinimu ir mokestinių prievolių vykdymu

Bendrovės vadovas, valdydamas bendrovės turtą, turi laikytis CK 2.87 straipsnyje įtvirtintų juridinio asmens vadovo pareigų, *inter alia*, būti rūpestingu. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, jog „bendrovės vadovo pareiga elgtis rūpestingai su juridinio asmens turtu apima pareigą tinkamai vesti turto apskaitą, teikti kasmetinių finansinių ataskaitų rinkinį Juridinių asmenų registrui, taip pat išsaugoti duomenis apie įmonės finansines operacijas įstatymų nustatytą laikotarpį“[96]. Tokią bendrovės vadovo pareigą nustato ir įstatymai: ABĮ įtvirtina, jog bendrovės vadovas atsako už metinių finansinių ataskaitų rinkinio ir vadovybės ataskaitos parengimą ir metinių finansinių ataskaitų rinkinio arba audituoto metinių finansinių ataskaitų rinkinio, jeigu bendrovės metinių finansinių ataskaitų auditas yra privalomas pagal įstatymus, pateikimą tvirtinti visuotiniam akcininkų susirinkimui (ABĮ 37 str. 12 d. 2 p.), sutarties su auditoriumi ar audito įmone sudarymą, kai auditas privalomas pagal įstatymus (ABĮ 37 str. 12 d. 10 p.). Bendrovės vadovo pareigas, susijusias su apskaitos organizavimu, plačiai apibrėžia

[95] Čerka, *supra note*, 11: 63.
[96] LAT CBS 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-429-313/2015.

Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos įstatymas[97] (toliau – FAĮ), kuriame reglamentuota subjekto vadovo pareiga organizuoti subjekto apskaitą: parinkti apskaitą tvarkantį asmenį (FAĮ 13 str. 1 d. 1 p.), užtikrinti, kad apskaitą tvarkančiam asmeniui būtų laiku pateikta teisinga, tiksli, išsami informacija apie ūkines operacijas ir apie turto ir įsipareigojimų vertės nustatymui taikytinas prielaidas (FAĮ 13 str. 1 d. 2 p.), nustatyti ūkinių operacijų registravimo ir vertinimo tvarką (FAĮ 13 str. 1 d. 3 p.), nustatyti vidaus kontrolės priemones ir užtikrinti jų taikymą (FAĮ 13 str. 1 d. 4 p.) ir kt.

Kasacinis teismas yra nurodęs, jog „netinkamas buhalterinės apskaitos bendrovėje organizavimas yra neteisėtas veiksmas, dėl kurio kyla žalos atlyginimo prievolė vadovui, jei nustatomos visos civilinės atsakomybės sąlygos“[98]. Tačiau pažymėtina, jog netinkamas buhalterinės apskaitos tvarkymas pats savaime nesukelia žalos, nes turtas, nors ir tinkamai neįtrauktas į apskaitą, gali būti panaudotas įmonės veikloje ar išsaugotas[99]. Taigi bendrovės vadovo pareiga tinkamai bendrovėje organizuoti apskaitą nėra savitikslė – neretai šios pareigos pažeidimas gali sąlygoti kitų bendrovės vadovo pareigų pažeidimą ir sukelti žalą bendrovei ateityje. Pvz., bendrovės vadovui nesuteikiant apskaitą tvarkančiam asmeniui tikslios ir savalaikės informacijos apie bendrovėje įvykusias ūkines operacijas, gali būti netinkamai apskaičiuojami bendrovės mokėtini mokesčiai, dėl ko juridiniam asmeniui gali būti priskaičiuota bauda ir delspinigiai, kurie bus laikytini bendrovės patirta žala. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas[100] (toliau – MAĮ) kaip sunkinančią aplinkybę mokesčių administratoriui skiriant baudas už mokesčių įstatymo pažeidimus nurodo aplinkybę, jog „mokesčių mokėtojas nevykdo pareigos tvarkyti apskaitą, saugoti apskaitos ar kitus dokumentus, taip pat nesilaiko kitų apskaitą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų ir dėl to mokesčių administratorius neturi galimybių apskaičiuoti mokėtinų mokesčių įprastine, tai yra specialiojo mokesčio įstatymo nustatyta, tvarka“ (MAĮ 140 str. 4 d. 2 p.). Todėl kasacinis teismas yra nurodęs, jog „tinkamas mokesčių apskaičiavimas ir jų mokėjimas yra siejamas su platesne vadovo pareiga tinkamai organizuoti finansinę apskaitą“[101].

Vienoje byloje nustačius, jog bendrovė netinkamai pasinaudojo teise į PVM atskaitą, ir todėl jai priskaičiavus baudą bei delspinigius, teismai konstatavo, jog bendrovėje finansiniai dokumentai buvo tvarkomi pažeidžiant buhalterinės apskaitos reikalavimus. Apeliacinės instancijos teismas pasisakė, jog nors mokesčių mokėjimas yra bendrovės pareiga, nes mokesčių

[97] „Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. balandžio 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.43178AA9832E/asr.
[98] LAT CBS 2017 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-177-701/2017.
[99] LAT CBS 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-276-248/2016.
[100] „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. balandžio 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EB34933E485/asr.
[101] LAT CBS 2022 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-421/2022.

mokėtojas šiuo atveju buvo juridinis asmuo, ne valdymo organų nariai (fiziniai asmenys), tačiau tai nereiškia, jog tokiomis aplinkybėmis nėra galimas nuostolių iš atsakingų dėl jų atsiradimo asmenų priteisimas bendrovės naudai; pareiga sumokėti papildomai apskaičiuotus mokesčius, nors ir atsirado bendrovei, tačiau būtent dėl vadovo ir valdybos narių neteisėtų veiksmų, kas sudaro pagrindą bendrovei reikalauti iš atsakovų atlyginti jos patirtus nuostolius. Kasacinis teismas šioje byloje pripažino, jog „kasatoriai, būdami juridinio asmens vadovais negalėjo nežinoti (privalėjo pasidomėti), kad sąskaitose nurodyta projektinė dokumentacija negauta, remonto darbai neatlikti. Atitinkamai, veikdami rūpestingai, atidžiai ir apdairiai, jie negalėjo nežinoti apie atliekamus neteisėtus veiksmus – netinkamą buhalterinės apskaitos vedimą (neįvykusių ūkinių operacijų apskaitymą), mokestinių pareigų vykdymą (neteisėtą pasinaudojimą teise į PVM atskaitą, teise išlaidas pripažinti sąnaudomis)“. Kasacinis teismas taip pat konstatavo, jog teismai pagrįstai sprendė, kad juridinio asmens vadovams, atsakingiems už juridinio asmens buhalterinės apskaitos organizavimą (Buhalterinės apskaitos įstatymo[102] (toliau – BAĮ) 21 str. 1 d.), mokestinių prievolių vykdymą, kyla civilinė atsakomybė.[103] Tiesa, nors LAT ir teisingai pasisakė, jog valdymo organų nariai nesielgė rūpestingai, atidžiai ir apdariai bei kad jie privalėjo žinoti apie atliekamus neteisėtus veiksmus, kasacinis teismas kartu nurodė, jog valdymo organų narių neteisėti veiksmai pasireiškė pareigos teisingai ir laiku apskaičiuoti bei sumokėti mokesčius nevykdymu. Toks valdymo organų narių neteisėtų veiksmų kvalifikavimas, autorės manymu, nėra teisingas, kadangi jis suponuoja išvadą, jog valdymo organų nariai patys privalo apskaičiuoti ir sumokėti mokesčius. Bendrovės vadovas turi pareigą organizuoti bendrovės apskaitą ir užtikrinti bendrovės mokestinių prievolių vykdymą – vadovas, būdamas rūpestingu ir apdairiu, privalo domėtis apie bendrovės ūkines operacijas bei užtikrinti, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal mokesčių įstatymus, nesinaudotų jai nepriklausančiomis mokesčių lengvatomis. Kaip teisingai teismas nurodė, vadovai yra atsakingi už buhalterinės apskaitos organizavimą bei juridinio asmens mokestinių prievolių vykdymą, bet tai nereiškia, jog vadovas pats turi tvarkyti apskaitą ar pats turi sumokėti mokesčius.

Pažymėtina, jog Lietuvos teismų praktika dėl bendrovės vadovo pareigų organizuoti finansinę apskaitą ir užtikrinti bendrovės mokestinių prievolių vykdymą, vis dėlto, nėra nuosekli ir ne visada šio pareigos teismų yra priskiriamos bendrovės vadovo bendrajai rūpestingumo pareigai. Bendrovės vadovo pareiga tinkamai organizuoti buhalterinę apskaitą, užtikrinti finansinių ataskaitų rinkinio pateikimą kartais priskiriama prie vadovo imperatyvių (t. y. specialiųjų) pareigų[104]. Pvz., vienoje byloje Valstybinė mokesčių inspekcija kaip kreditorė

[102] „Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. balandžio 8 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.43178AA9832E/asr. Šį įstatymą pakeitė Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos įstatymas.
[103] LAT, *supra note*, 35.
[104] LAT apžvalga, *supra note*, 3. Šios vadovo pareigos aptariamos skyriuje *3.1.3. Imperatyvių pareigų pažeidimas.*

tiesioginio ieškinio pagrindu kreipėsi į teismą nurodydama, jog dėl bendrovės vadovo veiksmų bei neveikimo (nerūpestingo, neatsakingo sandorių sudarymo, netinkamo buhalterinės apskaitos duomenų tvarkymo, deklaracijų neteikimo) bendrovei buvo apskaičiuota beveik 2 000 000 Eur nesumokėto PVM suma. Pirmosios instancijos teismas žalą kreditoriui priteisė, nurodęs, jog vadovas neužtikrino tinkamo bendrovės veiklos organizavimo, tinkamo apskaitos tvarkymo, tokiu būdu jis pažeidė ne tik fiduciarines pareigas, t. y. buvo nesąžiningas, neatidus, nerūpestingas, bet ir imperatyvias įstatymuose jam, kaip vadovui, nustatytas pareigas (neužtikrino teisingos buhalterinės apskaitos tvarkymo, realią situaciją atspindinčių sandorių deklaravimo ir kt.). Lietuvos apeliacinis teismas (toliau - ApT) pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino, nurodęs, jog ieškovės argumentas, kad, konstatavus atitinkamus buhalterinės apskaitos tvarkos ir Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo[105] (toliau – PVMĮ) nuostatų pažeidimus, yra pakankamas pagrindas priteisti kilusią žalą iš vadovo, kuris atsakingas už bendrovės veiklos organizavimą ir įstatymo nuostatų laikymąsi, prieštarauja juridinio asmens savarankiškumo principui, kadangi priešingu atveju visais atvejais bendrovei pažeidus teisės normą žala automatiškai turėtų būti išieškoma iš bendrovės vadovo. Kasacinis teismas apeliacinio teismo sprendimą panaikino ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, tačiau pažymėjo, jog bendrovės vadovo neteisėti veiksmai pasireiškė ne fiduciarinių pareigų pažeidimu, bet MAĮ 40 straipsnyje nustatytų imperatyvių pareigų netinkamu vykdymu.[106] Pastebėtina, jog nors pirmosios ir kasacinės instancijos teismai tinkamai nurodo, jog vadovas žalą sukėlė būdamas nepakankamai atidžiu ir rūpestingu, kartu teismai pabrėžia, jog žala padaryta vadovui pažeidus MAĮ įtvirtintas pareigas. Nors teismai, ko gero, norėjo pasakyti, jog pati pareiga mokėti mokesčius yra imperatyvi (bendrovė negali pasirinkti jų nemokėti), vis dėlto manytina, kad teismai klaidingai priskyrė šios pareigos įvykdymo prievolę vadovui. Mokestinių prievolių adresatas yra pati bendrovė, o ne jos vadovas, todėl, konstatuojant bendrovės vadovo neteisėtus veiksmus, autorės manymu, teisingiau būtų nurodyti, jog bendrovės vadovo neteisėti veiksmai pasireiškė nesugebėjimu užtikrinti, jog bendrovė įvykdytų MAĮ 40 straipsnyje nustatytas pareigas. Taip pat atkreiptinas dėmesys į apeliacinio teismo argumentą, jog atitinkamų buhalterinės apskaitos tvarkos ir PVMĮ nuostatų pažeidimas savaime nereiškia, jog yra pagrindas priteisti nuostolių atlyginimą iš bendrovės vadovo, atsakingo už įmonės veiklos organizavimą ir įstatymo nuostatų laikymąsi. ApT argumentacija svarbi tuo, nes joje akcentuotas skirtumas tarp bendrovei ir bendrovės vadovui kylančių prievolių – tam, kad bendrovės vadovui būtų pritaikyta civilinė atsakomybė, nepakanka konstatuoti bendrovės padaryto įstatymo pažeidimo fakto, jei bendrovės vadovas dėjo protingas

[105] „Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163423.
[106] LAT CBS 2021 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-243-943/2021.

pastangas užtikrinti, jog bendrovė įvykdytų įstatymų reikalavimus ir neveikė didelio neatsargumo ar tyčios kaltės forma.

Kitoje byloje dėl bendrovės vadovo pareigų nevykdymo į teismą kreipėsi akcininkas, kuris nurodė, jog žala bendrovei kilo gavus baudą, netinkamai pritaikius PVM tarifą sudarytam sandoriui, o bendrovės vadovas (atsakovas) nurodė, jog jis šuo atveju turėtų būti vertinamas kaip darbo santykių subjektas, todėl jam taikytina nebent ribota vadovo materialinė atsakomybė. Kasacinis teismas konstatavo, jog sprendžiant dėl bendrovės vadovui taikytinos atsakomybės rūšies, būtina identifikuoti, kokias pareigas vadovas pažeidė. Pagal BAĮ 21 str. 1 dalį už apskaitos organizavimą atsako ūkio subjekto vadovas, už šios pareigos nevykdymą vadovui taikoma ne materialinė, o civilinė atsakomybė, kadangi tai išimtinai valdymo organui įstatymu nustatyta pareiga. Nagrinėjamu atveju vadovas pažeidė MAĮ 40 str. 1, 2, 4 punktuose įtvirtintas mokesčių mokėtojo pareigas, t. y. nevykdė jam, kaip valdymo organui, nustatytų pareigų, todėl jo civilinė atsakomybė kildinama ne iš fiduciarinių pareigų pažeidimo ar netinkamo verslo sprendimo priėmimo, o dėl imperatyviųjų įstatymo nuostatų netinkamo vykdymo. Teismas taip pat pabrėžė, jog esant įstatymo nustatytoms imperatyvioms pareigoms, bendrovės vadovas neturi elgesio pasirinkimo laisvės veikti kitaip, nei įpareigoja įstatymo nuostatos. Verslo sprendimų priėmimo taisyklė šiuo atveju netaikoma, kadangi bendrovės pareiga mokėti mokesčius ir šios pareigos tinkamas vykdymas nepatenka į verslo sprendimo kategoriją, todėl vadovo sprendimas sandoriui deklaruoti nulinį PVM nevertintinas kaip verslo sprendimas, nes tokios rūšies sandoriams įstatymas yra įtvirtinęs 19 proc. PVM.[107] Šiuo atveju teismas bendrovės vadovui, pažeidusiam pareigą tinkamai organizuoti bendrovės apskaitą ir užtikrinti bendrovės mokestinių prievolių vykdymą, tinkamai pritaikė civilinę, o ne materialinę atsakomybę, tačiau, autorės manymu, netinkamai išaiškino, jog tokiu atveju negali būti taikoma verslo sprendimo taisyklė. Manytina, jog teismas verslo sprendimo taisyklės netaikė todėl, nes laikė, jog sprendimas, susijęs su imperatyvų nevykdymu (šiuo atveju MAĮ įtvirtintomis nuostatomis), negali būti laikomas verslo sprendimu, kadangi viena iš verslo sprendimo sąlygų yra verslo sprendimo teisėtumas (atitiktis įstatymams). Tačiau pažymėtina, jog vadovo pareiga užtikrinti, kad bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, yra bendrosios vadovo rūpestingumo pareigos dalis. Kaip ir anksčiau buvo minėta, vien pačios teisės normos imperatyvus pobūdis nesuponuoja ir vadovo pareigos užtikrinti, kad įmonė laikytųsi teisės aktų reikalavimų, imperatyvumo. Teismas šiuo atveju klaidingai nurodo, jog vadovas pažeidė MAĮ įtvirtintas imperatyvias pareigas, kadangi minėtas įstatymas imperatyvias pareigas įtvirtina mokesčių mokėtojui (bendrovei), todėl subjektas, apskritai nesantis šių pareigų adresatu (vadovas), negali jų ir įvykdyti. Vadovas tokiu atveju turi tik dėti maksimalias

[107] LAT CBS 2017 m. balandžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-180-378/2017.

pastangas, siekdamas užtikrinti, kad jo vadovaujama bendrovė laikytųsi jai nustatytų imperatyvių pareigų. Atitinkamai ir vadovo sprendimai, vadovui įgyvendinant rūpestingumo pareigą užtikrinti, jog jo vadovaujama bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, gali būti vertinami kaip verslo sprendimai, nes jie nėra susiję su bendrovės vadovo elgesiui nustatytų imperatyvų įvykdymu. Tiesa, tokiu atveju ieškovas gali bandyti įrodyti, kad nėra tenkinamos kitos verslo sprendimo taisyklės sąlygos, pvz., jog vadovas nebuvo pakankamai informuotas (neištyrė informacijos apie galimas sprendimo priėmimo pasekmes, nepasikonsultavo su specialistais ir pan.), jog vadovas atliko žinomai neteisėtus veiksmus, buvo aiškiai aplaidus ir t. t.

Visgi teismų praktikoje esama bylų, kuriose bendrovės vadovo pareiga užtikrinti bendrovės mokestinių prievolių vykdymą nėra sutapatinama su pačios bendrovės pareiga mokėti mokesčius. Vienoje byloje bendrovės vadovui buvo pareikštas ieškinys dėl bendrovės patirtos žalos priskaičiuotų delspinigių už laiku nesumokėtus mokesčius ir uždelstą laiką atsiskaityti su darbuotojais forma. Pirmosios instancijos teismas, priteisdamas žalą bendrovei, nurodė, jog vadovas nevykdė įstatymais nustatytų mokestinių prievolių ir laiku nemokėjo mokesčių, valstybės nustatytų rinkliavų. Kasacinis teismas šiuo atveju išsakė priešingą poziciją ir nurodė, jog „darbuotojams privalo būti laiku mokamas darbo užmokestis ir kitos išmokos, susijusios su darbo santykiais, – toks imperatyvus nurodymas išplaukia iš ne vienos darbo įstatymo normos <..>. Tas pats pasakytina ir apie mokestinių prievolių valstybei vykdymą (pvz., Mokesčių administravimo įstatymo 40 straipsnio 1 punktas ir kt.). Kita vertus, prievolė laiku mokėti išmokas, susijusias su darbo santykiais, ir prievolė laiku mokėti mokesčius yra pačios bendrovės, kaip atitinkamai darbdavio (DK 16 straipsnis) ir mokesčių mokėtojo (Mokesčių administravimo įstatymo 2 straipsnio 17 dalis), prievolės. Šios prievolės <..> nėra bendrovės vadovo asmeninės prievolės, vadinasi, atsakovo civilinė atsakomybė dėl žalos, atsiradusios bendrovei nevykdant aptariamų prievolių, nėra galima vien tik vadovo veikloje įstatymu nustatytų pareigų pažeidimo pagrindu. <...> Atsakovo, kaip bendrovės vadovo, civilinė atsakomybė už bendrovės prievolių, susijusių su <...> mokesčių valstybei mokėjimu, nevykdymą yra galima nebent atsakomybės už fiduciarinių pareigų bendrovei nevykdymą forma“.[108] Šiuo atveju kasacinis teismas teisingai nurodo, jog įstatymo prasme mokesčių mokėtoju yra laikoma pati bendrovė, todėl bendrovės vadovui negali būti taikoma atsakomybė dėl bendrovės prievolių nevykdymo, nebent būtų nustatyta, jog vadovas pažeidė savo bendrąsias pareigas bendrovės atžvilgiu, šiuo atveju – rūpestingumo pareigą užtikrinti, jog jo vadovaujama bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų.

Taigi bendrovės vadovo pareigos, susijusios su bendrovės apskaitos organizavimu ir bendrovės mokestinių prievolių vykdymo užtikrinimu, teismų praktikoje yra vertinamos

[108] LAT, *supra note*, 83.

skirtingai. Iš prieš tai aptartų bylų pastebėtina, jog teismai, nors ir teisingai nurodo, jog bendrovės vadovas privalo organizuoti bendrovės apskaitą ir rūpintis tinkamu mokesčių apskaičiavimu bei mokėjimu, kas, atrodo, suponuotų, šių pareigų pripažinimą bendrovės vadovo rūpestingumo pareigos dalimi, taikydami vadovui atsakomybę visgi kartais priskirdavo šias pareigas imperatyvioms vadovo pareigoms, kurias jis privalo pats asmeniškai įvykdyti.

Pastebėtina, jog tokiais atvejais teismai, aiškindami šias vadovo pareigas, remdavosi BAĮ 21 str. 1 dalimi, kurioje buvo nurodyta, jog už apskaitos organizavimą pagal šio įstatymo reikalavimus atsako ūkio subjekto vadovas. BAĮ 10 str. 1 dalyje buvo reglamentuota, jog „Ūkio subjekto apskaitą tvarko: 1) vyriausiasis buhalteris (buhalteris); 2) pagal sutartį apskaitos paslaugas teikianti įmonė arba apskaitos paslaugas savarankiškai teikiantis asmuo“. Finansinės apskaitos įstatymas, nuo 2022 m. gegužės 1 d. pakeitęs BAĮ[109], vadovo pareigą organizuoti subjekto apskaitą 13 straipsnyje reglamentuoja kur kas plačiau, be kita ko, nurodydamas, jog subjekto vadovas parenka apskaitą tvarkantį asmenį, užtikrina, jog jam būtų laiku pateikta informacija, nustato ūkinių operacijų tvarkas, vidaus kontroles priemones ir t. t. FAĮ taip pat neliko BAĮ nuostatos, jog „už apskaitos organizavimą pagal šio įstatymo reikalavimus atsako ūkio subjekto vadovas“, o vietoje to nurodoma, jog vadovas organizuoja apskaitą bei išvardijamos organizavimo pareigos turinį detalizuojančios subpareigos. Manytina, jog BAĮ 21 straipsnio nuostata, kurioje nebuvo atskleistas bendrovės vadovo pareigos organizuoti bendrovės apskaitą turinys, o tik nurodyta, jog už jos organizavimą atsako vadovas, o apskaitos tvarkymas buvo įtvirtintas atskirame straipsnyje, galėjo nulemti situacijas, jog teismai, remdamiesi BAĮ 21 straipsniu, laikydavo, jog į organizavimą įeina ir su buhalterijos tvarkymu susiję veiksmai. FAĮ bendrovės apskaitos organizavimas ir tvarkymas yra aiškiai atskirtas, tame pačiame 13 straipsnyje nurodant, jog vadovas parenka apskaitą tvarkantį asmenį. Autorės įsitikinimu, toks FAĮ reglamentavimas yra aiškesnis, todėl teismams, siekiantiems įvertinti, ar bendrovės vadovas tinkamai įgyvendino pareigą organizuoti subjekto apskaitą, vertėtų atsižvelgti į FAĮ 13 straipsnyje nurodytas šios vadovo pareigos turinį atskleidžiančias subpareigas.

Nors bendrovės vadovas pats neturi būti mokesčių teisės ar buhalterinės apskaitos specialistu, jis bendrovėje turi užtikrinti atitinkamas bendrovės finansų, įmonėje vykstančių ūkinių operacijų stebėjimo, tvarkymo bei kontroliavimo sistemas, parinkti kvalifikuotą apskaitą tvarkantį asmenį. Pvz., vienoje byloje nustačius, jog juridinis asmuo netinkamai vykdė mokestines prievoles, teismas pasisakė, jog vadovo pareiga tinkamai organizuoti mokestinių prievolių įvykdymą pasireiškia bendrovės veiklos pakankama kontrole ir kvalifikuotų asmenų šioms

[109] „Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo Nr. IX-574 pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. balandžio 15 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/83893c80540d11ec862fdcbc8b3e3e05.

prievolėms atlikti pasitelkimu. Nors byloje vadovas teigė, jog netinkamai finansines operacijas apskaitė būtent buhalterė, teismas pasisakė, kad tai nepaneigia vadovo kaltės dėl netinkamos buhalterinės apskaitos organizavimo ir mokestinių prievolių vykdymo, kadangi tai buvo vadovo pareiga pasitelkti kvalifikuotus asmenis buhalterinei apskaitai tinkamai atlikti ir tinkamai įvykdyti bendrovės mokestines prievoles. Vadovas pripažintas veikęs didelio neatsargumo kaltės forma, kadangi byloje yra nustatytas ilgalaikis (virš trijų metų) aplaidus visų mokestinių prievolių netinkamas vykdymas.[110]

Jei bendrovės vadovas pademonstruoja pagrindinių taisyklių, susijusių su apskaitos organizavimu ir mokestinių prievolių vykdymu, išmanymą, kiek objektyviai įmanoma bando užtikrinti, jog bendrovė veiktų pagal įstatymų reikalavimus, ir pats neveikia didelio neatsargumo ar tyčios kaltės forma, net ir kilus žalai, vadovas nebus pripažintas atsakingu dėl žalos atlyginimo. Pvz., byloje *Re Continental Assurance Co of London plc*, kurioje Jungtinės Karalystės kelionių draudimo įmonės direktoriai buvo kaltinami tuo, kad tęsė nemokios įmonės veiklą ir taip didino nuostolius, buvo nustatyta, jog įmonės nemokumas laiku nebuvo pastebėtas dėl netinkamai tvarkytos apskaitos. Tačiau teismas bendrovės vadovų dėl kilusios žalos atsakingais nepripažino, kadangi vadovai reguliariai domėdavosi įmonės finansinėmis ataskaitomis, komunikavo su auditoriais bei finansų direktoriumi, taip pat šiuo atveju jiems užteko jų turimų bazinių žinių apie pagrindinius apskaitos principus, taikomus draudimo bendrovėms, o reikalavimas turėti specialiųjų žinių, kurias turi ekspertai draudimo įmonių apskaitos srityje, anot teismo, būtų perteklinis.[111] Nors šiuo atveju, kaip ir prieš tai aptartoje LAT byloje, buvo konstatuotas netinkamo bendrovės apskaitos tvarkymo faktas, direktoriams nebuvo taikyta atsakomybė, nenustačius jo didelio ir ilgai besitęsiančio nerūpestingumo. Kelionių draudimo įmonės direktoriai reguliariai domėjosi, kaip tvarkoma bendrovės apskaita, be to, bendrovėje buvo keletas auditorių ir specialiai paskirtas finansų direktorius, todėl bendrovės vadovai galėjo pagrįstai tikėti, kad bendrovės apskaita tvarkoma kvalifikuotai. Taip pat įmonės vadovai turėjo bazinių apskaitos žinių, reikalingų tokios bendrovės vadovo poziciją užimančiam asmeniui, vadinasi, galima laikyti, jog jie atitiko rūpestingo vadovo standartą tiek objektyviu, tiek subjektyviu požiūriu. Minėtoje LAT nagrinėtoje byloje, kita vertus, bendrovės vadovas buvo pripažintas veikęs didelio neatsargumo kaltės forma, kadangi bendrovėje apskaita aplaidžiai buvo tvarkyta ilgą laiką, nebuvo parinktas kvalifikuotas buhalteris.

Bendrovės vadovo pareiga elgtis rūpestingai su juridinio asmens turtu reikšminga ir taikant tyčinio bankroto institutą. JANĮ reglamentuoja, jog teismas, pripažindamas bankrotą

[110] ApT 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-921-1120/2022.
[111] Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 1 d. sprendimas byloje *Re Continental Assurance Co of London plc.*

tyčiniu, gali atsižvelgti į tai, jog „ juridinio asmens buhalterinė apskaita buvo tvarkoma apgaulingai ar aplaidžiai, Juridinių asmenų registro tvarkytojui nepateikti ar pateikti neteisingi finansinių ataskaitų rinkiniai ir (arba) mokesčių administratoriaus patikrinimo akte nustatytas mokesčių mokėjimo vengimas (JANĮ 70 straipsnio 2 dalies 4 punktas)“. Kasacinio teismo praktikoje konstatuota, jog šio tyčinio bankroto požymio specifika pasireiškia tuo, jog dėl apgaulingai ar netinkamai vykdytos buhalterinės apskaitos arba neišsaugotų buhalterinės apskaitos dokumentų negalima visiškai ar iš dalies nustatyti bendrovės veiklos, jos turto ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros. Kai nėra galimybės nustatyti šių aplinkybių, tampa neįmanoma ar itin sudėtinga įvertinti bendrovės nemokumo priežastis – ar šis nemokumas buvo sukeltas sąmoningais veiksmais, ar jau nemokios įmonės padėtis sąmoningai buvo dar esmingai pabloginta. Tokiu atveju, siekiant pripažinti bankrotą tyčiniu, neprivalo būti atskirai nustatytas ryšys tarp apgaulingo ar aplaidaus apskaitos tvarkymo, kai dėl to visiškai ar iš dalies negalima nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros, ir bendrovės privedimo prie bankroto arba jau nemokios bendrovės padėties esminio pabloginimo.[112] Toks tyčinio bankroto požymis padeda užtikrinti, jog vadovai, tyčios ar nerūpestingumo forma netinkamai organizuojantys bendrovės apskaitą ar finansinių ataskaitų pateikimą, iš savo neteisėtų veiksmų negautų naudos ir jiems būtų pritaikytos atitinkamos sankcijos.

2.1.2. Pareigos, susijusios su bendrovės, kaip darbdavio, prievolių vykdymu

ABI 37 str. 8 dalyje reglamentuota, jog bendrovės vadovas organizuoja kasdieninę bendrovės veiklą, priima į darbą ir atleidžia darbuotojus, sudaro ir nutraukia su jais darbo sutartis, skatina juos ir skiria nuobaudas. Šias funkcijas, susijusias su bendrovės darbo santykiais, bendrovės vadovas atlieka ne pats asmeniškai, o įgyvendina per jo vadovaujamą juridinį asmenį. Tai reiškia, jog ne vadovas, o jo vadovaujama bendrovė yra darbo sutarties su darbuotoju šalis (darbdavys), t. y. asmuo, kurio naudai ir kuriam būdamas pavaldus darbo funkciją atlygintinai įsipareigoja atlikti darbuotojas. Bendrovės vadovas turi tik užtikrinti, jog jo vadovaujama bendrovė, kaip darbdavys, tinkamai vykdytų savo prievoles, susijusias su darbo santykiais.

Bendrovės, kaip darbdavio, prievolių nevykdymas ar netinkamas vykdymas gali lemti žalos bendrovei atsiradimą. Pvz., DK 147 straipsnyje reglamentuota, jog darbo santykiams nepasibaigus, kai dėl darbdavio kaltės pavėluotai išmokamas darbo užmokestis ar kitos su darbo santykiais susijusios išmokos, kartu su jomis darbuotojui, turinčiam darbo santykių, išmokami delspinigiai (147 str. 1 d.); darbo santykiams pasibaigus, o darbdaviui ne dėl darbuotojo kaltės

[112] LAT CBS 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-510-915/2018.

uždelsus atsiskaityti su juo, darbdavys privalo mokėti netesybas (147 str. 2 d.). Bendrovės vadovui neužtikrinus, jog bendrovė tinkamai įvykdytų įstatymo reikalavimą laiku mokėti darbo užmokestį, iš jo gali būti priteistas bendrovės patirtos žalos atlyginimas. Byloje, kurioje bankrutavusi bendrovė iš vadovo prašė priteisti bendrovei apskaičiuotus delspinigius ir vidutinio darbo užmokesčio dydžio kompensacijas už uždelstą laiką atsiskaityti su darbuotojais, bendrovė nurodė, jog vadovas neužtikrino, kad darbuotojams būtų laiku mokamas darbo užmokestis ir kitos išmokos, susijusios su darbo teisiniais santykiais. Vilniaus apygardos teismas žalos atlyginimą bendrovei priteisė ir nurodė, jog darbdavio pareigą mokėti darbo užmokestį nustato tiek viešosios teisės normos, tiek vidiniai įmonės dokumentai bei darbo sutartys. Vadinasi, bendrovės vadovas yra asmeniškai atsakingas už darbo užmokesčio ir kitų su darbo santykiais susijusių išmokų darbuotojams laiku mokėjimą. Pasak teismo, atsakovas, laiku nemokėdamas darbo užmokesčio arba mokėdamas ne visą darbo užmokestį, atliko neteisėtus veiksmus, todėl jam kyla pareiga atlyginti juridiniam asmeniui padarytą žalą. ApT sprendimą panaikino ir nurodė, jog „pareiga mokėti darbo užmokestį ir kitas su darbo santykiais susijusias išmokas pagal įstatymą tenka darbdaviui, šiuo atveju – bankrutavusiai bendrovei. Tai, kad atsakovas, kaip vadovas, buvo atsakingas už bendrovės veiklos organizavimą bei jos tikslų įgyvendinimą, nesudaro pakankamo pagrindo daryti išvadą, kad jis buvo asmeniškai atsakingas už darbo užmokesčio laiku mokėjimą, t. y. kad ši darbdavio pareiga gali būti prilyginama asmeninei atsakovo prievolei, kurią jis turėtų vykdyti savo, o ne įmonės lėšomis“. Kasacinis teismas, papildydamas apeliacinio teismo poziciją, nurodė, jog nors įstatymas imperatyviai nustato pareigą darbuotojams mokėti darbo užmokestį, prievolė laiku mokėti išmokas, susijusias su darbo santykiais, yra pačios bendrovės, kaip atitinkamai darbdavio (DK 16 str.) prievolės, o vadovo civilinė atsakomybė už bendrovės prievolių, susijusių su darbo užmokesčio mokėjimu, nevykdymą yra galima nebent atsakomybės už fiduciarinių pareigų bendrovei nevykdymą forma. Teismas pripažino, jog nors objektyviąja prasme egzistuoja vadovo neteisėti veiksmai, nes jo vadovaujama bendrovė, kuriai jis turi pirmiau įvardytas fiduciarines pareigas, tinkamai nevykdė savo prievolių, atsirandančių pagal įstatymus, tačiau vadovo civilinės atsakomybės dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo atvejais reikalaujama kvalifikuota kaltės forma. Kasacinis teismas įvertinęs, jog vadovo pateikti atsikirtimai gali būti reikšmingi sprendžiant dėl civilinės atsakomybės sąlygų, perdavė bylą nagrinėti iš naujo.[113]

Iš naujo nagrinėtoje byloje ApT, vertindamas vadovo kaltę dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo, atsižvelgė į kitą bylą, kurioje tos pačios bendrovės bankrotas buvo pripažintas tyčiniu, nustačius, jog įmonei neturint finansinių galimybių atsiskaityti su darbuotojais, vadovas nesikreipė dėl bankroto bylos iškėlimo, be to, įmonė, būdama faktiškai nemoki, didindama įsipareigojimus

[113] LAT, *supra note*, 83.

pirmos ir antros eilės kreditoriams, atsiskaitė su paskesnės eilės kreditoriais, bet ne su darbuotojais. Teismas taip pat atsižvelgė į kitas aplinkybes: prievolės nebuvo vykdomos ilgą laiką, vadovas gautą apyvartinėms lėšoms papildyti paskolą perskolino tretiesiems asmenims, suėjus paskolų grąžinimo terminui, nesiėmė jokių teisinių veiksmų jas atgauti, nesiėmė spręsti darbuotojų atleidimo klausimo, nors bendrovė ilgą laiką negalėjo jiems suteikti darbo ir kt. Atsižvelgdamas šias aplinkybes, teismas konstatavo, jog vadovas aiškiai netinkamai atliko bendrovės vadovo pareigas ir elgėsi itin aplaidžiai kreditorių interesų atžvilgiu. Jeigu vadovas būtų elgęsis pagal rūpestingo ir atsakingo vadovo standartą bei siekęs, kad bendrovė tinkamai vykdytų įstatymuose nustatytas prievoles darbuotojams, nebūtų kilusios neigiamos pasekmės ir dėl ilgą laiką nevykdytų prievolių bendrovei nebūtų tekusi pareiga mokėti delspinigius bei vidutinį darbo užmokestį.[114]

Iš teismų pateiktų išaiškinimų darytina išvada, jog nors įstatymas imperatyviai nustato pareigą laiku ir tinkamai mokėti darbo užmokestį darbuotojams, šią pareigą privalo įvykdyti ne pats vadovas asmeniškai, o jo vadovaujama bendrovė, kaip darbdavys. Priešingas aiškinimas suponuotų išvadą, jog bendrovės vadovas su darbo santykiais susijusias išmokas privalėtų mokėti iš savo asmeninių lėšų. Jei bendrovės vadovas neužtikrina, jog jo vadovaujama bendrovė vykdytų jai, kaip darbdaviui, nustatytas imperatyvias pareigas, vadovui atsakomybė gali būti pritaikyta nebent už rūpestingumo pareigos užtikrinti, jog bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, pažeidimą, tačiau tokiu atveju būtina nustatyti bendrovės vadovo didelį neatsargumą ar tyčią. Taip pat tokiu atveju vertinant vadovo elgesio atitiktį rūpestingumo standartui yra taikoma verslo sprendimo taisyklės prezumpcija, kurią, siekiant vadovui taikyti civilinę atsakomybę, turi paneigti ieškovas. Siekiant konstatuoti didelį neatsargumą arba tyčią, neužtenka, jog bendrovė formaliai pažeistų savo, kaip darbdavio, prievolę (pvz., pavėluotų sumokėti darbo užmokestį vieną dieną). Tokiu atveju reikalingas detalus bendrovės vadovo didelio neatsargumo arba tyčios pagrindimas, pvz., įrodant, jog bendrovės vadovas sąmoningai neužtikrino, jog bendrovė pirmiau atsiskaitytų su darbuotojais, o tik tada su kitais kreditoriais.

Pažymėtina, jog vadovo pareiga užtikrinti, jog jo vadovaujama bendrovė vykdytų pinigines prievoles darbuotojams, gali būti aktuali ir bendrovės nemokumo kontekste. Šiuo metu nebegaliojančiame Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatyme[115] (toliau – ĮBĮ) buvo reglamentuota, jog bankroto byla iškeliama, jeigu teismas nustatė, kad įmonė yra nemoki arba įmonė vėluoja išmokėti darbuotojui (darbuotojams) darbo užmokestį ir su darbo santykiais susijusias išmokas (ĮBĮ 9 str. 7 d. 1 p.). Teismų praktikoje, aiškinant šią teises normą, buvo pasisakyta, jog nesant objektyvaus pagrindo konstatuoti įmonės nemokumą, teismas, spręsdamas

[114] ApT 2019 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-368-790/2019.
[115] „Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. balandžio 3 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0808D5C392B2. Įmonių bankroto įstatymą pakeitė LR Juridinių asmenų nemokumo įstatymas.

dėl bankroto bylos iškėlimo, vėlavimą išmokėti darbuotojams atlyginimą kaip savarankišką bankroto bylos iškėlimo pagrindą vertina ne formaliai, bet atsižvelgdamas į visas susijusias bylos aplinkybes: bendrovės mokumo būklę, vėlavimo atsiskaityti su darbuotojais priežastis bei terminą, bendrovės skolos darbuotojams dydį[116]. Nors šiuo metu minėta teisės norma nebegalioja, bendrovės vėlavimas darbuotojams išmokėti darbo užmokestį taip pat galėtų vertinamas kaip JANĮ įtvirtintos bendrovės nemokumo sąlygos – negalėjimo laiku vykdyti turtinių prievolių – viena iš pasireiškimo formų.

Bendrovės vadovo pareiga užtikrinti, jog bendrovė, kaip darbdavys, vykdytų savo prievoles, svarbi ir netiesioginės civilinės atsakomybės atvejais. CK 6.264 straipsnyje reglamentuota, jog samdantis darbuotojus asmuo privalo atlyginti žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų, einančių savo darbines (tarnybines) pareigas, kaltės. Kasacinio teismo praktikoje, aiškinant šią darbdavio prievolę, buvo pasisakyta, jog samdantis darbuotojus asmuo yra atsakingas už tai, kad jo darbuotojai, atlikdami darbo pareigas, laikytųsi teisės aktų reikalavimų, nepažeistų bendrojo pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai ir tokiu būdu nepadarytų kitiems žalos. Netiesioginės atsakomybės taikymo atveju samdančio darbuotojus asmens kaltė yra sutapatinama su darbuotojo kalte ir darbdavys atsako už darbuotojo darbo metu padarytą žalą, jei už tą žalą ne darbo metu atsakytų pats darbuotojas. Konkrečiu atveju įmonės darbuotojas, kuris buvo pasamdytas dirbti naktinio klubo apsaugos darbuotoju, darbo metu klubo lankytojui padarė nesunkų sveikatos sutrikdymą, todėl teismas neturtinės žalos atlyginimą nukentėjusiajam priteisė iš darbdavio, t. y. bendrovės, pasamdžiusios apsaugos darbuotoją. Be to, teismas pripažino, kad yra priežastinis ryšys tarp bendrovės, kaip darbdavio, veiksmų ir žalą padariusio darbuotojo neteisėtų veiksmų – įmonės nerūpestingumą patvirtina tai, kad įmonėje nebuvo apsaugos darbuotojų kontrolės sistemos, o darbuotojas į apsaugos darbuotojo pareigas priimtas nepatikrinus jo tinkamumo atlikti saugos funkcijas.[117] Taigi bendrovės vadovo nerūpestingumas gali pasireikšti ir jo vadovaujamos bendrovės, kaip darbdavio, rūpestingumo darbuotojų atžvilgiu stoka. Bendrovės vadovas, veikdamas bendrovės vardu, turėtų ne tik priimti į darbą darbuotojus, bet ir pasirūpinti, jog darbuotojai būtų tinkamai instruktuojami, pvz., parenkant už instruktavimą atsakingus asmenis, o esant didesnei rizikai, kad darbuotojai gali padaryti žalą tretiesiems asmenims, užtikrinti atitinkamą darbuotojų kontrolės sistemą. Pvz., bendrovės, užsiimančios krovinių pervežimu, darbuotojai, kuriems perduodamas transporto priemonių, kaip didesnio pavojaus šaltinio, valdymas, turėtų būti supažindinami su jų pareigomis kilus eismo įvykiui ar įvykus transporto priemonės gedimui, taip pat darbdavys turėtų įsitikinti, jog darbuotojai turi teisę vairuoti atitinkamos rūšies transporto priemonę ir kt.

[116] ApT 2012 m. rugpjūčio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1646/2012.
[117] LAT CBS 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-114/2011.

Darytina išvada, jog bendrovės vadovo pareiga užtikrinti, kad bendrovė, kaip darbdavys, tinkamai įvykdytų savo prievoles, yra laikoma bendrosios vadovo rūpestingumo pareigos dalimi. Bendrovės vadovas turi dėti maksimalias pastangas, jog jo vadovaujama bendrovė darbuotojams laiku mokėtų darbo užmokestį ir kitas su darbo santykiais susijusias išmokas, atlygintų darbuotojų sukeltą žalą, jiems einant darbines pareigas. Taip pat bendrovės vadovas privalo užtikrinti, kad bendrovėje būtų įdiegtos atitinkamos darbuotojų instruktavimo ir kontrolės sistemos.

2.1.3. Bendrovės vadovo pareigų traktavimas konkurencijos teisės pažeidimų atvejais

Lietuvos Respublikos Konstitucijos[118] 46 straipsnyje įtvirtinta, jog įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę. Paprastai įmonės, vykdamos prekybą ir teikdamos paslaugas, siekia maksimizuoti pelną, pritraukti kuo daugiau klientų ir įgyti pranašumą prieš konkurentus. Nors juridiniai asmenys šiems tikslams pasiekti gali imtis įvairiausių priemonių, svarbu, jog jas įgyvendinant nebūtų ribojama ar siekiama riboti sąžiningą konkurenciją. Ūkio subjektų pareigas ir atsakomybę, susijusias su konkurencija, reglamentuoja Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas[119] (toliau – KĮ) , kurio 5 straipsnis nustato konkurenciją ribojančių susitarimų draudimą, o 7 straipsnyje įvirtintas draudimas ūkio subjektams piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi.

Bendrovė, pažeisdama konkurencijos įstatymus, gali pakenkti ne tik vartotojams bei konkurentams, bet ir pati patirti žalą bendrovei skirtų baudų už konkurencijos teisės pažeidimus forma. Pažymėtina, jog žalą bendrovė gali patirti ne tik dėl gautos baudos, bet ir nukentėjusiajam asmeniui dėl bendrovės neteisėtų veiksmų iš bendrovės prisiteisus visišką žalos atlyginimą. Kasacinis teismas yra pasisakęs, jog be viešo konkurencijos teisės įgyvendinimo (valstybės konkurencijos priežiūrą vykdančioms institucijoms taikant viešosios atsakomybės formas ir priemones) būtina užtikrinti ir privačias teises, susijusias su sąžiningos konkurencijos pažeidimu, pareiškiant ieškinius dėl nuostolių atlyginimo[120]. Tai reiškia, jog kiekvienas asmuo gali reikalauti nuostolių, kuriuos sukėlė sutartis ar elgesys, galintys riboti ar iškraipyti konkurenciją, atlyginimo[121]. KĮ 44 str. 2 dalis įtvirtina, jog visiškas žalos atlyginimas apima tiesioginius nuostolius, negautas pajamas ir palūkanas, skaičiuojamas nuo žalos atsiradimo momento. Žala nukentėjusiajam iš bendrovės gali būti priteisiama netgi egzistuojant „skėčio efektui“ (angl.„*umbrella-pricing*“), t. y. kai žala nukentėjusiajam padaroma karteliui nepriklausančio ūkio

---

[118] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, TAR, žiūrėta 2025 m. balandžio 5 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA.
[119] „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2025 m. balandžio 5 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B8B6AFC2BFF1/asr.
[120] LAT CBS 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2010.
[121] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje *Courage Ltd v Bernard Crehan*, C-453/99.

subjekto, kuris pakelia savo produktų kainas labiau, nei jas būtų pakėlęs nesant draudžiamo susitarimo[122]. Tokia žalos specifika konkurencijos teisės pažeidimų atvejais suponuoja, jog bendrovės vadovui ypač svarbu užtikrinti, jog jo vadovaujama bendrovė laikytųsi konkurencijos teisės įstatymų, kadangi žala bendrovei gali pasireikšti ne tik baudos ar delspinigių forma, be to, nuo bendrovės neteisėtų veiksmų vienu metu gali nukentėti neapibrėžtas ratas subjektų.

KĮ 42 straipsnyje reglamentuota, jog „Asmenys už šio įstatymo pažeidimus yra traukiami administracinėn atsakomybėn šio įstatymo ir Administracinių nusižengimų kodekso nustatyta tvarka“. KĮ 35 straipsnyje reglamentuota, jog Konkurencijos taryba, nustačiusi, kad ūkio subjektai atliko šio įstatymo draudžiamus veiksmus ar padarė kitus šio įstatymo pažeidimus, vadovaudamasi objektyvumo ir proporcingumo principais, turi teisę, be kita ko, skirti ūkio subjektams ir viešojo administravimo subjektams pinigines baudas (KĮ 35 str. 1 d. 5 p.). Nors Konkurencijos tarybos paskirtos baudos gali būti laikomos bendrovės patirta žala, pažymėtina, jog vien Konkurencijos tarybos nutarimu konstatuotas ūkio subjekto padarytas pažeidimas ir ūkio subjektui paskirta bauda, t. y. administracinės atsakomybės ūkio subjektui pritaikymo faktas, nesuponuoja ir bendrovės vadovo civilinės atsakomybės pritaikymo už vadovo pareigų pažeidimą.

Civilinio proceso kodekso[123] 182 str. 2 punkte įtvirtinta, jog nereikia įrodinėti nustatytų įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje civilinėje ar administracinėje byloje, kurioje dalyvavo tie patys asmenys, išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas sukelia teisines pasekmes ir nedalyvaujantiems byloje asmenims (prejudiciniai faktai). Tačiau tai nereiškia, jog teismo sprendime administracinėje byloje konstatuotų aplinkybių (bendrovės padaryto pažeidimo fakto) pakanka bendrovės vadovo civilinės atsakomybės nustatymui. Vienoje byloje bendrovė kreipėsi į teismą prašydama iš bendrovės vadovų ir akcininkų priteisti žalą, kurią bendrovė patyrė dėl mokesčių administratoriaus priskaičiuotos baudos ir delspinigių už mokestinių prievolių nevykdymą. Atsakovai (vadovai ir akcininkai), pateikdami kasacinį skundą, teigė, jog šią bylą nagrinėję teismai nepagrįstai rėmėsi administracinių teismų procesiniais sprendimais, nes atsakovai nebuvo įtraukti į administracine tvarka nagrinėtos bylos procesą, spręstas klausimas ne dėl jų, o juridinio asmens (ieškovo) atsakomybės. Kasacinis teismas konstatavo, jog šioje byloje prejudiciniu faktu laikytini administracinėje byloje konstatuoti ieškovo (bendrovės) neteisėti veiksmai (netinkamas mokestinių pareigų vykdymas), dėl kurių susidarė mokestinė nepriemoka ir kilo išvestiniai su tuo susiję padariniai, o aplinkybės, nustatytos nagrinėjant administracinę bylą, kiek jos susijusios su šios (civilinės) bylos nagrinėjimo dalyku – vadovų ir akcininkų civiline atsakomybe, nelaikytinos prejudicinėmis, šalys jas turėjo teisę patvirtinti arba paneigti

[122] Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. birželio 5 d. sprendimas byloje *KONE ir kt*., C-557/12.
[123] „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas.“, TAR, žiūrėta 2025 m. balandžio 20 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454.

naudodamosi įrodinėjimo institutu. Teisėjų kolegija pripažino, jog teismai teisėtai rėmėsi prejudiciniu ieškovo (bendrovės) neteisėtų veiksmų faktu, o spręsdami dėl atsakovų civilinės atsakomybės už ieškovui atsiradusius nuostolius, rėmėsi ne tik administracinių teismų sprendimais, bet ir kitais šalių į civilinę bylą pateiktais įrodymais, vertino juos, vadovaudamiesi CPK nustatytomis įrodymų vertinimo visumos taisyklėmis[124].

Šį teismo išaiškinimą analogiškai galima pritaikyti ir bylose dėl bendrovės vadovo atsakomybės, kai jo vadovaujama bendrovė gauna baudą už KĮ pažeidimą. Bendrovė, kuri patyrė žalą gautos baudos forma, teikdama ieškinį vadovui dėl žalos atlyginimo gali remtis teismų administracinėse bylose konstatuotomis aplinkybėmis dėl savo pačios neteisėtų veiksmų (konkurencijos teisės pažeidimo) bei patirtos žalos (paskirtos baudos), tačiau kiekvienu atveju atskirai turi įrodinėti bendrovės vadovo civilinės atsakomybės sąlygas, t. y. vadovo civilinė atsakomybė nėra laikoma administracinėje byloje nustatytu prejudiciniu faktu.

Jei bendrovės vadovas neužtikrina, kad jo vadovaujama bendrovė nepažeistų KĮ reikalavimų, toks jo neteisėtas veikimas gali būti pripažintas rūpestingumo pareigos pažeidimu. Vienoje byloje bendrovė iš valdymo organų prašė priteisti žalą, patirtą gautos baudos už draudžiamo susitarimo sudarymą forma, ir nurodė, jog valdybos nariai priėmė sprendimą dėl draudžiamo susitarimo, o bendrovės vadovas jį įgyvendino, taikydamas valdybos patvirtintą minimalią pelno maržą. ApT nurodė, jog apeliacinio proceso dalyką apibrėžia klausimas, ar bendrovės valdymo organų sprendimo, dėl kurio kyla antikonkurencinis poveikis rinkai, priėmimas ir įgyvendinimas savaime kvalifikuotinas kaip fiduciarinių pareigų pažeidimas, paneigiantis verslo sprendimo priėmimo taisyklės prezumpciją. Teismas konstatavo, jog kadangi valdybos priimto nutarimo įgyvendinimas padėjo apriboti sąžiningą konkurenciją, tai savaime paneigia verslo sprendimo priėmimo taisyklės prezumpcija. Kartu ši faktinė aplinkybė patvirtina, kad valdybos nariai nesilaikė rūpestingumo ir sąžiningumo reikalavimų, o bendrovės vadovas, turėjęs suvokti, jog valdyba sprendimą priėmė pažeisdama savo fiduciarines pareigas, apie tai valdybos narių neįspėjo, o vėliau besąlygiškai vykdė tokį sprendimą. Teismas konstatavo, jog priimdami ir (ar) įgyvendindami sprendimą, dėl kurio kilo antikonkurencinis poveikis rinkai, o kartu buvo pažeistos imperatyvios įstatymų normos, valdymo organai elgėsi neteisėtai ir pažeidė savo fiduciarines pareigas (rūpestingumo ir (ar) lojalumo) bendrovei.[125] Pažymėtina, jog nors bendrovės valdymo organų narių nesugebėjimas užtikrinti, jog bendrovė laikytųsi konkurencijos teisės normų, gali lemti rūpestingumo pareigos pažeidimą, autorės manymu, ne visai tikslus teismo išaiškinimas, jog aplinkybė, kad buvo sudarytas ir įgyvendintas draudžiamas susitarimas, savaime paneigia verslo sprendimo taisyklės prezumpciją bei patvirtina valdymo organų narių pareigų

[124] LAT CBS 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2013
[125] ApT, *supra note*, 5.

pažeidimo faktą. Autorės įsitikinimu, vien ta aplinkybė, jog bendrovė pažeidė KĮ reikalavimus, savaime nereiškia, jog vadovui ir (ar) valdybai gali būti taikoma civilinė atsakomybė, kadangi siekiant pritaikyti civilinę atsakomybę, būtina nustatyti visas civilinės atsakomybės sąlygas, be kita ko, ir valdymo organų narių didelį neatsargumą ir (arba) tyčią, nesugebant užtikrinti, kad nebūtų sudarytas sąžiningą konkurenciją ribojantis susitarimas arba kad bendrovė nepiktnaudžiautų dominuojančia padėtimi. Tai reiškia, jog bendrovės vadovui dedant maksimalias pastangas užtikrinti, kad bendrovė laikytųsi KĮ reikalavimų, jis nebūtinai bus laikomas pažeidęs rūpestingumo pareigą, net jeigu bendrovė ir padarys KĮ pažeidimą. Taip pat manytina, jog ApT išaiškinimas, jog ta aplinkybė, kad valdybos priimtas nutarimas padėjo apriboti sąžiningą konkurenciją, *per se* paneigia verslo sprendimo priėmimo taisyklės prezumpciją, taip pat nėra teisingas, kadangi šiuo atveju vadovo ir valdybos veiksmai yra susiję su rūpestingumo pareigos, o ne imperatyvių pareigų įvykdymu, net jeigu pats bendrovės neteisėtas sprendimas ir prieštarauja imperatyvioms KĮ teisės normoms. Todėl, autorės manymu, bendrovės valdymo organų narių sprendimams dėl minėto susitarimo sudarymo ir įgyvendinimo yra taikoma verslo sprendimo taisyklės prezumpcija, kurios paneigimo pareiga tenka ieškovui, pvz., įrodant, jog valdymo organai nebuvo pakankamai informuoti apie galimas pasekmes, veikė interesų konflikto situacijoje, atliko žinomai neteisėtus veiksmus ir pan. Tiesa, byloje ApT, nors ir nurodė, jog verslo sprendimo priėmimo taisyklė savaime buvo paneigta, tačiau, atkreipdamas dėmesį į ieškovės argumentus dėl valdymo organų narių nepasidomėjimo sprendimo teisėtumu ir interesų konflikto vengimo pareigos pažeidimo, pažymėjo, jog sprendimas peržengė protingos ir atsakingos verslo praktikos ribas, konstatavo valdybos narių suinteresuotumą sprendimu bei faktą, kad bendrovės vadovas neveikė išimtinai bendrovės interesais.

Sankcijos už konkurencijos teisės pažeidimą gali būti paskirtos ne tik bendrovei, bet ir jos vadovui, prisidėjusiam prie bendrovės pažeidimo. KĮ 40 str. 2 dalyje reglamentuota, jog ūkio subjekto vadovas laikomas prisidėjusiu prie pažeidimo padarymo, kai jis: tiesiogiai prisidėjo prie pažeidimo padarymo (40 str. 2 d. 1 p.); tiesiogiai neprisidėjo prie pažeidimo padarymo, tačiau turėjo pagrindą įtarti, kad jo vadovaujamas ūkio subjektas daro pažeidimą, bet nesiėmė veiksmų užkirsti kelią šiam pažeidimui (40 str. 2 d. 2 p.); nežinojo, nors privalėjo žinoti, kad jo vadovaujamas ūkio subjektas padarė ar daro pažeidimą (40 str. 2 d. 3 p.). Teisės doktrinoje pripažįstama, jog direktoriaus prisidėjimas prie pažeidimo gali pasireikšti ne tik faktiniu žinojimu, bet ir turėjimu žinoti, kad bendrovė pažeidė konkurencijos teisę. Tai atspindi objektyvų ir subjektyvų standartą, taikomą bendrovės vadovo elgesiui, sprendžiant, ar jis elgėsi rūpestingai[126].

[126] Paul Hughes, „Directors' Personal Liability for Cartel Activity under UK and EC Law—A Tangled Web", *European Competition Law Review* 29, 11 (2008): 642, https://www.steptoe.com/a/web/5672/PaulHughes_DirectorsPersonalLiability.pdf.

Nustatant, ar vadovas konkrečioje situacijoje privalėjo žinoti apie konkurencijos teisės pažeidimą, yra atsižvelgiama į vadovo santykį su pažeidimą padariusiais asmenimis, į žinias, įgūdžius ir patirtį, kurias turėjo arba privalėjo turėti vadovas, taip pat į su pažeidimu susijusią informaciją, kuri buvo prieinama vadovui[127]. Tačiau pažymėtina, jog vadovas, kuris nebuvo pakankamai rūpestingas, negali atsikirsti nepatyrimu ar žinių trūkumu konkurencijos teisės srityje. Byloje, kurioje bendrovės vadovas, tiesiogiai prisidėjęs prie draudžiamo susitarimo, gynėsi, jog pažeidimo metu buvo jaunas 31 metų mažos bendrovės vadovas, neturintis teisinio išsilavinimo, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakė, jog ūkio subjekto vadovui nėra taikomi žemesni elgesio standartai vien dėl jo amžiaus ar išsilavinimo stygiaus, be to, konkrečiu atveju pats vadovas aktyviai dalyvavo ir pats rodė iniciatyvą darant pavojingą konkurencijos teisės pažeidimą[128].

Sudėtingesni konkurencijos teisės pažeidimai gali būti ir neakivaizdūs ir reikalaujantis gero konkurencijos teisės išmanymo. Todėl siekdamas užtikrinti bendrovės veiklos atitiktį konkurencijos teisės reikalavimams, bendrovės vadovas įmonėje turėtų įdiegti atitinkamą bendrovės veiklos stebėjimo ir kontroliavimo sistemą, kreiptis į teisininkus, besispecializuojančius konkurencijos teisės srityje, užtikrinti, jog darbuotojai, dirbantys su komercinės veiklos organizavimu, būtų atitinkamai apmokyti. Vienoje byloje, kurioje įmonė buvo pripažinta sudariusi konkurenciją ribojantį susitarimą dalyvaudama viešuosiuose pirkimuose, įmonės vadovas teigė nežinojęs, jog jo vadovaujamas ūkio subjektas padarė ar daro pažeidimą, kadangi ne jis, o kitas asmuo, dirbęs pardavimų direktoriumi, buvo įgaliotas priimti būtinus sprendimus dėl dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose. Teismas pasisakė, jog konkurencijos įstatymas įtvirtina specifinį ūkio subjekto vadovo statusą, šis statusas lemia, jog ūkio subjekto vadovas turi pareigą užtikrinti bendrovės veiklos atitiktį konkurencijos teisės reikalavimams. Ūkio subjekto vadovas turi, *inter alia*, rūpintis, kad ūkio subjektas nedarytų konkurencijos teisės pažeidimų ir prie jų neprisidėtų nei tiesiogiai, nei netiesiogiai savo pasyvumu ar aplaidumu. Konkurencijos teisės požiūriu, aplinkybė, jog bendrovės vadovas įgalioja kitus asmenis dalyvauti bendrovės ūkinėje veikloje, neeliminuoja vadovo atsakomybės už ūkio subjekto padarytus teisės pažeidimus, nes būtent vadovui, kaip vienasmeniam valdymo organui, kyla tiesioginė pareiga ir atsakomybė užtikrinti, jog bendrovė nedarytų konkurencijos teisės pažeidimų.[129]

---

[127] Office of Fair Trading. *Director disqualification orders in competition cases*. Office of Fair Trading, 2010: 11, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/713395/OFT510_guidance.pdf

[128] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2005-624/2019.

[129] Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-105-822/2022.

2.2. Bendrovės vadovo pareigos nemokumo kontekste

2.2.1. Pareigos, esant bendrovės nemokumo tikimybei

Teisės doktrinoje yra išskiriamos keturios įmonės finansinės padėties stadijos: 1) moki įmonė; 2) moki įmonė, kuri pradeda susidurti su finansiniais sunkumais (priartėjusi nemokumo zona); 3) faktiškai nemoki įmonė, kuriai dar nėra pradėta oficiali nemokumo procedūra (nemokumo zona); 4) įmonė, kuriai pradėta oficiali nemokumo procedūra. Bendrovei esant mokiai, jos kreditoriai yra ne daugiau kaip sutarties šalys (arba asmenys, turintys reikalavimo teisę į įmonę kitu pagrindu – *aut. pastaba*) ir direktoriai jų atžvilgiu paprastai tiesioginių pareigų neturi.[130]

LAT taip pat yra konstatavęs, jog įmonei veikiant įprastai, vadovai neturi fiduciarinių pareigų kreditoriams, šiuo laikotarpiu pagrindinė vadovų pareiga – tenkinti nuosavo kapitalo teikėjų – dalyvių interesus[131]. Kai bendrovės finansinė padėtis ima blogėti ir ji patenka į priartėjusio nemokumo zoną, bendrovės kreditorių statusas ir vadovo pareigos jų atžvilgiu taip pat ima keistis. Pasak kasacinio teismo, kuo įmonės finansinė būklė prastėja ir ji turi daugiau skolų, tuo didėja įmonės skolinto kapitalo teikėjų – kreditorių interesų reikšmė. Tai lemia, kad suprastėjus įmonės būklei atsiranda vadovų fiduciarinės pareigos priimant su bendrovės veikla susijusius sprendimus atsižvelgti ir į kreditorių interesus. Įmonės finansinei padėčiai tapus ypač sunkiai ar net kritinei, t. y, įmonei pasiekus nemokumo ribą, kreditorių interesai pradeda vyrauti.[132] Kol bendrovei nėra pradėta oficiali nemokumo procedūra, bendrovės akcininkai, vis dar išlaikantys kontrolę bendrovės atžvilgiu ir suprantantys, jog bendrovė veikia nuostolingai, gali skatinti vadovą rizikuoti likusiu įmonės turtu ir investuoti į rizikingus projektus, tikėdamiesi didelės grąžos. Rizikingiems sprendimams nepasiteisinus, bendrovės kreditoriams tenka nepavykusių investicijų našta, kadangi dėl iššvaistyto bendrovės turto nebebus galima patenkinti kreditorių finansinių reikalavimų[133]. Įmonės akcininkų bei direktorių oportunizmas bendrovei patiriant finansinių sunkumų gali pasireikšti ir kitais būdais, pvz., siekiu paslėpti likusį įmonės turtą ar perduoti jį susijusiems asmenims, visišku investicijų nutraukimu, bijant, kad grąža iš jų atiteks kreditoriams, arba bandymu dirbtinai išsaugoti negyvybingą bendrovę, tikintis jos atsigavimo[134].

---

[130] Aurelio Gurrea-Martínez, „Towards an optimal model of directors' duties in the zone of insolvency: an economic and comparative approach", *Journal of Corporate Law Studies* 21, 2 (2021): 366, 370-371, https://doi.org/10.1080/14735970.2021.1943934.
[131] LAT CBS 2013 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-290/2013.
[132] *Ibid.*
[133] Justin Wood, „Director Duties and Creditor Protections in the Zone of Insolvency: A Comparison of the United States, Germany, and Japan", *European Scientific Journal* 10, 16 (2014): 140-141, https://elibrary.law.psu.edu/psilr/vol26/iss1/5/.
[134] Martinez, *supra note*, 130: 368-369.

Todėl bendrovei patekus į priartėjusio nemokumo zoną, direktorių atžvilgiu imamos taikyti tam tikros pareigos. Teisės doktrinoje pripažįstama, jog siekiant užtikrinti, kad įmonių nemokumo problemos būtų sprendžiamos laiku, įvairių valstybių teisės sistemos bendrovių vadovams nustato pareigas reaguoti į mokumo problemas, imtis aktyvių veiksmų, ieškoti sprendimų, kaip atkurti įmonės mokumą bei neatlikti veiksmų, darančių žalą įmonei ir jos kreditoriams[135]. Anot Remigijaus Jokubausko, vadovo reagavimas į mokumo problemas siejamas su veiksmais, kurie leistų išvengti bendrovės nemokumo ir (ar) sumažinti jo neigiamas pasekmes bendrovei ir jos kreditoriams bei su veiksmais, susijusiais su formalių nemokumo sprendimo procedūrų inicijavimu[136]. Racionalumo požiūriu būtų nepagrįsta laukti, kol moki bendrovė, susidūrusi su finansinėmis problemomis ir patekusi į priartėjusio nemokumo zoną, taps faktiškai nemoki ir tik tada įpareigoti bendrovės vadovą reaguoti į mokumo problemas. Todėl pareigų vadovui nustatymas dar tik priartėjusiojo nemokumo zonoje skatina savalaikį mokumo problemų sprendimą bei gyvybingų bendrovių išsaugojimą dar neprasidėjus oficialiai nemokumo procedūrai.

Vienas iš teisės aktų, nustatančių vadovo pareigas priartėjusio nemokumo zonoje, yra Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų[137] (toliau – Direktyva). Direktyvos konstatuojamosios dalies 71 punkte įtvirtinta, jog „kai skolininkas yra arti nemokumo ribos, svarbu apsaugoti teisėtus kreditorių interesus nuo valdymo sprendimų, galinčių turėti poveikį skolininko turto sudėčiai, ypač jei dėl tų sprendimų galėtų dar labiau sumažėti turto, kurį galima naudoti restruktūrizavimui arba padalyti kreditoriams, vertė. Todėl tokiomis aplinkybėmis reikia užtikrinti, kad direktoriai privalo vengti bet kokių tyčinių arba itin neatsargių veiksmų, kuriais gaunama asmeninės naudos suinteresuotųjų subjektų sąskaita, ir vengti sudaryti sandorius už mažesnę nei rinkos kainą arba nesiimti veiksmų, kuriais vienam ar keliems suinteresuotiesiems subjektams būtų suteiktas nepagrįstas privalumas.<..>“. Atitinkamai Direktyvos 19 straipsnyje reglamentuota, jog valstybės narės užtikrina, kad iškilus nemokumo tikimybei direktoriai deramą dėmesį skirtų: a) kreditorių, dalininkų ir kitų suinteresuotųjų subjektų interesams; b) poreikiui imtis veiksmų, kad būtų išvengta nemokumo; c) poreikiui vengti tyčia arba dėl didelio neatsargumo sukelti pavojų įmonės gyvybingumui. Nors Direktyvoje nėra įtvirtinta tiesioginės nemokumo tikimybės sąvokos, jos atsiradimas yra siejamas su įmonės patiriamais finansiniais sunkumais, kai dar galima užkirsti kelią nemokumui ir užtikrinti įmonės

[135] Jokubauskas ir Kirkutis, *supra* note, 6: 434.
[136] Remigijus Jokubauskas, *Juridinių asmenų nemokumo procesas:monografija* (Księgarnia akademicka, 2021), 62, https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/52390f54-8edb-4cb7-bffc-a25475634294.
[137] „2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132“, EUR-lex, žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX:32019L1023.

gyvybingumą[138]. Lietuvos teisės sistemoje įgyvendinant direktyvą, JANĮ 6 str. 1 dalyje buvo įtvirtinta, jog esant juridinio asmens nemokumo tikimybei bendrovės vadovas tokiu atveju turi: 1) nedelsdamas informuoti juridinio asmens dalyvius apie juridinio asmens nemokumo tikimybę ir siūlyti spręsti finansinių sunkumų klausimą; 2) imtis veiksmų kreditorių interesams apsaugoti; 3) vengti tyčinių ir (ar) didelio neatsargumo veiksmų, kuriais būtų keliamas pavojus juridinio asmens gyvybingumui.

JANĮ bendrovės nemokumo tikimybę apibūdina kaip padėtį, kai realiai tikėtina, kad juridinis asmuo taps nemokus per artimiausius tris mėnesius (JANĮ 2 str. 7^1 d.). Taigi JANĮ nustato kur kas tikslesnį terminą, kada įmonė gali būt laikoma patekusi į priartėjusią nemokumo zoną, ir tarsi suteikia teisinio aiškumo, kada bendrovės vadovas turėtų imtis priemonių spręsti bendrovės finansinės problemas. Kita vertus, išsakomas požiūris, jog toks JANĮ nustatytas terminas yra per daug formalus ir trumpas, kadangi skirtingų bendrovių nemokumo tikimybės laikotarpis gali skirtis priklausomai nuo bendrovės dydžio, veiklos specifiškumo, rinkos svyravimų, ekonominės krizės, pandemijos ir t. t., todėl tokios bendrovės būsenos egzistavimo faktą reikėtų palikti įvertinti vadovui, o po to – teismui[139].

Restruktūrizavimo direktyvos reglamentavimas, susijęs su vadovo pareigomis artėjant įmonės nemokumui, teisės doktrinoje susilaukia kritikos – teigiama, jog nors nustatant pareigą vadovui vengti didelio neatsargumo veiksmų yra siekiama sumažinti galimus kreditorių nuostolius, šios pareigos pažeidimas daugelyje valstybių jau yra laikomas rūpestingumo pareigos pažeidimu, todėl atskiros pareigos nustatymas gali būti laikomas pertekliniu[140].

JANĮ įtvirtina pareiga vengti tyčinių ir (ar) didelio neatsargumo veiksmų, kuriais būtų keliamas pavojus juridinio asmens gyvybingumui, Lietuvos teisės mokslininkų taip pat kvestionuojama dėl jos suderinamumo su Lietuvos teismų pripažinta verslo sprendimo taisykle – teigiama, jog pagal esamą teismų praktiką, tyčia ir (arba) dideliu neatsargumu pasireiškiantys direktorių veiksmai atima jiems teisę į verslo sprendimo taisyklės suteikiama apsaugą, o pareiga vengti tyčinių ir (arba) dideliu neatsargumu pasireiškiančių veiksmų, kurie kelia grėsmę įmonės gyvybingumui, jau patenka į vadovo bendrosios rūpestingumo pareigos taikymo ribas[141].

JANĮ reglamentuota vadovo pareiga nedelsiant informuoti juridinio asmens dalyvius apie juridinio asmens nemokumo tikimybę ir siūlyti spręsti finansinių sunkumų klausimą taip pat susilaukia kritikos – teigiama, jog teisės normoje nėra apibrėžiami tolesni vadovo veiksmai,

---

[138] Tokią išvadą galima daryti iš Direktyvos 1 str. 1 dalyje apibrėžto Direktyvos dalyko ir taikymo srities.

[139] Virginijus Bitė ir kt., „Juridinių asmenų nemokumo teisinio reguliavimo pokyčiai Lietuvoje įgyvendinus Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą“, iš L*ietuvos teisė 2021: esminiai pokyčiai*, Autorių kolektyvas (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 95, https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/cd5d26b2-a7ee-45f9-913d-d8c75860ca76/full.

[140] Martinez, *supra note*, 130: 372.

[141] Virginijus Bitė, Vilija Mogenytė ir Salvija Mulevičienė, *supra note*, 7: 468.

juridinio asmens dalyviams nesureagavus į vadovo pasiūlymą spręsti sunkumus, o vien tik dalyvių informavimas ir pasiūlymas spręsti finansinių sunkumų klausimą negali būti laikomas tinkamu Direktyvoje nustatytos pareigos vadovui imtis veiksmų, kad būtų išvengta nemokumo, realizavimu.[142] Taip pat galima kelti klausimą, kokią reikšmę tokiu atveju turi oportunistiškai nusiteikusių akcininkų pasiūlymai ir kiek bendrovės vadovas akcininkų pasiūlymų, neatitinkančių kreditorių interesų, gali nepaisyti, atsižvelgiant į tai, kad akcininkai vis dar išlaiko kontrolę bendrovės atžvilgiu ir jiems prieštaraujantį vadovą gali pašalinti. Kadangi JANĮ nėra reglamentuojamos priemonės, kurių bendrovės vadovas turėtų imtis siekdamas išvengti bendrovės nemokumo, išsakomas požiūris, jog įstatyme turėtų būti nustatyta, kokius veiksmus vadovas turėtų atlikti, taip suteikiant teisinį tikrumą, apibrėžtumą ir pagalbą įmonių vadovams[143].

Teisės doktrinoje manoma, jog Direktyvos 19 straipsnyje nustatytomis pareigomis, o ypač pareiga vengti tyčia arba dėl didelio neatsargumo sukelti pavojų įmonės gyvybingumui, yra linkstama link „neteisėtos prekybos“ (angl. „*wrongful trading*“) doktrinos taikymo[144]. Ši doktrina paprastai taikoma bendrosios teisės valstybėse, kuriose vadovai neturi pareigos inicijuoti oficialaus nemokumo proceso, bet yra laikomi atsakingais už „neteisėtą prekybą“, t. y. už bendrovės veiklos tęsimą bendrovei pasiekus tam tikrą ribinį tašką[145]. Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymo[146] 214 straipsnyje reglamentuota, jog direktorius gali būti patrauktas atsakomybėn, jei likvidavus bendrovę dėl nemokumo paaiškėja, jog iki bendrovės likvidavimo pradžios direktorius žinojo arba turėjo žinoti, kad nėra pagrįstos tikimybės, jog bendrovė išvengs nemokumo (likvidavimo). Direktorius nebus laikomas atsakingu, jeigu jis ėmėsi visų būtinų priemonių, siekdamas sumažinti galimus kreditorių nuostolius. Vertinant, ar direktorius ėmėsi visų būtinų priemonių (buvo pakankamai rūpestingas), jo elgesiui yra taikomas objektyvus ir subjektyvus standartas. Ši Jungtinės Karalystės nemokumo įstatymo teisės norma nenustato bendrovės vadovui naujų pareigų, žinant apie neišvengiamą įmonės nemokumą, tačiau įtvirtina direktoriaus pareigų pasikeitimą – pareiga veikti akcininkų naudai virsta pareiga imtis visų būtinų veiksmų, kad būtų sumažinta žala įmonės kreditoriams[147]. Bendrovė yra laikoma vykdančia „neteisėtą prekybą“, jeigu ji prisiima skolų ar kitų prievolių būdama nemoki (arba dėl tokių skolų ar kitų prievolių tampa nemoki), neturėdama realių galimybių ateityje jų įvykdyti. Nors ši doktrina

[142] Bitė ir kt., *op.cit*, 96.
[143] Remigijus Jokubauskas ir kt. „Nemokumo proceso inicijavimo veiksmingumo problemos“, *Teisė* 117 (2020): 53, https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/a45de1a7-cd3d-4b4b-bc0c-7f8f48cf5c86/content.
[144] Virginijus Bitė, Vilija Mogenytė ir Salvija Mulevičienė, *supra note*, 7: 467.
[145] Gerner-Beuerle, Schuster ir Paech, *supra note,* 76: 224.
[146] „The Insolvency Act 1986 (c. 45)“, žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d., https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents.
[147] Rizwaan J. Mokal, „An Agency Cost Analysis of the Wrongful Trading Provisions: Redistribution, Perverse Incentives and the Creditors' Bargain“, *The Cambridge Law Journal* Vol. 59, No. 2 (2000): 342-343, https://www.jstor.org/stable/4508678.

dažnai taikoma įmonės nemokumo kontekste, ji gali būti taikoma ir bendrovei dar esant priartėjusio nemokumo zonoje, kai vadovai nesiima veiksmų pagerinti įmonės finansines padėties, matydami, kad nėra pagrįstos tikimybės, jog bendrovė išvengs nemokumo[148]. Kadangi šios doktrinos taikymas yra susijęs su tinkamu vadovo rūpestingumo pareigos įvykdymu (yra vertinamos direktoriaus pastangos išvengti kreditorių nuostolių ir vadovo elgesio atitiktis objektyviems ir subjektyviems rūpestingumo standartams), Direktyvos 19 straipsnyje nustatytos pareigos taip pat gali būti laikomos iš esmės įgyvendinančiomis bendrąją vadovo rūpestingumo pareigą priartėjusio nemokumo zonoje.

JANĮ 6 str. 1 dalis, reglamentuojanti iš vadovo reikalaujamus veiksmus esant juridinio asmens nemokumo tikimybei, vadovui taip pat nepateikia konkrečių pareigų, kurios jau savaime nepatektų į bendrąją vadovo rūpestingumo pareigą ar į vadovo fiduciarines pareigas kreditorių atžvilgiu. Specialiąja bendrovės vadovo pareiga formaliai galėtų būti laikoma nebent vadovo pareiga informuoti juridinio asmens dalyvius apie juridinio asmens nemokumo tikimybę ir siūlyti spręsti finansinių sunkumų klausimą, nesuteikianti vadovui pasirinkimo variantų[149], tačiau ji taip pat nenurodo vadovui, kokių veiksmų, siekiant išsaugoti bendrovės mokumą, jis turėtų imtis. Teisės doktrinoje išsakomas požiūris, jog toks JANĮ reguliavimas, viena vertus, siekia paskatinti įmonių restruktūrizavimą laiku, padidinant įmonės vadovo atsakomybę finansinių sunkumų akivaizdoje, kita vertus, gali sukelti teisinį netikrumą ir lemti tolerancijos verslo rizikai sumažėjimą[150].

Darytina išvada, jog bendrovės vadovo pareigos priartėjusio nemokumo zonoje gali paskatinti vadovus spręsti bendrovės mokumo problemas dar tik susidūrus su pirmaisiais finansiniais sunkumais, kartu su akcininkais apmąstyti galimas pelną padėsiančias padidinti idėjas, taip pat atkreipti dėmesį į bendrovės kreditorių interesus, stengiantis verslo sprendimais padidinti, o ne sumažinti galimybes su jais atsiskaityti. Bendrovės vadovas, žinodamas, kad bendrovė susiduria su nemokumo tikimybe ir kad jam įstatymas jau esant nemokumo tikimybei nustato pareigas apsaugoti bendrovės kreditorių interesus bei vengti veiksmų, keliančių pavojų bendrovės gyvybingumui, tikėtina, jog labiau apmąstys savo veiksmų pasekmes, pvz., bendrovės vardu tokiu atveju nepirks prabangaus automobilio. Kita vertus, įstatyme nustatytos bendrovės vadovo pareigos esant juridinio asmens nemokumo tikimybei bendrovės vadovui iš esmės nepateikia jokių naujų konkrečių pareigų, kurios jau nepatektų į bendrąją bendrovės vadovo rūpestingumo pareigą. Bendrovės vadovas, net ir juridiniams asmeniui esant geroje finansinėje padėtyje, turi vengti tyčinių ir didelio neatsargumo veiksmų, galinčių padaryti žalą bendrovei, o pareiga imtis veiksmų

[148] Bitė, Mogenytė ir Mulevičienė, *supra note*, 7: 465.
[149] Bitė ir kt. , *supra note*, 139: 96.
[150] Bitė ir kt., *supra note*, 139: 97.

kreditorių interesams apsaugoti jau patenka į bendrovės vadovo fiduciarinų pareigų pasikeitimo, suprastėjus bendrovės finansiniai padėčiai, sampratą, atskleistą teismų praktikoje. Autorės manymu, šios bendrovės vadovo pareigos yra laikytinos bendrovės vadovo rūpestingumo pareigos dalimi, kadangi jos nenurodo jokių konkrečių reikalaujamų veiksmų, kuriuos bendrovės vadovas privalėtų įgyvendinti. Specialiąją ir kažką naujo bendrovės vadovui priartėjusio nemokumo zonoje nustatančia pareiga galėtų būti laikoma nebent pareiga nedelsiant informuoti juridinio asmens dalyvius apie juridinio asmens nemokumo tikimybę ir siūlyti spręsti finansinių sunkumų klausimą, kadangi bendrovės vadovas tokioje situacijoje (kai yra realiai tikėtina, kad juridinis asmuo taps nemokus per artimiausius tris mėnesius) negali nuspręsti nuo bendrovės akcininkų šią informaciją nuslėpti arba juos informuoti vėliau, nei reikalauja įstatymas. Visgi, kaip ir buvo minėta, ši pareiga, nors ir specialioji, yra itin formali, nenurodanti jokių tolimesnių veiksmų, kurių bendrovės vadovas turėtų imtis po to, kai informuoja akcininkus.

2.2.2. Pareiga inicijuoti nemokumo procesą

Juridiniam asmeniui tapus nemokiam bendrovės vadovui nustatomos kur kas griežtesnės ir konkretesnės pareigos, nei priartėjusiojo nemokumo zonoje. JANĮ 6 str. 2 dalyje reglamentuota, jog juridiniam asmeniui tapus nemokiam, juridinio asmens vadovas privalo nedelsiant inicijuoti nemokumo procesą. Juridinio asmens nemokumas JANĮ apibrėžiamas kaip juridinio asmens būsena, kai juridinis asmuo laiku negali vykdyti turtinių prievolių arba juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę (JANĮ 2 str. 7 d.). Taigi tam, kad juridinis asmuo būtų pripažintas nemokiu ir kiltų pareiga inicijuoti jo nemokumo procesą, reikalinga, jog egzistuotų viena iš šių alternatyvių sąlygų.

Pažymėtina, jog siekiant nustatyti, ar bendrovės vadovas laiku inicijavo nemokumo procesą, pirmiausia turi būti nustatyta, kada įmonės vadovas sužinojo (turėjo sužinoti) apie įmonės nemokumo faktą, ir tik tokį momentą nustačius galima spręsti, kada vadovas pažeidė pareigą kreiptis dėl nemokumo bylos iškėlimo. Teisės doktrinoje pripažįstama, jog vadovo žinojimas turėtų būti įvertinamas pagal tai, kada vadovas suprato arba, būdamas apdairiu ir atsakingu bendrovės vadovu, turėjo suprasti, kad bendrovė yra nemoki arba kad bendrovės nemokumas yra neišvengiamas ir kad nėra jokios pagrįstos tikimybės išvengti nemokumo proceso inicijavimo[151]. Vadinasi, tam, kad bendrovės vadovas laiku įgyvendintų pareigą inicijuoti nemokumo procesą, būtina, jog vadovas bendrovės atžvilgiu nuolat būtų rūpestingas, reguliariai stebėtų, ar bendrovė laiku vykdo prievoles, ar nemažėja bendrovės turtas bei nedidėja bendrovės įsipareigojimai kreditoriams.

[151] Bitė, Mogenytė ir Mulevičienė, *supra note*, 7: 473.

Pažymėtina, jog nemokumo procesą inicijuojančius subjektus galima skirstyti į dvi rūšis: subjektus, privalančius inicijuoti nemokumo bylą, ir subjektus, turinčius teisę inicijuoti nemokumo bylą. JANĮ 5 straipsnis papildomai reglamentuoja, jog juridinio asmens nemokumo procesą privalo inicijuoti ne tik juridinio asmens vadovas, jeigu juridinis asmuo yra nemokus, bet ir juridinio asmens likvidatorius, jeigu juridinio asmens likvidavimo metu paaiškėja, kad juridinis asmuo yra nemokus. JANĮ 4 str. 1 dalis nustato subjektus, kurie turi teisę, bet ne pareigą inicijuoti nemokumo procesą: 1) juridinio asmens vadovas, esant juridinio asmens nemokumo tikimybei; 2) kreditorius, kuriam prievolės įvykdymo terminas yra suėjęs. Atsižvelgiant į JANĮ reglamentavimą darytina išvada, jog juridinio asmens vadovui, priklausomai nuo juridinio asmens finansinės stadijos, atsiranda teisė arba kyla prievolė inicijuoti nemokumo procesą. Jei juridiniam asmeniui gresia nemokumo tikimybė, tokiu atveju vadovas gali nuspręsti inicijuoti nemokumo procesą, tačiau to daryti neprivalo. Vadovas spręsdamas, ar esant nemokumo tikimybei inicijuoti bendrovės nemokumo procesą, turėtų elgtis kaip rūpestingas bendrovės vadovas ir vykdyti savo pareigas, kylančias priartėjusiojo nemokumo zonoje – jei vadovas mano, kad nemokumo proceso inicijavimas padės apsaugoti kreditorių interesus arba išsaugoti bendrovės gyvybingumą, tokiu atveju jis turėtų pasinaudoti šia jam įstatymu suteikta teise. Visgi juridiniam asmeniui tapus nemokiam bendrovės vadovas pasirinkimo galimybės jau neturi, ir, nepaisant jo įsitikinimo, jog, pvz., nemokumo proceso inicijavimas nebūtinas ar bankroto bylos iškėlimas neatitiktų bendrovės interesų, bendrovės vadovas vis tiek privalo nedelsiant įvykdyti šią jam JANĮ nustatytą pareigą.

LAT bendrovės vadovo pareigą inicijuoti nemokumo procesą priskiria prie bendrovės vadovui nustatytų imperatyvių pareigų[152]. Vienoje byloje bankrutavusi bendrovė kreipėsi į teismą dėl civilinės atsakomybės bendrovės vadovei taikymo, šiai laiku neiškėlus bendrovės bankroto bylos, ir nurodė, jog apie faktinį bendrovės nemokumą vadovei turėjo būti žinoma 2014 m. pabaigoje, sudarius bendrovės balansą. Žala bendrovei kilo susikaupusių procesinių palūkanų forma, kai 2017 m. teismo nutartimi patenkinus kitos įmones ieškinį, bendrovei buvo skaičiuojamos 6 proc. palūkanos nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, kurių nebūtų susidarę, jei vadovė būtų laiku iškėlusi bankroto bylą. Kasacinis teismas nurodė, jog nuo 2014 m., kai atsirado pagrindas kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, bendrovės vadovė nevykdė pareigos nedelsiant kreiptis į teismą dėl bankroto bylos nemokiai įmonei iškėlimo, tokie jos veiksmai yra neteisėti. Bendrovės vadovo atsakomybė pagal ĮBĮ 8 straipsnį (šiuo metu pagal JANĮ 6 straipsnį – *aut. pastaba*) yra specifinis deliktas, kuris skiriasi nuo vadovo civilinės atsakomybės už bendrųjų pareigų įmonei pažeidimą pagal CK 2.87 str. 7 dalį. Kasacinis teismas taip pat konstatavo, jog nepagrįstas vadovės kasacinio skundo

[152] LAT apžvalga, *supra note*, 3. Ši vadovo pareiga aptariama skyriuje *3.1.3. Imperatyvių pareigų pažeidimas.*

argumentas, kad teismai, spręsdami dėl jos kaltės, netinkamai taikė kaltės prezumpciją, nes jai civilinė atsakomybė galėjo kilti tik esant jos kaip vadovės tyčiai ar dideliam neatsargumui. Anot teismo, kitaip nei žalingo verslo sprendimo ar fiduciarinių pareigų pažeidimo atveju, kai nustatant kaltę turi būti nustatytas didelis neatsargumas arba tyčia, už įstatyme nustatytos pareigos laiku inicijuoti bankroto bylą pažeidimą (IBĮ 8 str. 1 dalies nuostatų nevykdymą) vadovui civilinė atsakomybė atsiranda esant paprastam jo neatsargumui. Civilinei atsakomybei atsirasti reikalingą paprasto neatsargumo kaltės formą šiuo atveju lemia tai, kad pažeista imperatyvi įstatyme įtvirtinta pareiga. LAT taip pat nurodė, jog „priežastys, dėl kurių įmonė tapo nemoki, nėra teisiškai reikšmingos sprendžiant dėl civilinės atsakomybės už pareigos inicijuoti bankroto bylą pažeidimą; nepriklausomai nuo įmonės nemokumo priežasčių, kurios gali būti tiek objektyvios, tiek subjektyvios, įstatyme įtvirtinta įmonės administracijos vadovo pareiga inicijuoti bankroto bylą išlieka, o šios pareigos pažeidimas gali lemti ją pažeidusio asmens civilinę atsakomybę; nėra teisiškai reikšmingos ir galimos įmonės administracijos vadovo pastangos siekti, kad pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo pateiktų kiti asmenys (kreditoriai); pareiga inicijuoti bankroto bylą, esant įstatyme įtvirtintiems pagrindams, tenka įmonės administracijos vadovui, ĮBĮ apibrėžiama šios pareigos įgyvendinimo tvarka, todėl teisės aktuose nereglamentuoti įmonės administracijos vadovo veiksmai neeliminuoja nei pareigos inicijuoti bankroto bylą, nei civilinės atsakomybės už šios pareigos nevykdymą“.[153]

Kitoje byloje, kurioje bankrutavusi bendrovė taip pat kreipėsi į teismą dėl žalos prisiteisimo iš vadovo, jam laiku neinicijavus nemokumo proceso, atsakovas bandė gintis tuo, jog siekiant nustatyti vadovo atsakomybę už nesikreipimą laiku dėl bankroto bylos iškėlimo, turi būti vertinamos ne tik objektyvios aplinkybės, bet ir vadovo veiksmai bei ketinimai. Pasak vadovo, liudytojų parodymai, kad vadovas dėjo pastangas restruktūrizuoti ar plėsti įmonės veiklą, yra tiesioginis įrodymas, jog vadovas veikė siekdamas apsaugoti kreditorių interesus ir išvengti nemokumo, tačiau bylą nagrinėję teismai parodymų apie vadovo ketinimus restruktūrizuoti įmonę bei bandymus atkurti jos mokumą nevertino, sumenkino šių parodymų reikšmę. Kasacinis teismas išaiškino, jog teismai padarė pagrįstą išvadą, jog įmonės vadovo pareigos kreiptis į teismą dėl bankroto bylos įmonei iškėlimo nevykdymas yra laikytinas vadovo neteisėtu neveikimu, pasireiškiančiu imperatyvios įstatyme įtvirtintos pareigos nevykdymu, už kurį civilinei atsakomybei kilti pakanka paprasto neatsargumo, todėl vadovo argumentai, kad bylą nagrinėję teismai nepagrįstai konstatavo atsakovo neteisėtus veiksmus, neatsižvelgdami į jo siekį pagerinti įmonės būklę, atmestini kaip nepagrįsti.[154]

[153] LAT CBS 2020 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-170-219/2020.
[154] LAT CBS 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-40-381/2025.

Iš pateiktų kasacinio teismo išaiškinimų darytina išvada, jog bendrovės vadovo pareiga inicijuoti nemokumo bylą yra specialioji – vadovas neturi diskrecijos pasirinkti jos neįvykdyti arba įvykdyti kita, nei įstatymų nustatyta tvarka. Bendrovės vadovas šią prievolę, be kita ko, privalo įgyvendinti pats asmeniškai t. y. nepakanka, jog bendrovės vadovas bandytų užtikrinti, kad nemokumo procesą inicijuotų kitas asmuo, pvz. kreditorius. Be to, sprendžiant dėl bendrovės vadovo atsakomybės pareigos inicijuoti nemokumo procesą pažeidimo atveju, nereikšmingos nei bendrovės nemokumo priežastys (kurių vadovas neturi teisės interpretuoti kaip nepakankamai svarbių ar reikšmingų nemokumo proceso inicijavimui), nei bendrovės vadovo pastangos (netgi maksimalios) atkurti bendrovės mokumą, kadangi siekiant bendrovės vadovui taikyti atsakomybę užtenka nustatyti paprastą vadovo neatsargumą.

Nemokumo proceso inicijavimo tvarka, kurios bendrovės vadovas privalo laikytis, siekdamas tinkamai įgyvendinti pareigą inicijuoti nemokumo procesą bendrovei tapus nemokiai, yra reglamentuota JANĮ 8 straipsnyje. Nemokumo proceso inicijavimo pradžia yra prilyginama formaliam bandymui sudaryti susitarimą su įmonės kreditoriais dėl pagalbos juridinio asmens sunkumams įveikti.[155] JANĮ 8 straipsnyje reglamentuojama, jog juridinio asmens vadovas nemokumo procesą inicijuoja registruotu laišku, per antstolius ar pasiuntinių paslaugų teikėjus pateikdamas pranešimą kreditoriams. Pranešime nurodoma juridinio asmens neįvykdyta prievolė ir pažymima, kad, jeigu per šiame pranešime nurodytą terminą (kuris yra ne trumpesnis kaip 15 dienų ir ne ilgesnis kaip 30 dienų nuo pranešimo įteikimo kreditoriui dienos) nebus sudarytas susitarimas dėl pagalbos arba priimtas sprendimas bankroto procesą vykdyti ne teismo tvarka, juridinis asmuo kreipsis į teismą dėl restruktūrizavimo arba bankroto bylos iškėlimo (JANĮ 8 str. 1-3 d.). Pažymėtina, jog tinkamas nemokumo proceso inicijavimas yra būtina sąlyga vadovui vėliau siekiant iškelti nemokumo bylą teisme. Teismų praktikoje išaiškinta, jog teisė kreiptis į teismą dėl nemokumo bylos iškėlimo atsiranda tik nuo pareiškimo atitikties imperatyviems JANĮ 16 str. 1 d. 1 punkto reikalavimams. Taigi vadovui neįvykdžius jam nustatytų JANĮ 8 str. 1 ir 2 dalių reikalavimų, teismui yra pagrindas vadovo pareiškimą dėl nemokumo bylos iškėlimo atsisakyti priimti[156] . Taigi vadovo pareigos inicijuoti nemokumo procesą turinys įstatyme yra itin plačiai apibrėžtas, vadovui nurodant konkrečią pareigos įgyvendinimo tvarką su tiksliais terminais. Toks pareigos inicijuoti nemokumo procesą apibrėžtumas taip pat patvirtina, jog ši pareiga yra priskirtina bendrovės vadovo specialiajai pareigai.

Pažymėtina, jog bendrovės vadovo pareiga inicijuoti nemokumo procesą neapsiriboja tik bankroto proceso inicijavimu. Bendrovės vadovas, priklausomai nuo nemokios įmonės gyvybingumo, turi pasirinkti, ar teikti pareiškimą dėl įmonės bankroto, ar dėl restruktūrizavimo

[155] Bitė, Mogenytė ir Mulevičienė, *supra note*, 7: 470.
[156] Vilniaus apygardos teismo CBS 2020 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. eB2-2760-643/2020.

bylos iškėlimo. Teisės doktrinoje išsakomas požiūris, jog restruktūrizavimo byla turėtų būti keliama su tik nemokumo tikimybe susidūrusiai, tačiau dar gyvybingai įmonei, o bankroto byla – jau nemokiam juridiniam asmeniui, dėl to pareiga įmonės vadovui nedelsiant inicijuoti nemokumo procesą taikytina tik tada, kai įmonė yra nemoki ir jai keltina bankroto byla[157]. Autorės įsitikinimu, ir nemokios bendrovės vadovas gali pateikti pareiškimą dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, kadangi juridinio asmens patiriami finansiniai sunkumai, kaip viena iš restruktūrizavimo bylos iškėlimo sąlygų, apima juridinio asmens padėtį tiek tada, kai jis yra nemokus, tiek tada, kai jis susiduria nemokumo tikimybe. Teismų praktikoje yra išaiškinta, jog tokia JANĮ 21 str. 1 d. 1 punkto nuostata reiškia, kad restruktūrizavimo byla gali būti keliama ir tokiai bendrovei, kuri yra nemoki, o restruktūrizavimo bylą turėtų būti atsisakoma kelti tik tada, kai iš teismui pateiktų duomenų akivaizdu, jog bendrovės finansiniai sunkumai negalėtų būti pašalinti restruktūrizavimo proceso metu[158]. Šis išaiškinimas, autorės įsitikinimu, svarbus todėl, nes vadovas, kurio vadovaujama įmonė tapo nemoki, neturėtų būti laikomas netinkamai įvykdęs specialiąją pareigą inicijuoti nemokumo procesą, jeigu pasirenka pateikti pareiškimą dėl restruktūrizavimo, o ne dėl bankroto bylos iškėlimo.

2.2.3. Pareiga perduoti nemokumo administratoriui juridinio asmens turtą ir dokumentus

JANĮ 57 str. 1 dalyje reglamentuota, jog iškėlus bankroto bylą, įgaliojimų netekę juridinio asmens valdymo organai per teismo nustatytą terminą privalo perduoti paskirtam nemokumo administratoriui: 1) juridinio asmens valdomą ir naudojamą turtą pagal nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos duomenis; 2) visus juridinio asmens dokumentus, buhalterinės apskaitos registrus ir kitą juridinio asmens informaciją, susijusią su jo veikla. Teismų praktikoje yra išaiškinta, jog iškėlus bendrovei bankroto bylą jos vadovo atsakomybė bendrovei nepasibaigia, todėl buvęs bendrovės vadovas privalo aktyviai domėtis bankroto bylos eiga ir vykdyti specialiame įstatyme nustatytas pareigas bei bendradarbiauti tiek su nemokumo administratoriumi, tiek su teismu[159]. Bendrovės vadovui neįvykdžius šių įstatyminių pareigų teismas jam gali skirti iki vienos MMA dydžio baudą už kiekvieną pareigos nevykdymo dieną (JANĮ 57 str. 3 dalis), apriboti vadovo teisę nuo 1 iki 5 metų eiti viešojo ir (ar) privataus juridinio asmens vadovo pareigas ar būti kolegialaus valdymo organo nariu (JANĮ 13 str. 2 d. 3 p.), taip pat vadovui gali būti taikoma civilinė atsakomybė, jeigu dėl jo neteisėto neveikimo (specialiosios pareigos neįvykdymo) bendrovei kilo žala.

---

[157] Jokubauskas ir Kirkutis, *supra note*, 6: 440.
[158] ApT 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-496-823/2018.
[159] ApT 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-283-567/2025.

Bankrutavusios bendrovės vadovui netekus savo įgaliojimų ir bankroto administratoriui iš esmės perėmus jo funkcijas, iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, jog kartu turėtų pasibaigti ir bendrovės vadovo atsakomybė bendrovės atžvilgiu. Visgi sankcijų taikymas už vadovo pareigų perduoti bankrutavusios bendrovės turtą ir dokumentus nevykdymą yra susijęs su viešojo intereso bankroto byloje užtikrinimu – teismų praktikoje yra konstatuota, jog bankroto bylos procesas neišvengiamai turi įtakos bendrovės kreditorių, taip pat visos visuomenės bei valstybės interesams, nes užbaigus bankroto bylą bendrovė skolininkė paprastai yra likviduojama[160]. Šių bendrovės vadovo pareigų ir sankcijų už jų nesilaikymą nustatymas taip pat padeda užtikrinti bankroto proceso operatyvumą, tinkamą kreditorių apsauga, nes tik perėmęs visą bankrutuojančios įmonės turtą ir dokumentus administratorius gali imtis priemonių jam įstatymu priskirtoms funkcijoms įgyvendinti[161].

Tam, kad bankrutavusios bendrovės vadovui už pareigos perduoti nemokumo administratoriui turtą ir dokumentus pažeidimą būtų pritaikytos sankcijos, nebūtina konstatuoti akivaizdaus vadovo aplaidumo ar sąmoningo pareigų netinkamo vykdymo[162]. Tai reiškia, jog siekiant vadovui nustatyti sankcijas – skirti baudą arba apriboti teisę eiti valdymo organo pareigas – užtenka konstatuoti bendrovės vadovo pareigos perduoti turtą ir dokumentus pažeidimo faktą, pasireiškiantį paprasto neatsargumo kaltės forma, o siekiant vadovui taikyti civilinę atsakomybę – papildomai nustatyti kilusią žalą ir priežastinį ryšį tarp vadovo neteisėtų veiksmų bei žalos atsiradimo.

Teismų praktikoje yra išaiškinta, jog jeigu bendrovės vadovas nepateikė reikalaujamų dokumentų ar bendrovės turto dėl objektyvių priežasčių, teismas turėtų panaikinti jam paskirtą baudą, tačiau įrodinėjimo pareiga, kad egzistuoja pateisinama priežastis nepateikti nemokumo administratoriui dokumentų, tenka valdymo organui[163]. Šios bendrovės vadovo specialiosios pareigos pobūdis lemia, jog objektyvia turto ir dokumentų neperdavimo priežastimi (siekiant tiek išvengti baudos, tiek civilinės atsakomybės taikymo) negali būti laikoma bendrovės vadovo kompetencijos stoka, įstatymo nežinojimas, turto bei dokumentų neatsargus praradimas ar kitos vadovo nepakankamu rūpestingumu pasireiškiančios dokumentų ir turto neperdavimo administratoriui priežastys. Pvz., byloje, kurioje vadovas, nemokumo administratorei neperdavęs turto ir dokumentų, teigė, jog neturi kompetencijos atlikti administratorės prašomų darbų, nes tam reikalingos specialios žinios, o nei jis, nei bendrovė samdyti buhalterei lėšų neturi, teismas pasisakė, jog aplinkybė dėl buhalterės bendrovėje nebuvimo ir (ar) paties vadovo kompetencijos stoka negalėjo lemti bendrovės turto ir (ar) dokumentų administratorei neperdavimo ir tokio

[160] ApT 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364-241/2021.
[161] ApT 2014 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-149/2014.
[162] ApT 2024 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-524-464/2024.
[163] ApT 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-283-567/2025.

neveikimo nepateisina[164], Kitoje byloje teismas pateisinama dokumentų ir turto neperdavimo priežastimi nelaikė aplinkybės, jog įmonės dokumentai buvo paimti ikiteisminio tyrimo pareigūnų atliekant poėmį, kadangi vadovas iki poėmio kelis mėnesius turėjo prieigą prie bendrovės sąskaitų, todėl galėjo sudaryti finansinės atskaitomybės dokumentus[165]. Objektyvia šios vadovo pareigos neįvykdymo priežastimi galėtų būti laikoma, pvz., aplinkybė, jog bendrovė turto neturi apskritai arba aplinkybė, jog dar iki bendrovei susiduriant su mokumo problemomis jos turtas teisėtai buvo perleistas. Tačiau įrodinėjimo pareiga dėl objektyvių priežasčių, atleidžiančių vadovą nuo civilinės atsakomybės ar baudos taikymo, kaip jau buvo minėta, tenka vadovui.

Toks griežtas bendrovės vadovo pareigos perduoti turtą ir dokumentus pobūdis, reikalaujantis tik paprasto neatsargumo vadovo kaltės formos, pateisinamas ne tik tuo, jog tokiu būdu saugomas viešasis interesas ir ginami kreditoriai, bet ir tuo, jog tinkamas šios pareigos įgyvendinimas tiesiogiai priklauso nuo ankstesnio bendrovės vadovo elgesio. Bendrovės vadovui jo vadovavimo laikotarpiu elgiantis rūpestingai – tinkamai organizuojant apskaitą, išsaugant bendrovės turtą ir dokumentus, pasamdant kvalifikuotą buhalterį ir t. t., – jam bus kur kas paprasčiau tinkamai įvykdyti pareigą perduoti turtą ir dokumentus, nes pareigos atlikimas nereikalaus papildomų pastangų (dingusių dokumentų ieškojimo, neišsamių dokumentų papildymo ir kt.). Ir priešingai – jeigu bendrovės vadovas prieš tai netinkamai organizavo subjekto apskaitą, dėl tyčios ar neatsargumo neišsaugojo turto ar dokumentų arba dokumentai yra netvarkingi ir neišsamūs, vadovui bus kur kas sunkiau bankroto administratoriui perduoti turtą ir dokumentus, net jei vadovas nuoširdžiai stengsis tai padaryti. Dėl šios priežasties, sprendžiant dėl vadovo atsakomybės už pareigos perduoti dokumentus ir turtą neįvykdymą, vadovo dedamos pastangos įgyvendinti šią pareigą, nepasiekus įstatyme nustatyto tikslo (viso bendrovės turto ir dokumentų nemokumo administratoriui perdavimo nustatytais terminais), nėra vertinamos.

Pažymėtina, jog pats bankrutavusios bendrovės dokumentų ar turto neperdavimo nemokumo administratoriui faktas bendrovei savaime žalos nesukelia. Tačiau žala bendrovei gali atsirasti dėl to, kad administratoriui negavus bendrovės turto, nebus galimybės jo realizuoti ir iš gautų lėšų patenkinti kreditorių reikalavimų, o negavus bendrovės dokumentų nebus galimybes nustatyti bendrovės veiklos rezultatų, sudarytų sutarčių, galimų bendrovės debitorių, bendrovės turto sudėties, vertės, jo buvimo vietos ir kt. Byloje, kurioje bendrovės vadovas pažeidė pareigą nemokumo administratorei perduoti turtą ir dokumentus, kasacinis teismas pasisakė, jog šiuo atveju bankroto byloje patvirtinti kreditorių reikalavimai nebuvo patenkinti, nes administratorei nėra perduotas turtas, kurį realizavus būtų galima tenkinti finansinius reikalavimus. Anot teismo, jeigu nepakanka bendrovės turto šiems reikalavimams patenkinti ir nustatoma, kad šio turto

[164] ApT 2021 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-279-553/2021.
[165] ApT 2020 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1692-781/2020.

nepakanka dėl to, jog bendrovės vadovas pažeidė jam teisės aktų nustatytas pareigas, tai bendrovės vadovas turi atlyginti bendrovei padarytą žalą. Kadangi šiuo atveju dėl bankrutavusios bendrovės vadovo neveikimo, jam neperdavus turto ir dokumentų, nebuvo galimybės nustatyti, kokį turtą ar debitorines skolas bendrovė turėjo iškeliant bankroto bylą, teismas konstatavo, kad vadovas yra atsakingas už žalą, kurią sudarė bankroto byloje teismo patvirtintų kreditorių finansinių reikalavimų suma.[166] Darytina išvada, jog kai bankrutavusi bendrovė negali atsiskaityti su kreditoriais bendrovės vadovui neįvykdžius pareigos perduoti nemokumo administratoriui bendrovės turtą ir dokumentus, tokiu atveju žala bendrovei pasireiškia ne pačios pareigos pažeidimu (t. y. žala neatsiranda vien dėl to, kad vadovas neįvykdė jam tenkančios pareigos), tačiau tuo, jog dėl neperdavimo gali nebūti galimybės nustatyti ir realizuoti bendrovės turto.

Pažymėtina, jog tais atvejais, kai nemokumo administratoriui nėra perduodami visi privalomi bendrovės dokumentai, atsakomybė gali būti taikoma ne tik paskutiniam bendrovės vadovui, kuris bendrovei iškėlus bankroto bylą neteko įgaliojimų, bet ir anksčiau bendrovei vadovavusiems vadovams, jeigu jie netinkamai organizavo bendrovės apskaitą ir jei dėl to sunku nustatyti bankrutavusios bendrovės finansinę padėtį bei turto masę. Byloje, kurioje nemokumo administratoriui nebuvo perduoti visi privalomi bendrovės veiklos apskaitos dokumentai, kurių buvę bendrovės vadovai dėl netinkamo apskaitos tvarkymo neišsaugojo, be to, neteikė finansinės atskaitomybės ataskaitų, teismas pasisakė, jog skirtingais laikotarpiais vadovavusiems vadovams gali atsirasti civilinė atsakomybė už tinkamą bendrovės dokumentų ir turto neperdavimą bendraisiais pagrindais. Tokiu atveju ši buvusių bendrovės vadovų pareiga kildintina iš bendrųjų vadovų pareigas reglamentuojančių normų (CK 2.87 str. 1 d., ABĮ 37 str. 7, 8, 12 d., BAĮ 4, 12, 21 str.).[167] Tai reiškia, kad nors specialioji pareiga perduoti bankrutavusios bendrovės dokumentus ir turtą kylą tik *de jure* vadovui, kuris iki bankroto bylos iškėlimo formaliai ėjo vadovo pareigas, atsakomybė dėl šios pareigos nevykdymo gali būti taikoma ir buvusiems netinkamai apskaitą organizavusiems bei apskaitos dokumentų neišsaugojusiems bendrovės vadovams. Toks bendrovės vadovo pareigų aiškinimas leidžia išvengti situacijų, kai įmonės valdymas prieš pat bankrotą perleidžiamas kitam asmeniui, siekiat išvengti specialiosios vadovo pareigos perduoti nemokumo administratoriui bankrutavusios bendrovės turtą ir dokumentus įvykdymo.

2.3. Bendrovės vadovo pareigos vykdant kapitalo palaikymo reikalavimus

Siekiant užtikrinti, jog bendrovės kapitalas būtų pakankamas ir palaikomas, bendrovių teisė nustato įvairias su bendrovės kapitalu susijusias taisykles, kurios yra aktualios viso bendrovės

[166] ApT 2024 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-524-464/2024.
[167] LAT, *supra note*, 96.

gyvavimo metu, pradedant nuo bendrovės įsteigimo momento. ABĮ 2 straipsnyje yra reglamentuota minimalaus bendrovės įstatinio kapitalo taisyklė, kurios laikymasis yra būtina sąlyga bendrovės įsteigimui: akcinės bendrovės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 25 000 eurų (2 str. 2 d.); uždarosios akcinės bendrovės įstatinis kapitalas turi būti ne mažesnis kaip 1 000 eurų (2 str. 1 d.). Nors kapitalo palaikymo taisyklėmis paprastai siekiama užtikrinti bendrovės kreditorių interesų apsaugą, teisės doktrinoje manoma, jog būtent „pradinio kapitalo" (įstatinio kapitalo) taisyklėmis iš tikrųjų nėra siekiama apsaugoti kreditorius ar kitus asmenis, jis veikiau skirtas tam, kad bendrovė apskritai galėtų pradėti savo veiklą[168]. Tačiau taip pat išsakomas požiūris, jog įstatinio kapitalo taisyklės gali būti laikomos savotiška garantija kreditoriams, kad asmenys, steigiantys bendrovę bei iš jos gaunantys pelną, bent dalinai rizikuos savo pačių lėšomis, todėl įstatinio kapitalo taisyklės kartais apibūdinamos kaip kaina, mokama už ribotą akcininkų atsakomybę[169]. Kitaip tariant, nustatant minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimus, išvengiama situacijų, kad būtų steigiamos įmonės su nuliniu arba itin mažu kapitalu (fiktyvios įmonės), neturinčios tikslo iš tikrųjų vykdyti veiklos, o veikiau siekti teisei priešingų tikslų.

Suformavus pakankamo dydžio įstatinį kapitalą, svarbu, kad bendrovės kapitalas būtų palaikomas visu bendrovės gyvavimo laikotarpiu. Pastebėtina, jog akcininkai ne retai įmonėms nori suteikti finansavimą paskolomis, o ne palaikyti įmonės kapitalą įnašais, kadangi įmonei tapus nemokiai jie galėtų reikalauti, jog su jais būtų elgiamasi kaip su kreditoriais[170]. Todėl bendrovės kapitalo palaikymo taisyklės pirmiausia padeda sumažinti akcininkų oportunizmą kreditorių atžvilgiu, ypač bendrovei susidūrus su finansinėmis problemomis. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų[171] plačiai reguliuoja atvirųjų akcinių bendrovių kapitalo palaikymo ir keitimo taisykles. Viena iš svarbiausių taisyklių yra nustatyta 58 straipsnyje, reglamentuojančiame bendrovės pasirašytojo kapitalo dalies praradimą – joje įtvirtinta, jog „jeigu prarandama didelė pasirašytojo kapitalo dalis, per valstybių narių įstatymais nustatytą laikotarpį šaukiamas visuotinis akcininkų susirinkimas apsvarstyti, ar bendrovė turėtų būti likviduota ar turėtų būti imtasi kitų priemonių". Kadangi direktyvoje nenurodyta, jog bendrovės akcininkai tokiu atveju privalo priimti konkrečius sprendimus, o tik nustatoma pareiga sušaukti akcininkų susitarimą, įvairiose valstybėse ši teisės norma buvo įgyvendinta skirtingai. Pvz., Vokietijoje, bendrovės kapitalui sumažėjus daugiau kaip 1/2 įstatuose nurodyto įstatinio kapitalo dydžio, bendrovės vadovas privalo tik sušaukti akcininkų susirinkimą

[168] Vicari, *supra note*, 53: 47.
[169] John Armour, „Legal Capital: An Outdated Concept?", *European Business Organization Law Review* 7 (2006): 9, https://ssrn.com/abstract=910826.
[170] Vicari, *supra note*, 53: 49.
[171] „2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų (kodifikuota redakcija)", EUR-lex, žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02017L1132-20220812.

ir pranešti apie bendrovės finansinius sunkumus, tačiau tolimesni bendrovės vadovo ar akcininkų veiksmai nėra reglamentuojami[172].

Lietuvoje ši taisyklė reglamentuojama griežčiau – ABĮ 38 str. 3 dalis įtvirtina, jog „jeigu bendrovės nuosavas kapitalas tapo mažesnis kaip 1/2 įstatuose nurodyto įstatinio kapitalo dydžio, valdyba (jeigu valdyba nesudaroma, – bendrovės vadovas) ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo dienos, kurią sužinojo ar turėjo sužinoti apie susidariusią padėtį, privalo sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą, kuris turi svarstyti klausimus dėl sprendimų, nurodytų šio Įstatymo 59 straipsnio 10 dalies 2 punkte ir 11 dalyje <...>“. Akcininkai susidariusią padėti gali ištaisyti padengdami nuostolius įnašais, atkurdami kapitalą taip, kad jis nebūtų mažesnis kaip 1/2 įstatuose nurodyto įstatinio kapitalo dydžio (59 str. 10 d. 2 p.), o nusprendus to nedaryti turi būti svarstomas klausimas dėl: 1) įstatinio kapitalo sumažinimo, tačiau sumažintas įstatinis kapitalas negali būti mažesnis minimalų įstatinio kapitalo dydį; 2) bendrovės pertvarkymo; 3) bendrovės likvidavimo (59 str. 11 d.). Kaip ir pareigos inicijuoti nemokumo procesą atveju, bendrovės vadovo pareiga sušaukti akcininkų susirinkimą reikšmingai sumažėjus kapitalui yra laikoma specialiąja vadovo pareiga, kurią jis privalo įvykdyti nuo sužinojimo apie atitinkamas aplinkybes momento, kuris šiuo atveju siejamas su pakankamu vadovo rūpestingumu nuolat stebint bendrovės finansinę padėtį, tinkamai organizuojant bendrovės apskaitą, rūpinantis bendrovės pelningumu ir tokiu būdu pastebint neigiamus kapitalo pokyčius.

Ši taisyklė, dar vadinama rekapitalizacijos arba likvidavimo taisykle, pirmiausia padeda rinkoje išlaikyti tik pakankamai kapitalizuotas įmones (kurios ne tik praėjo fiktyvių įmonių slenkstį įstatinio kapitalo formavimo stadijoje, bet ir sugebėjo kapitalą išlaikyti), taip pat tokiu būdu apsaugomi bendrovės kreditorių interesai. Bendrovės vadovo pareiga reikšmingai sumažėjus bendrovės kapitalui sušaukti akcininkų susirinkimą tam tikrais atvejais gali būti priskirta bendrovės vadovo pareigoms nemokumo zonoje – pirmiausia dėl to, nes reikšmingas kapitalo sumažėjimas dažnai signalizuoja, jog įmonė arba jau yra nemoki, arba tikėtina, jog tokia gali tapti artimiausiu metu, taip pat ši taisyklė apsaugo kreditorius priversdama įmones arba pagerinti savo finansinę situaciją (rekapitalizacija), arba palikti rinką (likvidacija)[173] Bendrovės finansinės padėties pagerinimas arba, atvirkščiai, bendrovės likvidavimas, padeda apsaugoti tiek esamus, tiek būsimus kreditorius nuo situacijų, jog dėl nepakankamos kapitalizacijos bendrovė gali nesugebėti patenkinti kreditorių reikalavimų ir ateityje bankrutuoti.

Jei bendrovėje kilusi padėtis per nustatytą laikotarpį akcininkų sprendimu neištaisoma, bendrovės vadovui kyla pareiga pačiam kreiptis į teismą bendrovės įstatinio kapitalo sumažinimo ne vėliau kaip per 2 mėnesius nuo įvykusio visuotinio akcininkų susirinkimo dienos (ABĮ 38 str.

[172] Wood, *supra note* 133: 156.
[173] Martínez, *supra note,* 130: 13.

4 d.). Taigi bendrovės vadovo pareigos reikšmingai sumažėjus bendrovės kapitalui neužsibaigia vien tik tinkamu bendrovės akcininkų apie susidariusią padėtį informavimu – bendrovės akcininkams neveikiant, pačiam vadovui nustatoma specialioji pareiga imtis atitinkamų veiksmų dėl įstatinio kapitalo sumažinimo.

Bendrovės vadovui, neįgyvendinusiam pareigos sušaukti akcininkų susirinkimą, gali būti taikoma civilinė atsakomybė, jei dėl to kilo žala bendrovei ir jos kreditoriams. Vienoje byloje bankrutavusi bendrovė pateikė ieškinį dėl žalos atlyginimo bendrovės vadovui, kuris kartu buvo ir akcininkas, bei kitai bendrovės akcininkei, kadangi sumažėjus bendrovės kapitalui nebuvo šaukiamas akcininkų susirinkimas, nebuvo įvykdyta rekapitalizacija arba likvidacija, bendrovės veikla buvo tęsiama, dėl ko buvo prisiimti nauji įsipareigojimai kreditoriams, kurių bendrovė nebegalėjo patenkinti. Pirmos instancijos teismas ieškinį atmetė, nurodęs, jog nors pagal ABĮ atsakovai turėjo pareigą spręsti dėl nuosavo kapitalo, kuris buvo neigiamas, atkūrimo ir nuostolių padengimo, tačiau šiuo atveju svarbu tai, kad atsakovai investavo į įmonę asmenines lėšas, teikdami paskolas įmonei, dėl kurių grąžinimo reikalavimo nereiškė. Be to, teismas pasisakė, jog žalos atlyginimo siekiančiam asmeniui nepakanka įrodyti padarytos žalos faktą, tačiau būtina įrodyti ir įmonės valdymo organų narių fiduciarinių pareigų pažeidimą, akivaizdų protingos ūkinės komercinės rizikos peržengimą, aiškų aplaidumą arba jiems suteiktų įgaliojimų viršijimą. Apeliacinės instancijos teismas pirmos instancijos teismo sprendimą panaikino ir nurodė, jog pirmos instancijos teismo išvada, jog nėra priežastinio ryšio tarp šio pažeidimo ir atsiradusių padarinių, kadangi akcininkai bendrovei teikė paskolas, yra nepagrįsta. Akcininkams nenorint padengti nuostolių savo įnašais ir nesiėmus kitų ABĮ 59 straipsnyje numatytų priemonių, turėjo būti sprendžiama dėl bendrovės likvidavimo. Tokiu atveju naujų įsipareigojimų kreditoriams apskritai nebūtų atsiradę, vadinasi, atsakovų ABĮ įtvirtintų pareigų neatlikimas lėmė žalos kreditoriams atsiradimą ir egzistuoja priežastinis ryšys tarp atsakovų neteisėtų veiksmų ir žalos padarymo. ABĮ įtvirtintos nuostatos nenumato kokių nors išimčių dėl jose nurodytų reikalavimų nevykdymo, todėl nėra pagrindo pripažinti, kad atsakovų elgesį nevykdant ABĮ nustatytų reikalavimų būtų galima pateisinti protinga verslo rizika.[174]

Pažymėtina, jog vadovui dėl pareigos sušaukti akcininkų susirinkimą šiuo atveju didesnis atsakomybės laipsnis nei kitai akcininkei nebuvo taikytas, nustačius, kad jis su kita bendrovės akcininke buvo vyras ir žmona, be to, akcininkė buvo dar ir buhalterė, taigi apie susidariusią situaciją bendrovėje žinojo. Darytina išvada, jog nesant išskirtinių aplinkybių, kurioms egzistuojant formalus akcininkų susirinkimo sušaukimas nebūtų būtinas, bendrovės vadovas gali būti laikomas atsakingu už žalos, pasireiškiančios naujų įmonės įsipareigojimų atsiradimu,

[174] ApT 2016 m. liepos 1 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-554-407/2016.

atlyginimą, jeigu naujų įsipareigojimų nebūtų atsiradę įstatymo nustatyta tvarka informavus bendrovės akcininkus apie susidariusią padėtį ir jiems priėmus atitinkamus sprendimus. Teismų praktikoje yra išaiškinta, jog ABĮ 24 str. 2 d. 1 punkte ir 6 punkte, 38 str. 3 dalyje įtvirtintos bendrovės vadovo pareigos yra siejamos su tuo, kad bendrovės akcininkai gautų informaciją apie pablogėjusią bendrovės finansinę padėtį ir imtųsi veiksmų sunkumams įveikti[175]. Bendrovės vadovui šių pareigų neatlikus, užkertamas kelias laiku išspręsti įmonėje susidariusią padėtį, įmonę rekapitalizuojant arba likviduojant.

Bendrovės kapitalo palaikymui taip pat svarbios taisyklės dėl bendrovės kapitalo paskirstymo. Pakankamas bendrovės kapitalas yra būtina sąlyga tam tikrų veiksmų bendrovėje atlikimui, pvz., dividendų išsimokėjimui, bendrovės savų akcijų įsigijimui arba finansinės pagalbos bendrovės akcijoms įsigyti teikimui. Direktyvos Nr. Nr. 2017/1132 56 straipsnis reglamentuoja, jog „Išskyrus tuos atvejus, kai mažinamas pasirašytasis kapitalas, akcininkams negali būti atliekamas joks paskirstymas, jei paskutinių finansinių metų paskutinę dieną bendrovės metinėse finansinėse ataskaitose nurodytas grynasis turtas yra arba po tokio paskirstymo taptų mažesnis nei pasirašytojo kapitalo ir tų rezervų, kurie negali būti paskirstyti pagal įstatymą arba bendrovės įstatus, suma“. ABĮ dividendų išsimokėjimą reglamentuoja dar griežčiau ir nurodo, jog visuotinis akcininkų susirinkimas negali priimti sprendimo skirti ir išmokėti dividendus, jei tenkinama bent viena iš šių sąlygų: 1) bendrovė turi neįvykdytų prievolių, kurių terminai yra suėję iki sprendimo priėmimo; 2) ataskaitinių finansinių metų paskirstytinojo pelno (nuostolių) suma yra neigiama (gauta nuostolių); 3) bendrovės nuosavas kapitalas yra mažesnis arba išmokėjus dividendus taptų mažesnis už bendrovės įstatinio kapitalo, privalomojo rezervo, perkainojimo rezervo ir rezervo savoms akcijoms įsigyti rezervo sumą (ABĮ 59 str. 6 d.).

Nustačius, kad dividendai buvo išmokėti pažeidžiant imperatyvias taisykles, susijusias su bendrovės kapitalo palaikymu, atsakomybė gali kilti tiek bendrovės vadovui, tiek akcininkams. Vienoje byloje, kurioje įmonei jau būnant faktiškai nemokiai, dviejų bendrovės akcininkų sprendimu buvo priimtas sprendimas išsimokėti dividendus, teismas pirmiausia pasisakė, jog bendrovės vadovas, kuris kartu buvo ir akcininkas, žinojo, jog įmonė dirba nuostolingai, todėl turėjo sušaukti akcininkų susirinkimą, kuris turėjo svarstyti klausimą dėl bendrovėje susidariusios blogos finansinės padėties ištaisymo. Šiuo atveju byloje nėra duomenų, kad vadovas sušaukė akcininkų susirinkimą ir akcininkai minėtą klausimą svarstė bei ėmėsi atitinkamų veiksmų susidariusiai padėčiai taisyti, priešingai – akcininkai priėmė sprendimą išmokėti dividendus. Kadangi išsimokant dividendus bendrovė turėjo pradelstų įsipareigojimų kreditoriams, kasacinis teismas pasisakė, jog tyčiniu bankrotu laikomi taip pat ir atvejai, kai faktiškai nemokioje įmonėje

[175] ApT 2025 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-82-854/2025.

tyčiniais veiksmais dar labiau esmingai pabloginama įmonės turtinė padėtis. Šiuo atveju išsimokėta dividendų suma buvo sumažinta bendrovės turto masė bei eliminuotos kreditorių galimybės bent iš dalies atgauti skolas iš akcininkams išmokėtų pinigų, todėl bendrovės bankrotas buvo pripažintinas tyčiniu dėl buvusio vadovo ir kito akcininko veiksmų.[176] Kadangi šiuo atveju bendrovės vadovas kartu buvo ir bendrovės akcininkas, pats priėmęs sprendimą išsimokėti dividendus, jo, kaip vadovo ir akcininko, atsakomybė dėl bendrovei padarytos žalos kapitalo palaikymo taisyklių pažeidimu (nesušaukus akcininkų susirinkimo ir neteisėtai išmokėjus dividendus) sutampa. Tačiau tuo atveju, jei bendrovės vadovas, esant faktiniam pagrindui, nesušaukia akcininkų susirinkimo, o akcininkai, dėl tokio bendrovės vadovo neveikimo nežinodami apie bendrovės finansinę situaciją, nusprendžia išsimokėti dividendus, vadovui gali būti taikoma atsakomybė už bendrovei kilusią žalą, nors jis pats asmeniškai ir nedalyvavo priimant sprendimą dėl dividendų išmokėjimo. Vadovo neteisėti veiksmai tokiu atveju pasireiškia jam neįvykdžius specialiosios pareigos informuoti akcininkus apie pablogėjusią bendrovės finansinę padėtį, kadangi akcininkai tokiu atveju neturi galimybės imtis veiksmų bendrovės finansiniai padėčiai pagerinti bei jos nepabloginti išsimokant dividendus.

ABĮ 54 str. 14 dalis įtvirtina, jog bendrovės vadovas yra atsakingas už, *inter* alia, užtikrinimą, kad bendrovė neįsigytų savų akcijų, jeigu tokiu atveju jos nuosavas kapitalas taptų mažesnis už apmokėto įstatinio kapitalo, privalomojo rezervo ir rezervo savoms akcijoms įsigyti sumą, taip pat ABĮ 45^2 str. 4 dalyje reglamentuota, jog bendrovės vadovas turi užtikrinti, jog bendrovei, pagal leistinas išimtis suteikiant finansinę pagalbą jos akcijoms įsigyti, bendrovės nuosavas kapitalas, įvertinus nuosavo kapitalo sumažėjimą, įvykusį bendrovei suteikiant finansinę pagalbą jos akcijoms įsigyti, būtų ne mažesnis kaip apmokėto įstatinio kapitalo, privalomojo rezervo ir rezervo savoms akcijoms įsigyti suma. Šiomis taisyklėmis siekiama užtikrinti, jog dėl nepakankamo kapitalo nesant galimybės akcininkams išmokėti dividendų, bendrovės turtas jiems nebūtų perduodamas kitais būdais[177]. Šios bendrovės vadovo pareigos taip pat gali būti laikomos specialiosiomis pareigomis, kadangi jos bendrovės vadovui nustato konkrečius iš jo reikalaujamus veiksmus ir bendrovės vadovas privalo šias pareigas įgyvendinti tiksliai taip, kaip nustatyta įstatyme (pasiekti tikslą).

Darytina išvada, jog bendrovės vadovui nustatytos taisyklės, susijusios su bendrovės kapitalo palaikymu, gali būti priskirtos bendrovės vadovo specialiosioms pareigoms, kadangi šios pareigos bendrovės vadovui nesuteikia pasirinkimo variantų, taip pat šių pareigų turinys įstatyme yra aiškiai apibrėžtas, nurodant vadovui konkrečią šių pareigų įgyvendinimo tvarką.

[176] ApT 2020 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-646-798/2020.
[177] Armour, *supra note*, 169: 4.

3. KITI BENDROVĖS VADOVO SPECIALIŲJŲ PAREIGŲ TAIKYMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI

3.1. Atsakomybės už bendrovės vadovo specialiųjų pareigų pažeidimą subjektas

Bendrovės vadovas, nevykdantis ar netinkamai vykdantis savo specialiąsias bei bendrąsias pareigas, privalo atlyginti dėl to kilusią žalą. Bendrovės vadovo atsakomybė už bendrųjų pareigų nevykdymą yra numatyta CK 2.87 str. 7 dalyje, kurioje reglamentuota, jog „juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdantis pareigas, nurodytas šiame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip“. Bendrovės vadovo atsakomybę taip pat įtvirtina ir specialieji įstatymai, pvz., JANĮ, kurio 13 str. 1 dalis įtvirtina, jog „juridinio asmens vadovas privalo atlyginti žalą, kuri atsirado dėl šiame įstatyme nustatytų pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo“. Nors bendrovės vadovo funkcijas paprastai įgyvendina asmuo, kuris ir buvo išrinktas (formaliai paskirtas) vadovu (*de jure* vadovas), galimos situacijos, kai įmonei iš tikro vadovauja arba jos veiklai įtaką daro visai kitas asmuo, pvz., kontroliuojantis akcininkas. Tokiu atveju kyla klausimas – ar faktiniam bendrovės vadovui, padariusiam žalą bendrovei vadovo specialiųjų pareigų pažeidimu, taikoma tokia pati atsakomybė, kokia būtų taikoma *de jure* vadovui?

LAT savo praktikoje yra išaiškinęs, jog asmens, oficialiai nepaskirto bendrovės vadovu, pripažinimo *de facto* vadovu kriterijai yra: 1) vadovavimo funkcijos vykdymas (taip pat ir privalomų instrukcijų formaliai paskirtiems valdymo organams davimas); 2) vadovavimas yra nuolatinio pobūdžio – asmuo sistemingai atlieka veiksmus, kurie pagal įstatymus ir steigimo dokumentus būdingi juridinio asmens vadovui[178]. UNCITRAL taisyklėse[179] nurodoma, jog *de facto* vadovu gali būti pripažintas bet kuris asmuo, dalyvaujantis bendrovės valdyme, pvz., buvęs vadovas, *de jure* vadovo šeimos narys, konsultantas ar net aukštesnes pareigas užimantis darbuotojas, o vadovavimo funkcijų vykdymas gali pasireikšti įvairias veiksmais, pvz., įmonės dokumentų pasirašinėjimu, finansinių sprendimų priėmimu, savęs pateikimu kaip vadovo bendrovės klientams, tiekėjams, kreditoriams ar darbuotojams.

Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, jog pripažinus, kad formaliai vadovu nepaskirtas asmuo sistemingai atliko funkcijas, bendrovėje įprastai atliekamas vadovo, jo atsakomybė už neteisėtais veiksmais bendrovei padarytą žalą taikoma kaip *de jure* vadovui[180]. Vienoje byloje *de*

---

[178] LAT CBS 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-313/2018.

[179] United Nations. *Legislative Guide on Insolvency Law Part Four - Directors' Obligations in the Period Approaching Insolvency (Including in Enterprise Groups).* United Nations, 2020, 24, https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-11273_part_4_ebook.pdf.

[180] LAT CBS 2013 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-427/2013.

jure įmonės vadovei išėjus į vaiko priežiūras atostogas, jos funkcijas atliko kitas asmuo (pasirašinėjo buhalterinius dokumentus, sudarinėjo sutartis), kuris nebuvo formaliai paskirtas laikinai eiti vadovo pareigas. Faktiškai vadovaudamas įmonei vadovas su *de jure* vadove sudarė įmonei priklausančio namo pirkimo-pardavimo sandorį už kur kas mažesnę nei rinkos kainą, dėl ko bendrovė patyrė žalą netektų pajamų forma. LAT žalos atlyginimą dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo bendrovei priteisė solidariai iš abiejų atsakovių, pripažinęs, jog *de facto* vadovas sąmoningai sudarė įmonei finansiškai nenaudingą sandorį, o *de jure* vadovė nesąžiningai įgijo įmonės turtą už itin nedidelę kainą[181]. Kitoje byloje kasacinis teismas taip pat yra išaiškinęs, jog faktinis įmonės vadovas bendrovei atsako kaip *de jure* vadovas už fiduciarinių pareigų pažeidimą pagal CK 2.87 str. 7 dalį[182]. Taigi atsakomybės už bendrovės vadovo bendrųjų pareigų pažeidimą subjektais yra tiek *de jure*, tiek *de facto* vadovas, o *de jure* vadovo atostogos ar kitos laikinos nedarbo priežastys, kai nėra formaliai išrenkamas kitas vadovas, jo pareigų bendrovės atžvilgiu nepanaikina.

De jure vadovas, siekdamas išvengti savo pareigų vykdymo, negali pasiteisinti ir tuo, jog bendrovėje yra tik „statytinis" ir kad faktiškai vadovo pareigų neatlieka. Vienoje byloje, kurioje faktinis vadovas žalą bendrovei padarė tyčia apgaulingai tvarkydamas įmonės buhalterinę apskaitą ir pasisavinęs bendrovės turtą, teismas pripažino, jog už žalą dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo atsakingi tiek faktinis vadovas, tiek skirtingais laikotarpiais vadovavę *de* jure vadovai. Nors *de jure* bendrovės vadovė nurodė, jog vadove sutiko būti tik iš draugiškumo faktiniam vadovui, ji disponavo tik faktinio vadovo pateiktas dokumentais, juos pasirašydavo nesigilindama, teismas pripažino, kad skirtingais laikotarpiais vadovavusių vadovų pasyvus elgesys stebint faktinio vadovo neteisėtus veiksmus, disponuojant įstaigos dokumentais bei turtu, taip pat nevykdant kitų teisės aktuose nustatytų pareigų, patiems būnant oficialiais įstaigos vadovais, nėra pateisinamas ir parodo visišką atsakovų abejingumą įstaigos bei jos kreditorių interesams. *De jure* vadovai pripažinti pažeidę CK 2.87 straipsnyje įvirtintas pareigas ir iš jų solidariai, kartu su faktiniu bendrovės vadovu, bendrovei priteista žala.[183]

Nors faktinis bendrovės vadovas gali būti civilinės atsakomybės už bendrųjų vadovo pareigų pažeidimą subjektu, specialiųjų vadovo pareigų, kurių įvykdymui būtinas *de jure* vadovo statusas, pažeidimo atvejais civilinės atsakomybės taikymo klausimas tampa sudėtingesnis. Byloje, kurioje dėl įmonei laiku neinicijuoto nemokumo proceso buvo padaryta žala ir bankrutavusi bendrovė dėl žalos atlyginimo atsakingomis prašė pripažinti tiek *de jure*, tiek *de facto* vadoves, teismas pasisakė, jog galimybė taikyti faktiniam įmonės vadovui civilinę atsakomybę už

[181] LAT CBS 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331-695/2015.
[182] LAT CBS 2017 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-265-611/2017.
[183] LAT CBS 2024 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-243-403/2024.

fiduciarinių pareigų pažeidimą nereiškia, kad jam taip pat gali būti taikoma civilinė atsakomybė už IBĮ 8 str. 1 dalyje (šiuo metu JANĮ 6 str. 2 dalyje – *aut. pastaba*) nurodytos pareigos pažeidimą. IBĮ įtvirtinta pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo tik asmenims, turintiems formalų vadovo statusą, o teismas, spręsdamas tokio pareiškimo priėmimo klausimą ir vertindamas bankroto bylos iškėlimo būtinybę, turi įsitikinti realių vadovo įgaliojimų egzistavimu, t. y. kad pareiškimą pateikiantis asmuo iš tikrųjų yra bendrovės vadovas, dėl ko įmonės *de facto* vadovo tokio pobūdžio pareiškimas teisme nebūtų priimtas[184]. Anot Remigijaus Jokubausko, „atsižvelgiant į JANĮ nustatytą subjektą, turintį pareigą inicijuoti nemokumo procesą (juridinio asmens vadovas), manytina, kad tokios praktikos turėtų būti laikomasi ir taikant JANĮ 13 straipsnio 1 dalyje nustatytą atsakomybę"[185].

Tiesa, teismų praktikoje būta ir klaidingų išaiškinimų. Pvz., byloje, kurioje dėl bankroto bylos neinicijavimo buvo prašoma atsakingu pripažinti ne tik vadovą, bet ir akcininką, teismas nurodė, jog akcininko pareiga inicijuoti nemokios bendrovės bankroto bylą galėtų būti konstatuota tik tuomet, jei būtų nustatytos aplinkybės, kad bendrovės vadovas *de facto* nevadovauja bendrovei, o jo funkcijas (pvz., sutarčių sudarymą, buhalterinių ataskaitų tvirtinimą ir pan.) faktiškai vykdo akcininkas ar akcininkai[186]. Kaip minėta, asmuo, kuris nėra paskirtas būti vadovu, net ir faktiškai vadovaudamas įmonei, netampa ir negali tapti specialiųjų bendrovės vadovo pareigų subjektu bei atsakomybės už šių pareigų pažeidimą subjektu. Darytina išvada, jog faktiniam bendrovės vadovui, neįvykdžiusiam įstatyme įtvirtintų specialiųjų vadovo pareigų, kurių įvykdymui paprastai reikia pagrįsti vadovo statusą, negali būti taikoma civilinė atsakomybė už specialiųjų pareigų pažeidimą, kadangi jis objektyviai net neturėjo galimybės tokių pareigų įgyvendinti.

Tokiais atvejai, siekiant neleisti faktiniam vadovui išvengti neigiamų pasekmių dėl žalos bendrovei sukėlimo, jam civilinę atsakomybę galima pritaikyti kitais pagrindais, pvz., jei faktinis vadovas yra ir bendrovės akcininkas, kuris prisidėjo prie nemokios bendrovės negalėjimo atsiskaityti su kreditoriais, jam, kaip akcininkui, gali būti pritaikyta atsakomybė pagal CK 2.50 str. 3 dalį. Vienoje byloje nustačius, jog bendrovės akcininkai, žinodami, jog įmonė dirba nuostolingai, priėmė sprendimą išmokėti sau bei įmonės darbuotojams įmonės veiklos rezultatų neatitinkančias išmokas, teismas pripažino, jog, akcininkai, vengdami prievolių bendrovės kreditoriams įvykdymo bei sumažindami bendrovės mokumą, elgėsi nesąžiningai, todėl yra kalti dėl bendrovės negalėjimo atsiskaityti su savo kreditoriais ir jiems taikoma atsakomybė pagal CK 2.50 str. 3 dalį[187]. Nors tokiu atveju faktinis bendrovės vadovas būtų laikomas pažeidęs savo, kaip akcininko, pareigas ir civilinė atsakomybė jam taikoma atitinkamai kaip juridinio asmens dalyviui, o ne

[184] LAT, *supra note*, 182.
[185] Jokubauskas, *supra* note, 136: 23.
[186] LAT CBS 2021 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167-313/2021.
[187] LAT CBS 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2009.

valdymo organui, toks civilinės atsakomybės pritaikymas padeda pasiekti tų pačių tikslų, kurių siekiama nustatant specialiąsias pareigas *de jure* vadovui bendrovei tapus nemokiai – apginti bendrovės kreditorių teises. Tiesa, ieškovui tokiu atveju pagrįsti ieškinį gali būti sunkiau, nes reikės įrodyti, jog egzistuoja visuma sąlygų, reikalingų pritaikyti CK 2.50 str. 3 dalyje nustatytai juridinio asmens dalyvio atsakomybei: nesąžiningi, civilinės atsakomybės požiūriu – neteisėti ir kalti (CK 6.246 str. 1 d., 6.248 str. 3 d.) – juridinio asmens dalyvio veiksmai; juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės; priežastinis ryšys tarp nesąžiningų veiksmų ir juridinio asmens negalėjimo vykdyti prievolės[188]. Todėl gali būti keliamas klausimas, kaip akcininkui, veikiančiam kaip faktiniam vadovui, pritaikyti juridinio asmens dalyvio civilinę atsakomybę tuo atveju, jei juridinis asmuo savo prievoles įvykdyti gali arba jeigu nenustatomas priežastinis ryšys tarp akcininko nesąžiningų veiksmų ir bendrovės negalėjimo įvykdyti prievoles? Taip pat, ką daryti tokiais atvejais, jei faktinis vadovas, pažeidęs *de jure* vadovo specialiąją pareigą, nėra bendrovės akcininkas?

Problemų nustatant atsakomybės už bendrovės vadovo pareigų pažeidimą subjektą kyla ir tais atvejais, kai bendrovei faktiškai vadovauja ne fizinis, o juridinis asmuo, pvz., juridinis asmuo, būdamas bendrovės akcininku, kontroliuoja bendrovę ir duoda bendrovės vadovui privalomas instrukcijas. Kadangi bendrovės vadovu gali būti tik fizinis asmuo (ABĮ 37 str. 2 d., CK 2.81 str. 4 d.), kyla klausimas, ar ir *de facto* vadovu gali būti pripažintas tik fizinis asmuo, jei taip – kaip tokiu atveju juridiniam asmeniui, faktiškai įgyvendinančiam kitos bendrovės vadovo vadovavimo funkcijas, pritaikyti civilinę atsakomybę?

Vienoje byloje kreditorė kreipėsi į teismą tiesioginio ieškinio pagrindu ir nurodė, jog atsakovei BUAB „Betogama“ pagal pirkimo-pardavimo sutartį buvo pardavusi mazutą, kurį BUAB „Betogama“ po to pardavė UAB „Marijampolės pieno konservai“. BUAB „Betogama“ pagal mazuto pirkimo-pardavimo sutartį su kreditore neatsiskaitė, todėl kreditorė prašė priteisti žalos atlyginimą, be kita ko, iš BUAB „Betogama“ akcininkės UAB „Eksimeta“, kuri buvo vienintelė BUAB „Betogama“ ir UAB „Marijampolės pieno konservai“ akcininkė ir kartu su BUAB „Betogama“ vadovu, žinodami, kad bendrovė yra nemoki, su kreditore nesąžiningai sudarė mazuto pirkimo-pardavimo sutartį. ApT akcininkę UAB „Eksimeta“ pripažino veikusią kaip faktinę BUAB „Betogama“ vadovę ir nurodė, jog ji, būdama faktinis sprendimus dėl įmonės valdymo priimantis asmuo, lėmė ne tik tokios verslo sandorių dėl naftos produktų pirkimo UAB „Marijampolės pieno konservai“ poreikiams schemos sudarymą, bet ir galimybę bet kuriuo momentu ir bet kokiu pretekstu sutarties vykdymą nutraukti. Tačiau kasacinis teismas tam nepritarė. Teismas nurodė, jog UAB „Eksimeta“ neteisėti veiksmai šiuo atveju pasireiškė tuo, jog

[188]LAT CBS 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-20-684/2021.

ji, būdama ir BUAB „Betogama“, ir UAB „Marijampolės pieno konservai“ vienintelė akcininkė, piktnaudžiavo uždarosios akcinės bendrovės teisine forma, organizavo savo veiklą taip, kad mokios UAB „Marijampolės pieno konservai“ veiklai reikalinga prekė buvo perkama per nemokią BUAB „Betogama“ be jokio teisėto ekonominio tikslo, išskyrus galimybę valdyti atsiskaitymus pagal sandorį tokiu būdu, kad, mokiai įmonei atsisakius mokėti pagal sandorį, kreditorius galėtų pareikšti reikalavimą tik nemokiai įmonei. UAB „Eksimeta“, pasak kasacinio teismo, negali būti pripažinta BUAB „Betogama“ faktine vadove, atsižvelgiant į CK 2.81 str. 4 dalies nuostatą, kad juridinio asmens valdymo organų nariais gali būti tik fiziniai asmenys. Todėl kasacinis teismas nurodė, jog UAB „Eksimeta“ atsakomybė taikytina kaip juridinio asmens dalyviui pagal CK 2.50 str. 3 dalį, kadangi ji, būdama BUAB „Betogama“ akcininke, neužtikrino, jog ribotos atsakomybės bendrovė turėtų bent minimalų savarankišką ekonominį tikslą ir prielaidas tam tikslui pasiekti, o naudojo juridinį asmenį kitiems tikslams[189]. Iš tokio teismo išaiškinimo darytina išvada, jog juridinio asmens, net ir atitinkančio kito juridinio asmens faktinio vadovo požymius, teismas vis tiek nepripažintų *de facto* vadovu ir atsakomybės jam netaikytų, remiantis tuo, jog toks pripažinimas prieštarautų imperatyvioms ABĮ ir CK nuostatoms, nurodančioms, jog bendrovės vadovu gali būti tik fizinis asmuo.

Teisės doktrinoje išsakomas požiūris, jog toks *de facto* instituto susiaurinimas lemia, jog juridiniams asmenims, net ir atitinkantiems *de facto* vadovo kriterijus, nėra galimybės būtent šiuo pagrindu pritaikyti civilinės atsakomybės, todėl keliamas klausimas, kas tokiu atveju turėtų būti atsakomybės subjektu. Pasak Tomo Stundžio, teorinis tokio klausimo atsakymas galėtų būti, kad tokiu atveju teismas atsakomybę turėtų pritaikyti fiziniam asmeniui, veikiančiam bendrovės vardu, tačiau tada kyla kitų klausimų, pvz., ką daryti tuo atveju, kai *de facto* valdymo veiksmus atlieka asmenų daugetas, be to, fiziniai asmenys gali turėti kur kas mažiau turto nei bendrovės, todėl tokiu atveju gali nukentėti kreditorių interesai[190]. Autorės įsitikinimu, tokiais atvejais, kai bendrovei faktiškai vadovauja jos akcininkas, kuris taip pat yra juridinis asmuo, ko gero, efektyviausia pritaikyti bendrovės akcininko atsakomybės institutą. Kaip jau buvo minėta prieš tai, šis institutas gali būti pritaikytas tais atvejais, kai faktinis bendrovės vadovas padaro žalą bendrovei, neįgyvendamas bendrovės vadovo specialiųjų pareigų, kurių įgyvendinti, neturėdamas *de jure* vadovo statuso, objektyviai negali, pvz., neįvykdo pareigos kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo. Siekiant neleisti tokiam vadovui išvengti neigiamų jo neteisėto veikimo padarinių, toks vadovas gali būti „pasiekiamas" kaip akcininkas, atlikęs nesąžiningus veiksmus, lėmusius bendrovės negalėjimą įvykdyti prievoles. Todėl ir tais atvejais, kai norima civilinę atsakomybę už *de jure* vadovo pareigų netinkamą vykdymą pritaikyti juridiniam asmeniui (faktiniam vadovui), kuris

[189] LAT CBS 2017 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-252-690/2017.
[190] Stundys, *supra note* 19: 148,156.

įstatymo prasme net negali būti laikomas vadovu, jį taip pat reikėtų pabandyti „pasiekti" kaip juridinio asmens dalyvį, atlikusį nesąžiningus veiksmus. Visgi, kaip minėta, tokiu atveju ieškovui reikalinga įrodyti papildomas sąlygas, reikalingas bendrovės akcininko atsakomybės pritaikymui. Be to, juridiniam asmeniui, atitinkančiam *de facto* vadovo požymius, atsakomybę pritaikyti bus sunkiau, nei fiziniam asmeniui, kadangi fizinis asmuo negali būti patrauktas atsakomybėn tik dėl specialiųjų vadovo pareigų neįvykdymo, o juridinis – ir dėl bendrųjų pareigų neįvykdymo. Todėl ieškovui, siekiančiam prisiteisti žalos atlyginimą iš juridinio asmens, veikusio kaip *de facto* vadovas, visų bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atvejais kyla papildomų kliūčių kreipiantis į teismą. Įstatymo nuostata, kad bendrovės vadovu gali būti tik fizinis asmuo, autorės manymu, gali paskatinti situacijas, kad juridiniai asmenys būtų steigiami tik vadovavimo kitai bendrovei tikslu, žinant, kad jie negalės būti pripažinti faktiniais vadovais ir todėl jiems nebus taikoma atsakomybė už vadovo pareigų pažeidimą, o kitų priemonių pritaikymas (akcininko atsakomybės institutas ar bandymas atsakomybę pritaikyti asmeniui, veikiančiam juridinio asmens vardu), nors ir įmanomas, tačiau kur kas sunkiau įgyvendinamas.

3.2. *Ex turpi causa non oritur* principo (ne)taikymas bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atveju

Teismų praktikoje galima rasti daugybę atvejų, kai bendrovė, patyrusi žalą dėl vadovo pareigų pažeidimo, patirtą žalą po to bando prisiteisti iš neteisėtus veiksmus atlikusio vadovo. Ieškinys atlyginti žalą taikant civilinę atsakomybę bendrovės vadovui gali būti pareikštas tiek dėl vadovo bendrųjų, tiek dėl specialiųjų pareigų pažeidimo. Priklausomai nuo reikalavimo bendrovės vadovo atžvilgiu pagrindo, gali skirtis ne tik įrodinėjimo pareigos, nustatant vadovo civilinės atsakomybės sąlygas, apimtis, bet ir galimybė iš bendrovės vadovo prisiteisti bendrovės patirtos žalos atlyginimą apskritai. Nors tais atvejais, kai žala bendrovei padaroma vadovui asmeniškai priskirtų pareigų pažeidimu (pvz., vadovui neiškėlus bendrovės bankroto bylos padidėja kreditorių reikalavimų suma arba vadovui pardavus bendrovės turtą itin žema kaina bendrovė praranda pajamas), bendrovė niekaip negali būti laikoma pati atlikusi neteisėtus veiksmus, nes būtent vadovas yra pareigų adresatas, galimi atvejai, kai įstatyminių prievolių adresatas yra pati bendrovė, pvz., kaip darbdavys, mokesčių mokėtojas ar ūkio subjektas konkurencijos teisės prasme. Tokiu atveju iškyla klausimas: ar bendrovė, kuri pati atliko neteisėtus veiksmus, gali reikalauti žalos atlyginimo iš vadovo, neužtikrinusio, jog bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų?

Jungtinėje Karalystėje vykusioje byloje *Holman v Johnson* buvo išaiškinta, jog joks teismas nesuteiks pagalbos asmeniui, kuris savo ieškinį grindžia amoraliu ar neteisėtu veiksmu – jei paaiškėja, kad ieškinys kyla *ex turpi causa* (liet. „iš neteisėto veikimo“) pagrindu teismas pripažins, jog toks asmuo neturi teisės į pagalbą. Teismas šiuo pagrindu rėmėsi ne siekdamas

padėti atsakovui, bet todėl, kad nenorėjo suteikti pagalbos tokiam ieškovui[191]. Todėl Jungtinėje Karalystėje tais atvejais, kai asmuo, patyręs žalą dėl savo paties neteisėtų veikimų, po to bando prisiteisti jos atlyginimą, itin svarbu nustatyti, ar konkrečiu atveju turėtų būti taikomas principas *ex turpi causa non oritur* arba, trumpiau, - *ex turpi causa* (liet. „iš neteisėto veikimo reikalavimas nekyla"). Byloje *Gray v Thames Trains Ltd* Jungtinės Karalystės Lordų Rūmai, aiškindami šio principo turinį, nurodė, jog jis gali būti suprantamas plačiąja ir siaurąją prasme. Plačiąja prasme teisė draudžia asmeniui reikalauti atlyginti žalą, kuri jam kilo dėl jo paties neteisėtų veiksmų. Siaurąja prasme teisė draudžia asmeniui reikalauti žalos atlyginimo, kai žala pasireiškia asmeniui priskaičiuota bauda, kuri jam buvo skirta dėl jo neteisėtų veiksmų, kadangi žala tokiu atveju kyla įstatymo, siekiančio nubausti asmenį, pagrindu, todėl būtų neteisinga, jei pats įstatymas po to leistų nubaustam asmeniui reikalauti šios žalos atlyginimo.[192]

Konkurencijos teisės pažeidimų kontekste siauresnio požiūrio pavyzdys galėtų būti situacija, kai bendrovė, gavusi baudą už draudžiamo susitarimo sutarimą, po to bando šios žalos (gautos baudos) atlyginimą išieškoti iš vadovo, kuris, veikdamas bendrovės vardu, šį susitarimą sudarė arba neužtikrino, kad toks įstatymui prieštaraujantis susitarimas nebūtų sudarytas. Platesnio požiūrio pavyzdys galėtų būti situacija, kai dėl paties draudžiamo susitarimo bendrovė patiria žalą. Pvz., *Courage* byloje, kurioje tarp šalių buvo sudarytas draudžiamas susitarimas dėl išimtinio pirkimo, susitarimo šalis iš kitos šalies prašė priteisti žalą už nesumokėtas prekes. Anglijos Apeliacinis Teismas kreipėsi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (toliau – ESTT) prašydamas išaiškinti, ar draudžiamo susitarimo šalis gali reikalauti žalos atlyginimo. Nors ESTT nurodė, jog kiekvienas asmuo gali reikalauti atlyginti nuostolius dėl veiksmų, galinčių riboti ar iškraipyti konkurenciją, teismas taip pat pažymėjo, jog Europos Sąjungos teisė nedraudžia nacionalinės teisės normos, kuri neleidžia draudžiamo susitarimo šaliai remtis savo neteisėtais veiksmais siekiant gauti nuostolių atlyginimą, kai tokia šalis yra pripažįstama didžiąja dalimi atsakinga už konkurencijos iškraipymą.[193]

Pažymėtina, jog Lietuvos teismų praktika, aiškinant principo *ex turpi causa non oritur* taikymą bendrovės vadovo pareigų pažeidimų atvejais, nėra gausi. Byloje, kurioje bendrovė, gavusi baudą už draudžiamo susitarimo sudarymą, prašė priteisti šią žalą iš vadovo ir valdybos, ApT nurodė, jog šiuo atveju svarbu atsakyti į klausimą, ar bendrovei už draudžiamo susitarimo tarp konkurentų sudarymą paskirta bauda gali būti laikoma bendrovei padaryta žala, kurią turėtų atlyginti bendrovės valdymo organai, priėmę ir įvykdę sprendimą dėl kurio rinkai kilo antikonkurencinis poveikis. Teismas išaiškino, jog „įprastai, remiantis principu *ex turpi causa non*

[191] Jungtinės Karalystės Karališkosios kolegijos teismo 1775 m., liepos 5 d. sprendimas byloje *Holman v Johnson*.
[192] Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 2009 m. birželio 19 d. sprendimas byloje *Gray v Thames Trains* Ltd.
[193] Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, *supra note*, 121.

oritur, įmonės, kuriai buvo paskirta bauda už jos valdymo organų atliktus neteisėtus veiksmus, teisė išsiieškoti baudą, kaip patirtą žalą, iš atsakingų valdymo organų narių neturėtų būti ribojama. Priešingu atveju valdymo organams, pažeidusiems fiduciarines pareigas, būtų sudaromos prielaidos išvengti jų neteisėtų veiksmų neigiamų pasekmių, dėl to taip pat galėtų nukentėti įmonės akcininkų ir kreditorių interesai. Tačiau ši taisyklė nėra absoliuti ir turėtų būti taikoma kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į individualias pažeidimo padarymo aplinkybes". Teismas nurodė, jog šiuo metu vienintelis bendrovės akcininkas yra draudžiamą susitarimą sudaręs valdybos narys, todėl patenkinus bendrovės reikalavimą, būtų sudarytos prielaidos valdybos nariui sumažinti dėl paskirtos baudos patirtus turtinius praradimus. Tokios pasekmės nebūtų suderinamos su prieš tai nurodytu principu. Todėl teismas bendrovei žalos atlyginimo nepriteisė, nors ir pripažino, jog tyčios kaltės forma veikę valdymo organai, sudarydami ir vykdydami draudžiamą susitarimą, nesilaikė rūpestingumo ir sąžiningumo reikalavimų ir tokiu būdu atliko neteisėtus veiksmus.[194]

Autorė pastebi, jog vis dėlto Lietuvos teismų praktikoje teismai bendrovėms, pažeidusioms įstatymines prievoles, dažniausia leidžia išsiieškoti priskaičiuotą baudą ar delspinigius iš rūpestingumo pareigą pažeidusių vadovų. Pvz., vienoje byloje teismas bankrutavusiai bendrovei, kuriai buvo priskaičiuoti delspinigiai ir kompensacijos už MAĮ ir DK pažeidimus, priteisė žalos atlyginimą iš vadovo, nurodęs, jog vadovas pažeidė pareigą užtikrinti, kad jo vadovaujama bendrovė vykdytų įstatymuose įtvirtintas pareigas[195]. Kitoje byloje, kurioje Valstybinė mokesčių inspekcija likviduojamos bendrovės vardu prašė priteisti iš vadovo bendrovei priskaičiuotus delspinigius ir baudą dėl laiku nesumokėto PVM, pats atsakovas (vadovas) prašė teismo taikyti principą *ex turpi causa non oritur action* ir nurodė, jog negalima sutapatinti bendrovės ir jos buvusio vadovo (atsakovo) atsakomybės, kadangi MAĮ ir PVMĮ nustato pareigas juridiniam asmeniui, o ne vadovui. Visgi teismas bendrovei žalos atlyginimą priteisė, konstatuodamas, jog vadovas neužtikrino, kad bendrovė laiku ir tinkamai deklaruotų PVM mokestį, nebuvo pakankamai rūpestingas ir atidus sudarant sandorius bendrovės vardu.[196] Kadangi Lietuvos teismai plačiau apie principo *ex turpi causa* taikymą nepasisako ir žalą bendrovei iš vadovo paprastai priteisia, kyla klausimas, kuo remiantis šis principas bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atvejais turėtų būti (ne)taikomas?

Suteikus bendrovei galimybę pareikšti ieškinį dėl žalos, patirtos jai pritaikytų sankcijų forma, atlyginimo iš vadovo bent iš dalies pasikeičia tokių sankcijų poveikis bendrovei, todėl itin

[194] ApT, *supra note*, 5.
[195] LAT, *supra note*, 83.
[196] ApT 2023 m. lapkričio 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-622-912/2023.

svarbu atsakyti į klausimą, kas turėtų prisiimti bendrovės patirtos žalos naštą[197]. Byloje *Les Laboratoires Servier v Apotex Inc* Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas išaiškino, jog tais atvejais, kai ieškovo reikalavimas kyla iš jo paties neteisėtų veiksmų, svarbu apsvarstyti šiuos tris klausimus: 1) Kokie veiksmai apskritai turėtų būti laikomi ieškovo neteisėtu veikimu?; 2) Koks ryšys turi būti tarp neteisėto veikimo ir ieškinio, kad būtų galima taikyti principą *ex turpi causa non oritur*?; 3) Kuo remiantis atstovaujamojo neteisėtas veikimas turėtų būti priskiriamas jo atstovui, ypač situacijose, kai atstovaujamasis yra juridinis asmuo? Aiškindamas pirmąjį punktą, teismas pasisakė, jog tipinis neteisėto veikimo, leidžiančio pritaikyti principą *ex turpi causa,* pavyzdys yra ieškovo padaryta nusikalstama veika, tačiau tai gali būti ir kitokie neteisėti ar amoralūs veiksmai (arba, kaip teismas įvardino, kvazi-nusikaltimai), pvz., veiksmai, pažeidžiantys viešąjį interesą.[198] Pažymėtina, jog Lietuvos įstatymai viešojo intereso sąvokos neįtvirtina – pasak kasacinio teismo, viešasis interesas yra „neapibrėžtas teisės institutas, kurio turinį kiekvienu konkrečiu atveju nustato teismas“[199]. Užsienio teismų praktikoje taip pat nėra pateiktos konkrečios neteisėtų veiksmų, kuriuos bendrovei įvykdžius nebūtų galima išsiieškoti patirtos žalos atlyginimo, sąvokos. Byloje, kurioje vaistus gaminanti Kanados bendrovė *Apotex* prašė priteisti žalos atlyginimą iš konkuruojančios įmonės *Server*, ieškovė nurodė, jog patyrė nuostolių negautų pajamų forma, kadangi *Servier*, remdamasi savo, kaip patento savininkės, teisėmis, nepagrįstai buvo jai uždraudusi pardavinėti vaistus Jungtinėje Karalystėje, nors vėliau paaiškėjo, kad *Servier* patentas Jungtinėje Karalystėje negaliojo. *Server* prašė teismo *Apotex* ieškinį atmesti, pritaikant principą *ex turpi causa*, bei nurodė, jog nors *Servier* patentas Jungtinėje Karalystėje negaliojo, *Apotex* vaistus gamina Kanadoje, pažeisdama *Server* Kanadoje turimą patentą, vadinasi, *Apotex* reikalavimas kyla iš jos pačios neteisėtų veiksmų. Visgi teismas šioje byloje patento pažeidimo nepripažino viešojo intereso pažeidimu ir minėto principo nepritaikė. Pasak teismo, viešuoju interesu galėtų būti laikomi, pvz., korupcijos ar sukčiavimo veiksmai, taip pat konkurencijos teisės pažeidimai, ir kaip pavyzdį pateikė *Safeway Stores Ltd v Twigger* bylą, kurioje įmonei, gavusiai baudą dėl konkurencijos teisės pažeidimo, iš jos direktorių nebuvo priteistas žalos atlyginimas.[200]

Jungtinėje Karalystėje, nustatant ryšį tarp ieškovo neteisėto veikimo ir ieškinio, siekiant pritaikyti principą *ex turpi causa,* yra atsižvelgiama į tai, ar ieškovas, prašydamas priteisti žalą, privalo remtis savo neteisėtais veiksmais (vadinamasis „priklausomybės testas“ (angl. *reliance*

---

[197] Michael Nietsch, „Corporate illegal conduct and directors' liability: an approach to personal accountability for violations of corporate legal compliance“, *Journal of Corporate Law Studies* 18:1 (2017): 158-159, https://doi.org/10.1080/14735970.2017.1365460.

[198] Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 20 d. sprendimas byloje *Les Laboratoires Servier v Apotex Inc.*

[199] LAT 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2007.

[200] Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas, *op.cit*.

test))[201]. Pvz., byloje, kurioje ieškovas, Prancūzijoje pardavęs atsakovui arbatą, iš atsakovo už prekę negavo pinigų ir todėl kreipėsi į teismą, atsakovas gynėsi tuo, jog ieškovas arbatą atsakovui pardavė žinodamas, jog arbata bus nelegaliai įvežama į Jungtinę Karalystę kaip kontrabanda, todėl ieškovas negali remtis savo paties neteisėtais veiksmais. Visgi teismas pripažino, kad nors ieškovas žinojo, kad atsakovas atliks neteisėtus veiksmus, tačiau pati arbatos pirkimo-pardavimo sutartis, sudaryta Prancūzijoje, buvo visiškai teisėta, pats ieškovas prie neteisėto arbatos įvežimo į Jungtinę Karalystę neprasidėjo, todėl jis turi teisę į patirtos žalos atlyginimą. [202]

Daug neaiškumų kelia klausimas, kuo remiantis bendrovės neteisėtas veikimas gali būti priskiriamas jos atstovui, t. y. valdymo organui, veikusiam bendrovės vardu. Nors bendrovė savo teises ir pareigas įgyvendina per bendrovės vadovą, o vadovo veiksmai, veikiant bendrovės vardu, savaime yra laikomi bendrovės veiksmais, *ex turpi causa* principo taikymo kontekste galimi atvejai, kai bendrovei atlikus neteisėtus veiksmus, jos atsakomybė bus laikoma ne asmenine (angl. *personal*), o netiesiogine, t. y. priklausančia nuo vadovo veiksmų (angl. v*icarious*). Byloje *Safeway Stores Ltd v Twigger,* kurioje listinguojama bendrovė, pažeidusi Jungtinės Karalystės konkurencijos įstatymą ir todėl gavusi baudą, bandė priteistą žalą prisiteisti iš direktorių, teismas atsisakė bendrovei priteisti žalą, kadangi, anot teismo, pati bendrovė atliko konkurencijos teisei priešingus veiksmus (dalyvavo draudžiamame susitarime) ir būtent įmonei pagal įstatymą buvo paskirta bauda, vadinasi, bendrovė šiuo atveju buvo asmeniškai atsakinga už konkurencijos teisės pažeidimą, nepaisant direktorių atliktų veiksmų.[203] Kitoje byloje *Stone & Rolls Ltd,* kurioje bendrovės kreditoriai, veikdami bankrutavusios bendrovės vardu, prašė priteisti žalos atlyginimą remiantis tuo, jog vadovas neužtikrino, jog bendrovės apskaita nebūtų klastojama sukčiavimo tikslais, teismas nurodė, jog šiuo atveju bendrovės vadovo veiksmai gali būti priskiriami bendrovės veiksmams, t. y. įmonė gali būti laikoma asmeniškai atlikusi sukčiavimo veiksmus. Teismas, padarydamas šią išvadą, atsižvelgė į tai, jog bendrovės vadovas buvo vienintelis įmonės akcininkas ir valdymo organas.[204] Taigi teismas, priskirdamas bendrovės vadovo atliktus veiksmus pačiai bendrovei, gali atsižvelgti į aplinkybę, ar vadovas buvo vienintelis valdymo organas ir akcininkas, kadangi tokiu atveju jo veiksmus lengviau priskirti bendrovei. Prieš tai aptartoje ApT byloje, kurioje bendrovei, gavusiai baudą už konkurencijos teisės pažeidimą, nebuvo priteista žala iš bendrovės vadovų, teismas pažymėjo, jog valdybai priėmus draudžiamą susitarimą pagrindiniai akcininkai buvo patys valdybos nariai bei vadovas, taigi praktiškai įmonės akcininkai ir priėmė bei įvykdė draudžiamą susitarimą. Todėl, pasak teismo, galima teigti, kad bendrovės valdymo

[201] Stephen Todd, „APPLYING THE EX TURPI CAUSA PRINCIPLE IN TORT ACTIONS“, *Journal of International and Comparative Law* November 2024 (2024): 222, https://www.jicl.org.uk/journal/december-2014/applying-the-ex-turpi-causa-principle-in-tort-actions.
[202] Jungtinės Karalystės Karališkosios kolegijos teismas, *supra note*, 191.
[203] Nietsch, *supra note,* 197: 158.
[204] Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 2009 m. liepos 30 d. sprendimas byloje *Stone & Rolls Ltd v Moore*.

organų ir akcininkų tikslai sutapo, vykdydami savo pareigas valdymo organų nariai faktiškai neveikė prieš bendrovės akcininkų interesus.[205] Nors teismas tiesiogiai neįvardino, jog principo *ex turpi causa* taikymas konkrečiu atveju priklausė nuo aplinkybės, kad valdymo organų nariai kartu buvo ir akcininkai (taigi valdymo organų ir akcininkų valia sutapo), autorės manymu, bylos baigtis galėjo būti kitokia, jei ieškinį bendrovės vardu būtų pareiškęs, pvz., nemokumo administratorius arba bendrovė būtų turėjusi daugiau akcininkų, nesusijusių su bendrovės padaryto pažeidimo padarymu. Kadangi šiuo atveju bendrovės valdymo organų interesai kartu atspindėjo akcininkų interesus, jų veiksmus buvo lengviau priskirti pačiai bendrovei.

Visgi pažymėtina, jog bendrovės vadovo veiksmų priskyrimas bendrovei, kaip pagrindas pripažinti bendrovę asmeniškai atsakingą už padarytą pažeidimą ir pritaikyti principą *ex turpi causa*, Jungtinės Karalystės teismų praktikoje nėra nuoseklus. Tą atspindi prieš tai aptartos bylos *Stone & Rolls* ir *Safeway Stores Ltd v Twigger,* kuriose abi bendrovės buvo pripažintos asmeniškai atsakingomis už įstatyminių prievolių pažeidimą, nepaisant to, jog viena bendrovė buvo listinguojama įmonė, turinti daug akcininkų ir keletą direktorių, o kita bendrovė turėjo tik vieną valdymo organą, kuris kartu buvo ir vienintelis akcininkas. *Bilta* byloje Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog nėra vienos bendros taisyklės, pagal kurią bendrovės vadovo neteisėti veiksmai turėtų būti priskirti bendrovei. Teismas pažymėjo, jog direktorių veiksmų priskyrimas bendrovei priklauso nuo bylos konteksto – tais atvejais, kai priskyrimo tikslas yra išspręsti atsakomybės ir žalos atlyginimo klausimus tarp įmonės ir jos vadovo, bylos baigtis gali būti kitokia nei tais atvejais, kai reikia išspręsti atsakomybės klausimus tarp įmonės ir trečiosios šalies. Pasak teismo, tais atvejais, kai pati įmonė tapo savo direktorių neteisėtų veiksmų auka, tokie veiksmai negali būti priskirti įmonei, ypač kai ieškinį prieš direktorius reiškia bankroto administratorius.[206]

Pastebėtina, jog prieš tai aptartose Lietuvos teismų bylose, kurioje teismai priteisė bendrovėms žalos atlyginimą iš direktorių, neužtikrinusių bendrovių mokestinių prievolių vykdymo, ieškiniai taip pat buvo pateikti bankrutuojančių ir likviduojamų bendrovių vardu. Galima svarstyti, ar aplinkybė, jog ieškinių patenkinimas buvo susijęs su bendrovės kreditorių, o ne tik akcininkų, interesų užtikrinimu, turėjo įtakos teismams nusprendžiant dėl žalos bendrovei priteisimo. Be to, LAT praktikoje yra išaiškinta, jog bankroto bylose yra viešojo intereso, kadangi „bankroto bylos iškėlimas ir nagrinėjimas neišvengiamai turi įtakos visų įmonės kreditorių, taip pat visos visuomenės bei valstybės interesams“[207]. Todėl manytina, jog net ir tais atvejais, kai

[205] ApT, *supra note,* 5.
[206] Antony Zacaroli, „The Company's Remedies for Breach of Directors' General Duties“, iš *Company Directors: Duties, Liabilities, and Remedies,* Autorių kolektyvas (Oxford University Press: 2017), 501-502, https://doi.org/10.1093/oso/9780198754398.003.0023,
[207] LAT CBS 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2014.

bankrutavusi bendrovė, teikdama ieškinį buvusiam vadovui, remiasi savo neteisėtu veikimu (veiksmais, kurie, manytina, galėjo pažeisti viešąjį interesą), bankroto bylose jos reikalavimas bus patenkinamas, siekiant apsaugoti jau kitą viešąjį interesą, esantį bankroto byloje.

Autorės įsitikinimu, jei visais atvejais bendrovėms būtų leidžiama išsiieškoti patirtą žalą iš vadovų, būtų paneigti įstatymuose įtvirtintų sankcijų bendrovėms taikymo tikslai. Pvz., jei už visus konkurencijos teisės pažeidimus bendrovėms būtų priteisiama žala iš vadovo, bendrovės, gaunančios pelno iš konkurencijos teisės pažeidimų, nepatirtų jokių turtinių praradimų, o naudą padidėjusių dividendų formą, bendrovei uždirbus pelno, gautų akcininkai. Teisės doktrinoje taip pat išsakomas požiūris, jog neleidžiant įmonėms, pažeidinėjančioms konkurencijos įstatymus, prisiteisti žalos iš vadovų yra užtikrinamas efektyvesnis konkurencijos teisės įgyvendinimas, ypač kalbant apie atleidimo nuo atsakomybės institutą, kadangi asmenys neabejotinai bus labiau linkę pranešti apie galimus pažeidimus ar net prisipažinti juos padarę, jeigu jiems negrės rizika po to būti patrauktiems atsakomybėn dėl žalos bendrovei atlyginimo[208]. Manytina, jog vadovas, žinodamas, kad gali būti atleistas nuo asmeninės atsakomybės už prisidėjimą prie pažeidimo, bus labiau linkęs bendradarbiauti su Konkurencijos taryba. KĮ 40 straipsnyje, įtvirtinančiame ūkio subjekto vadovams skiriamas sankcijas, reglamentuota, jog nurodytos sankcijos negali būti skiriamos ūkio subjekto, kuris yra pateikęs Konkurencijos tarybai prašymą sumažinti baudą pagal šio įstatymo 38 str. 2 dalį, vadovui, jeigu ūkio subjekto pateiktas prašymas sumažinti baudą atitinka šio įstatymo 38 str. 2 d. 1 ir 2 punktuose nustatytus reikalavimus ir ūkio subjekto vadovas bendradarbiauja su Konkurencijos taryba (40 str. 3 d. 2 p.). 38 str. 2 dalyje nurodyti šie baudos ūkio subjektui sumažinimo pagrindai: ūkio subjektas Konkurencijos tarybai atskleidė savo dalyvavimą draudžiamame susitarime (1 punktas); ūkio subjektas nutraukė savo dalyvavimą draudžiamame susitarime, išskyrus atvejus, kai, Konkurencijos tarybos vertinimu, dalyvauti draudžiamame susitarime tikslinga siekiant išsaugoti tyrimo vientisumą (2 punktas). Taigi tokiu atveju bendrovės vadovas, kuris bendradarbiauja su Konkurencijos Taryba ir padeda atskleisti teisės pažeidimą, ne tik pats atleidžiamas nuo atsakomybės, bet ir prisideda prie to, jog bauda būtų sumažinta ir pažeidimą padariusiai bendrovei. Jeigu bendrovė net ir tokiais atvejais visada galėtų sumažintą baudą išsiieškoti iš vadovo, tikėtina, jog vadovai būtų linkę siekti nuslėpti bendrovės konkurencijos pažeidimus bet kokia kaina. Autorės įsitikinimu, žala bendrovei, kai ji gauna baudą, neturėtų būti priteisiama iš vadovo ir tais atvejais, kai pats bendrovės vadovas už prisidėjimą prie ūkio subjekto pažeidimo gauna baudą, ypač jei vadovui paskirta bauda nėra ženkliai mažesnė už bendrovei skirtą baudą. Tokiais atvejais bendrovės vadovas, turintis sumokėti ne tik jam paskirtą

[208] Anna Morfey ir Conall Patton, „Safeway Stores Ltd v Twigger: the buck stops here“, *Competition Law Journal* 10 (2011): 64, https://www.cliffordchance.com/briefings/2011/04/european_competitionjournalarticlesafewaystoresltdvtwiggerthebuc.html.

baudą, bet ir atlyginti bendrovės gautą baudą, sumokėtų dvi baudas už tą patį pažeidimą, tai neatitiktų nei teisingumo ir protingumo principų, nei įstatymu įtvirtintomis sankcijomis siekiamų tikslų.

Taigi darytina išvada, jog nei įstatymas, nei teismų praktika Lietuvoje nepateikia aiškaus orientyro, kada bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atvejais turėtų būti taikomas principas *ex turpi causa*, bendrovei (ne)leidžiant prisiteisti patirtos žalos dėl jos vadovo neteisėtų veiksmų. Manytina, jog teismas turėtų siekti išlaikyti pusiausvyrą tarp bendrovei paskirtų sankcijų veiksmingumo bei tarp bendrovės akcininkų ir kreditorių interesų užtikrinimo, neleidžiant vadovui išvengti jo neigiamų veiksmų pasekmių. Autorės įsitikinimu, tais atvejais, kai ieškinį bendrovės vardu reiškia kreditoriai, nemokumo administratorius arba su pažeidimu niekaip nesusiję akcininkai (pasyvūs investuotojai), teismas turėtų šį principą taikyti atsargiai, kad nenukentėtų kreditorių ir akcininkų interesai, nepavykus prisiteisti bendrovės patirtos žalos iš neteisėtus veiksmus atlikusio vadovo. Kita vertus, svarbu atsižvelgti į tai, kad leidus bendrovei iš vadovo prisiteisti žalą, nebūtų paneigtas bendrovei skirtų sankcijų veiksmingumas, pvz., prie pažeidimo prisidėjusiam bendrovės akcininkui netiesiogiai būtų sumažinami jo patirti turtiniai praradimai arba vadovai būtų atgrasomi nuo bendradarbiavimo su sankcijas skiriančiomis institucijomis, žinodami, kad žala po to visada bus išieškota iš jų pačių. Autorės įsitikinimu, viešojo intereso nustatymas pažeidimų atvejais arba bendrovės vadovo veiksmų priskyrimas bendrovei, siekiant nustatyti bendrovės asmeninę atsakomybę už pažeidimą, praktikoje gali būti labai sudėtingas ir sukelti daug neaiškumų, todėl teismui, priimant sprendimą, svarbiausia kiekvienu atveju atsižvelgti į individualias pažeidimo padarymo aplinkybes bei į galimus sprendimo priėmimo padarinius bendrovės dalininkams.

IŠVADOS

1. Bendrovėje kylančias atstovavimo problemas, kai vadovas bendrovės ir jos akcininkų atžvilgiu ima elgtis oportunistiškai, padeda mažinti vadovui taikomos pareigos, kurios gali būti skirstamos į taisykles, iš anksto apibrėžiančias reikalaujamą vadovo elgesį (specialiosios pareigos), bei standartus, kuriais remiantis teismai vadovo elgesį vertina *ex post* (bendrosios pareigos).
2. Bendrovės vadovo bendrosios pareigos reikalauja vadovo elgesio atitikties rūpestingumo ir lojalumo standartams bei nepateikia vadovui konkretaus elgesio modelio, kurio jis privalėtų laikytis. Bendrovės vadovas turi diskreciją pats nuspręsti, kokiu būdu įvykdyti jam tenkančias bendrąsias pareigas, o jas įgyvendindamas turi dėti maksimalias pastangas išlikti lojaliu ir rūpestingu. Už šių pareigų pažeidimą vadovas gali būti pripažintas atsakingu tik esant jo dideliam neatsargumui arba tyčiai.
3. Bendrovės vadovo specialiosios pareigos pateikia tikslią šių pareigų įgyvendinimo tvarką, todėl vadovas, vykdydamas šias pareigas, negali pasirinkti kitokio, nei įstatyme nustatyto, elgesio modelio ir turi pasiekti tikslą – įgyvendinti konkrečius įstatymo reikalavimus. Tikslo nepasiekus vadovui gali būti taikoma atsakomybė esant jo paprastam neatsargumui.
4. Bendrovės vadovo bendrosios ir specialiosios pareigos gali būti atribojamos remiantis tuo, ar turinys konkrečiai pareigai buvo suteiktas dar prieš vadovo veiksmus (*ex ante)*, ar jau po jų atlikimo (*ex post*). Bendrovės vadovo specialiosios pareigos yra įtvirtintos konkrečiose teisės normose, jų įgyvendinimo tvarką įstatymų leidėjui suformuojant iš anksto, todėl teismams reikalinga nustatyti tik faktines aplinkybes. Vadovo bendrųjų pareigų turinys konkrečioje situacijoje yra nustatinėjimas teismų jau po vadovo veiksmų atlikimo. Bendrosios ir specialiosios pareigos taip pat gali būti atribojamos pagal tai, ar bendrovės vadovas jam nustatytą pareigą privalo įgyvendinti pats asmeniškai. Jeigu vadovas pats neprivalo įvykdyti konkrečios pareigos, o tik turi užtikrinti jos įgyvendinimą, tokia pareiga negali būti laikoma specialiąja pareiga.
5. Bendrovės vadovo pareiga užtikrinti, jog jo vadovaujama bendrovė laikytųsi įstatymų reikalavimų, yra vadovo bendrosios rūpestingumo pareigos dalis. Bendrovės vadovas turi dėti protingas pastangas, jog jo vadovaujama įmonė laikytųsi imperatyvių įstatymų reikalavimų (pvz., konkurencijos, darbo, mokesčių teisės normų), bendrovėje užtikrindamas atitinkamas veiklos stebėjimo, kontroliavimo ir informavimo apie bendrovės pažeidimus sistemas. Todėl bendrovės veiklai taikomi įstatymų reikalavimai, vien dėl jų imperatyvaus pobūdžio, neturėtų būti priskiriami bendrovės vadovo specialiosioms (imperatyviosioms) pareigoms. Vertinant

vadovo civilinę atsakomybę, turi būti atsižvelgiama, ar vadovas dėjo maksimalias pastangas užtikrinti, kad bendrovė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus.

6. Bendrovės vadovo pareigos priartėjusio nemokumo zonoje yra priskiriamos vadovo bendrosiomis pareigomis, nes jos nepateikia vadovui konkrečių iš jo reikalaujamų veiksmų, o tik įgyvendina bendrąją vadovo rūpestingumo pareigą bei fiduciarines vadovo pareigas kreditorių atžvilgiu. Manytina, jog specialiąja vadovo pareiga gali būti laikoma tik vadovo pareiga nedelsiant informuoti juridinio asmens dalyvius apie juridinio asmens nemokumo tikimybę ir siūlyti spręsti finansinių sunkumų klausimą, kadangi ji nesuteikia vadovui pasirinkimo variantų.
7. Bendrovės vadovo pareigos inicijuoti bendrovės nemokumo procesą ir perduoti nemokumo administratoriui juridinio asmens turtą ir dokumentus yra laikomos specialiosiomis pareigomis. Šios pareigos reikalauja, jog vadovas jas įgyventų konkrečia įstatymų nustatyta tvarka (pasiektų tikslą). Bendrovės vadovo teisės aktuose nereglamentuoti veiksmai (pvz., siekis išsaugoti nemokią bendrovę) ar subjektyvios šių pareigų neįvykdymo priežastys (pvz., dokumentų ir turto praradimas dėl vadovo neatsargumo) neeliminuoja nei šių pareigų, nei vadovo atsakomybės už jų neįvykdymą.
8. Bendrovės vadovo pareigos vykdant kapitalo palaikymo reikalavimus (pareiga sušaukti akcininkų susirinkimą, jeigu bendrovės nuosavas kapitalas tapo mažesnis kaip 1/2 įstatuose nurodyto įstatinio kapitalo dydžio, taip pat pareigos, susijusios su bendrovės savų akcijų įsigijimu ir bendrovės teikiama finansinės pagalba, įsigyjant jos akcijas) taip pat priskirtinos vadovo specialiosioms pareigoms, nes jos aiškiai nustato faktinį pagrindą, kada bendrovės vadovas privalo jas įvykdyti ir vadovui nėra suteikiama pasirinkimo variantų.
9. Atsakomybės už bendrovės vadovo specialiųjų pareigų pažeidimą subjektu gali būti tik formaliai paskirtas (*de jure*) bendrovės vadovas, kadangi šių pareigų įgyvendinimui būtinas *de jure* vadovo statusas. *De facto* vadovas civilinėn atsakomybėn už specialiųjų pareigų nevykdymą gali būti patrauktas nebent kitais pagrindais, pvz., pritaikant bendrovės akcininko atsakomybės institutą.
10. Manytina, jog nėra vienos bendros taisyklės, kada *ex turpi causa non oritur* principas turėtų būti (ne)taikomas bendrovei iš jos vadovo siekiant išieškoti bendrovei paskirtą baudą dėl vadovo atliktų neteisėtų veiksmų. Šio principo nereikėtų taikyti tais atvejais, kai baudos išieškojimu iš vadovo būtų paneigtas bendrovei skirtų sankcijų veiksmingumas (pvz., naudą uždirbto pelno forma patirtų prie pažeidimo prisidėję akcininkai) arba vadovas būtų atgrasomas nuo bendradarbiavimo su sankcijas skiriančiomis institucijomis. Tačiau šis principas turėtų būti pritaikomas tais atvejais, kai baudos prisiteisimas iš vadovo užtikrina trečiųjų šalių, pvz., bendrovės kreditorių, interesus.

PASIŪLYMAI

1. Teismams, atskiriant bendrovės vadovo pareigas pagal jų pobūdį, siūlytina vartoti sąvokas *bendrosios ir specialiosios*, o ne *fiduciarinės ir imperatyviosios* vadovo pareigos.
   1.1. Vadovo pareigų įvardijimas specialiosiomis leistų lengviau atskirti imperatyvias normas, taikomas bendrovei, bei imperatyvias normas, taikomas vadovui. Visų pareigų įvardijimas imperatyviosiomis lemia situacijas, jog bendrovės veiklai aktualios imperatyvios įstatymų nuostatos (pvz., MAĮ 40 straipsnyje įtvirtintos mokesčių mokėtojo pareigos) vien dėl savo imperatyvaus pobūdžio klaidingai priskiriamos bendrovės vadovo specialiosioms pareigomis, kurias jis pats privalo įvykdyti. Tokiais atvejais netinkamai vertinama vadovo civilinė atsakomybė, kadangi nuo tinkamo pareigos kvalifikavimo priklauso ir verslo sprendimo taisyklės (ne)taikymas, vadovo įdėtų pastangų vertinimas, civilinės atsakomybės atsiradimui reikalinga kaltės forma
   1.2. Bendrovės vadovo pareigų įvardijimas bendrosiomis, o ne fiduciarinėmis, leistų tiksliau atskirti vadovo rūpestingumo ir lojalumo pareigas. Terminas *fiduciarinė pareiga* turėtų būti vartojamas tik kalbant apie bendrovės vadovo lojalumo pareigą, kuri vadovui privaloma dėl jo, kaip fiduciaro, statuso, todėl tais atvejais, kai vadovas pažeidžia tik rūpestingumo, bet ne lojalumo pareigą, tokio pažeidimo kvalifikavimas kaip fiduciarinių pareigų pažeidimo nėra tikslus, atsižvelgiant į termino *fiduciarinė pareiga* lingvistinę reikšmę.
2. Teismams siūlytina juridinius asmenis, atitinkančius *de facto* bendrovės vadovo požymius, leisti pripažinti atsakingais dėl vadovo bendrųjų pareigų, kurių įvykdymui nereikia formalaus vadovo statuso, pažeidimo. Nors juridiniai asmenys pagal teisės aktus negali būti bendrovės vadovais (t. y. negali būti jais išrinkti), civilinės atsakomybės pritaikymas jų atžvilgiu dėl vadovo bendrųjų pareigų pažeidimo įstatymų reikalavimų nepažeistų, nes šių pareigų įvykdymui nėra būtinas formalus vadovo statusas, atitinkamai nėra būtinas ir galėjimas tokį statusą apskritai turėti.

3. Teismams, sprendžiant dėl bendrovės reikalavimo atlyginti patirtą žalą (gautą baudą dėl bendrovės veiklai taikomų įstatymų pažeidimo) iš neteisėtus veiksmus atlikusio vadovo, žalą siūlytina priteisti tik tais atvejais, kai: 1) priteisus žalą naudos negaus prie pažeidimo prisidėję bendrovės akcininkai ir valdymo organai; 2) tokiu būdu bus apsaugomi kreditorių interesai; 3) žalos priteisimas neprieštaraus įstatymo nustatytų sankcijų tikslams. Pvz., neturėtų būti priteisiama žala iš aktyviai su Konkurencijos taryba bendradarbiavusio vadovo, padėjusio atskleisti bendrovės padarytą pažeidimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. kovo 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E22116F1B0E0.
2. „Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. balandžio 8 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.43178AA9832E/asr.
3. „Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo Nr. IX-574 pakeitimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. balandžio 15 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/83893c80540d11ec862fdcbc8b3e3e05.
4. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. kovo 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.
5. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. balandžio 20 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454.
6. „Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. kovo 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/10c6bfd07bd511e6a0f68fd135e6f40c/asr
7. „Lietuvos Respublikos finansinės apskaitos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. balandžio 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.43178AA9832E/asr.
8. „Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. balandžio 3 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0808D5C392B2.
9. „Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. kovo 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/68f2cad098b711e9ae2e9d61b1f977b3.
10. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. TAR. Žiūrėta 2025 m. balandžio 5 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA.
11. „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. balandžio 5 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B8B6AFC2BFF1/asr.
12. „Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. balandžio 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EB34933E485/asr.
13. „Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163423.

Kiti teisės aktai:

1. „The Insolvency Act 1986 (c. 45)“. Žiūrėta 2025 m. balandžio 19 d. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents.
2. „2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/1023 dėl prevencinio restruktūrizavimo sistemų, skolų panaikinimo ir draudimo verstis veikla ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui didinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2017/1132“. EUR-lex. Žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/?uri=CELEX:32019L1023.
3. „2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų (kodifikuota redakcija)“. EUR-lex. Žiūrėta 2025 m. balandžio 6 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A02017L1132-20220812.

Lietuvos teismų praktika:

1. LAT CBS 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-40-381/2025.
2. LAT CBS 2024 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-243-403/2024.
3. LAT CBS 2024 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-199-381/2024.
4. LAT CBS 2023 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-315-421/2023.
5. LAT CBS 2022 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-89-421/2022.
6. LAT CBS 2022 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-79-469/2022
7. LAT CBS 2021 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-243-943/2021.
8. LAT CBS 2021 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-20-684/2021.
9. LAT CBS 2021 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-167-313/2021.
10. LAT CBS 2020 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-235-421/2020.
11. LAT CBS 2020 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-170-219/2020.
12. LAT CBS 2019 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-305-219/2019.
13. LAT CBS 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-510-915/2018.
14. LAT CBS 2018 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-535-916/2018.
15. LAT CBS 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-326-1075/2018.
16. LAT CBS 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-313/2018.
17. LAT CBS 2017 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-177-701/2017.
18. LAT CBS 2017 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-297-378/2017.
19. LAT CBS 2017 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-252-690/2017.
20. LAT CBS 2017 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-265-611/2017.

21. LAT CBS 2017 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-54-701/2017.
22. LAT 2016 m. lapkričio 23 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga (Teismų praktika Nr. 45).
23. LAT CBS 2016 m. gegužės 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-276-248/2016.
24. LAT CBS 2016 m. sausio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-64-248/2016.
25. LAT CBS 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-429-313/2015.
26. LAT CBS 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331-695/2015.
27. LAT CBS 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-508/2014.
28. LAT CBS 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-453/2014.
29. LAT CBS 2014 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2014.
30. LAT CBS 2014 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2014.
31. LAT CBS 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2013.
32. LAT CBS 2013 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-427/2013.
33. LAT CBS 2013 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-290/2013.
34. LAT CBS 2011 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-114/2011.
35. LAT CBS 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2010.
36. LAT CBS 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2009.
37. LAT 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2007.
38. ApT 2025 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-82-854/2025
39. ApT 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-283-567/2025.
40. ApT 2024 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-524-464/2024.
41. ApT 2023 m. lapkričio 9 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-622-912/2023.
42. ApT 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-921-1120/2022.
43. ApT 2021 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-364-241/2021.
44. ApT 2021 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-279-553/2021
45. ApT 2020 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-1692-781/2020.
46. ApT 2020 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-646-798/2020.
47. ApT 2019 m. balandžio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-161-790/2019.
48. ApT 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2-496-823/2018.
49. ApT 2018 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-283-330/2018
50. ApT 2016 m. liepos 1 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-554-407/2016.
51. ApT 2014 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-149/2014.
52. ApT 2012 m. rugpjūčio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1646/2012.

53. Vilniaus apygardos teismo CBS 2023 m. birželio 29 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1938-656/2023
54. Vilniaus apygardos teismo CBS 2020 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. eB2-2760-643/2020.
55. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-105-822/2022.
56. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. gruodžio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2005-624/2019.

Kita teismų praktika:

1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. birželio 5 d. sprendimas byloje KONE ir kt., C-557/12.
2. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje Courage Ltd v Bernard Crehan, C-453/99.
3. Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 20 d. sprendimas byloje Les Laboratoires Servier v Apotex Inc
4. Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2001 m. balandžio 1 d. sprendimas byloje Re Continental Assurance Co of London plc.
5. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 2009 m. liepos 30 d. sprendimas byloje Stone & Rolls Ltd v Moore.
6. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 2009 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Gray v Thames Trains Ltd.
7. Jungtinės Karalystės Karališkosios kolegijos teismo 1775 m., liepos 5 d. sprendimas byloje Holman v Johnson.
8. JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 18 d. sprendimas byloje Marchand v. Barnhill.
9. JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo 1998 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje Malone v. Brincat.
10. JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo 1996 m. rugsėjo 25 d. sprendimas byloje In re Caremark Intern, Inc. Derivative Litigation.
11. JAV Delavero Aukščiausiojo Teismo 1984 m. kovo 1 d. sprendimas byloje Aronson v. Lewis.

Specialioji literatūra:

1. Arlen, Jennifer. „How Directors' Oversight Duties and Liability under Caremark Are Evolving". Faculty of law blogs/ UNIVERSITY OF OXFORD, 2023 m. kovo 2 d. https://blogs.law.ox.ac.uk/oblb/blog-post/2023/03/how-directors-oversight-duties-and-liability-under-caremark-are-evolving.
2. Armour, John, Henry Hansmann ir Reinier Kraakman. „Agency Problems. Legal Strategies, and Enforcement". Harvard Law and Economics Research Paper Series No. 644 (2009): 1-19. http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center/papers.
3. Armour, John, Henry Hansmann ir Reinier Kraakman. „The Essential Elements of Corporate Law: What is Corporate Law?. Harvard Law and Economics Research Paper Series No. 643 (2009): 1-31. http://www.law.harvard.edu/programs/olin_center/papers.
4. Armour, John. „Legal Capital: An Outdated Concept?". European Business Organization Law Review 7 (2006): 1-18. https://ssrn.com/abstract=910826.
5. Bitė, Virginijus ir Gintarė Gumuliauskienė, „The Business Judgment Rule in Lithuania". Eur Bus Org Law Rev 17 (2016): 555–576. https://doi.org/10.1007/s40804-016-0052-0.
6. Bitė, Virginijus, Marija Jurgelevič, Vilija Mogenytė ir Salvija Mulevičienė. „Juridinių asmenų nemokumo teisinio reguliavimo pokyčiai Lietuvoje įgyvendinus Restruktūrizavimo ir nemokumo direktyvą". Iš Lietuvos teisė 2021: esminiai pokyčiai, Autorių kolektyvas, 93-103. Mykolo Romerio universitetas, 2021. https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/cd5d26b2-a7ee-45f9-913d-d8c75860ca76/full.
7. Bitė, Virginijus, Vilija Mogenytė ir Salvija Mulevičienė. „Civil Liability of a Company Director in the Vicinity of Insolvency: The Lithuanian Approach". European Business Organization Law Review 23 (2022): 456-479. https://link.springer.com/article/10.1007/s40804-022-00240-8.
8. Beuerle, Carsten-Gerner. „The duty of care and the business judgment rule: a case study in legal transplants and local narratives". Iš Comparative Corporate Governance, Afra Afsharipour, Martin Gelter, 220-241. Edward Elgar Publishing, 2021. https://doi.org/10.4337/9781788975339.00020.
9. Clarry, Daniel. „Mandatory and Default Rules in Fiduciary Law". Iš The Oxford Handbook of Fiduciary Law, Evan J. Criddle, Paul B. Miller, Robert H. Sitkoff, 435–448. Oxford Academic, 2019. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190634100.013.24.
10. Čerka, Paulius. „Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei?" . International journal of Baltic law 1, 1 (2002): 57-75.

11. Gerner-Beuerle, Carsten, Edmund-Philipp Schuster ir Philipp Paech. „The Evolving Structure of Directors' Duties in Europe“. European Business Organization Law Review 15 (2014): 191-233. http://journals.cambridge.org/abstract_S1566752914001104.
12. Goldberg, John C. P. „The Fiduciary Duty of Care“. Iš The Oxford Handbook of Fiduciary Law, Evan J. Criddle, Paul B. Miller, Robert H. Sitkoff, 404–418. Oxford Academic, 2019. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190634100.013.21.
13. Goshen, Zohar ir Richard Squire. „Principal Costs: A New Theory for Corporate Law and Governance“. Columbia Law Review 117, 767 (2017): 776-829. https://ssrn.com/abstract=2571739.
14. Hughes, Paul. „Directors' personal liability for cartel activity under UK and EC law - a tangled web“. European Competition Law Review 29, 11 (2008): 632-648. https://www.steptoe.com/a/web/5672/PaulHughes_DirectorsPersonalLiability.pdf.
15. Jakuntavičiūtė, Gintarė. „Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio Universitetas, 2012. https://vb.mruni.eu/object/elaba:1873577/1873577.
16. Jarusevičius, Justinas. „Ar pagrįstai verslo sprendimo taisyklė priskiriama prezumpcijos kategorijai?“. Teisė 112 (2019): 186–202, https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/14487/13416.
17. Jarusevičius, Justinas. „Verslo sprendimo taisyklės taikymo priežastys“. Teisė 100 (2019): 80–102. https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/12520/11017.
18. Jensen, Michael C. ir William H.Meckling. „Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. Journal Of Financial Economics 3 (1976): 305-360. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0304405X7690026X.
19. Jokubauskas, Remigijus, Egidija Tamošiūnienė, Mykolas Kirkutis ir Vigintas Višinskis. „Nemokumo proceso inicijavimo veiksmingumo problemos“. Teisė 117 (2020): 47-63. https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/a45de1a7-cd3d-4b4b-bc0c-7f8f48cf5c86/content.
20. Jokubauskas, Remigijus. Juridinių asmenų nemokumo procesas: monografija. Księgarnia akademicka, 2021. https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/52390f54-8edb-4cb7-bffc-a25475634294.
21. Jokubauskas, Remigijus ir Mykolas Kirkutis. „ĮMONĖS VADOVO CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ DĖL LAIKU NEINICIJUOTO NEMOKUMO PROCESO“. Jurisprudencija 28, 2 (2021): 430-451. https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/7023.

22. Kaplow, Louis. „Rules Versus Standards: An Economic Analysis“. Duke Law Journal 42 (1992): 557-629. https://scholarship.law.duke.edu/dlj/vol42/iss3/2.
23. Leyens, Patrick C, Michael G. Faure. „Directors' and Officers' Liability: Economic Analysis“. European Corporate Governance Institute Law Working Paper 376 (2017): 2-40. https://www.ecgi.global/sites/default/files/working_papers/documents/finalleyens-faure-directorsandofficersliabilities.pdf.
24. Martínez, Aurelio Gurrea. „New Agency Problems, New Legal Rules: Rethinking Takeover Regulation in the US and Europe“. Ibero-American Institute for Law and Finance, Working Paper Series 3/2016 (2016): 1-25. https://ssrn.com/abstract=2766208.
25. Martínez, Aurelio Gurrea. „Re-Examining the Law and Economics of the Business Judgment Rule: Notes for Its Implementation in Non-US Jurisdictions“. Journal of Corporate Law Studies 18, 2 (2018): 417-438. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2720814.
26. Martínez, Aurelio Gurrea. „Towards an optimal model of directors' duties in the zone of insolvency: an economic and comparative approach“. Journal of Corporate Law Studies 21, 2 (2021): 365–395. https://doi.org/10.1080/14735970.2021.1943934.
27. Mokal, Rizwaan J. „An Agency Cost Analysis of the Wrongful Trading Provisions: Redistribution, Perverse Incentives and the Creditors' Bargain“. The Cambridge Law Journal 59, 2 (2000): 335-369. https://www.jstor.org/stable/4508678.
28. Morfey, Anna ir Conall Patton. „Safeway Stores Ltd v Twigger: the buck stops here“. Competition Law Journal 10 (2011): 57-64. https://www.cliffordchance.com/briefings/2011/04/european_competitionjournalarticlesafewaystoresltdvtwiggerthebuc.html.
29. Nietsch, Michael. „Corporate illegal conduct and directors' liability: an approach to personal accountability for violations of corporate legal compliance“. Journal of Corporate Law Studies 18:1 (2017): 151-184, https://doi.org/10.1080/14735970.2017.1365460.
30. Office of Fair Trading. Director disqualification orders in competition cases. Office of Fair Trading, 2010: 1-15. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/713395/OFT510_guidance.pdf.
31. Sitkoff, Robert H. „Other Fiduciary Duties: Implementing Loyalty and Care“. Iš The Oxford Handbook of Fiduciary Law, Evan J. Criddle, Paul B. Miller, Robert H. Sitkoff. 419-434. Oxford Academic, 2019. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190634100.013.22.
32. Stundys, Tomas. „BENDROVĖS KAIP DE FACTO VADOVO CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ LIETUVOS TEISĖJE“. Jurisprudencija 31, 1 (2024): 144-159. https://www.lituanistika.lt/content/110454.

33. Todd, Stephen. „APPLYING THE EX TURPI CAUSA PRINCIPLE IN TORT ACTIONS“. Journal of International and Comparative Law November 2024 (2024): 221-251. https://www.jicl.org.uk/journal/december-2014/applying-the-ex-turpi-causa-principle-in-tort-actions.
34. United Nations. Legislative Guide on Insolvency Law Part Four - Directors' Obligations in the Period Approaching Insolvency (Including in Enterprise Groups). United Nations, 2020. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-11273_part_4_ebook.pdf.
35. Van der Elst, Christoph. „The Risk Management Duties of the Board of Directors“. Financial Law Institute Working Paper 2013-02 (2013): 1-29. https://ssrn.com/abstract=2267502.
36. Velasco, Julian. „Fiduciary Principles in Corporate Law“. Iš The Oxford Handbook of Fiduciary Law, Evan J. Criddle, Paul B. Miller, Robert H. Sitkoff, 61-76. Oxford Academic, 2019. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190634100.013.4
37. Vicari, Andrea. European Company Law. Berlin: De Gruyter, 2021.
38. Vicari, Andrea ir Alexander Schall. Company Laws of the EU: A Handbook. Beck/Hart, 2020.
39. Wood, Justin. „Director Duties and Creditor Protections in the Zone of Insolvency: A Comparison of the United States, Germany, and Japan“. European Scientific Journal 10, 16 (2014): 139-168. https://elibrary.law.psu.edu/psilr/vol26/iss1/5/.
40. Zacaroli, Antony. „The Company’s Remedies for Breach of Directors’ General Duties“. Iš Company Directors: Duties, Liabilities, and Remedies, Autorių kolektyvas. 461-503. Oxford University Press, 2017. https://doi.org/10.1093/oso/9780198754398.003.0023.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe yra pateikiama bendrovės vadovo specialiųjų pareigų samprata bei šių pareigų identifikavimo kriterijai. Darbe, remiantis Lietuvos ir užsienio valstybių teisės doktrina bei teismų praktika, atkleidžiami bendrovės vadovo specialiųjų ir bendrųjų pareigų atribojimo kriterijai, taip pat nagrinėjamos teisinės problemos Lietuvos teismų praktikoje, susijusios su bendrovės vadovo pareigų klasifikavimu į bendrąsias bei specialiąsias ir jų vertinimu vadovo civilinės atsakomybės kontekste. Darbe taip pat analizuojamos problemos, susijusios su *de facto* vadovo instituto bei principo *ex turpi causa non oritur* pritaikymu bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atvejais.

Reikšminiai žodžiai: bendrovės vadovo specialiosios pareigos, bendrovės vadovo bendrosios pareigos, imperatyviosios pareigos, fiduciarinės pareigos, *de facto* vadovas, *ex turpi causa non oritur.*

ANNOTATION

The Master's thesis presents the concept of a company's director's specific duties and the criteria for identifying these duties. The thesis, based on Lithuanian and foreign legal doctrine and case law, reveals the criteria for distinguishing between the specific and general duties of a company's director and examines the legal challenges in Lithuanian case law related to the classification of a director's duties as general or specific and their assessment in the context of director’s civil liability. The thesis also addresses issues related to the application of the d*e facto* director doctrine and the principle of *ex turpi causa non oritur acti*o in cases involving breaches of a company's director's duties.

Key words: Specific duties of the company director, general duties of the company director, imperative duties, fiduciary duties, *de facto* director, *ex turpi causa non oritur.*

SANTRAUKA

Bendrovės vadovo specialiosios pareigos: samprata ir identifikavimo kriterijai

Magistro baigiamajame darbe yra siekiama atskleisti bendrovės vadovo specialiųjų pareigų sampratą, jų identifikavimo kriterijus bei nustatyti teisines problemas, kylančias šias pareigas identifikuojant praktikoje. Siekiant šio tikslo, pirmame darbo skyriuje yra atskleidžiama bendrovės vadovui taikomų pareigų, kaip *ex ante* reikalaujamą vadovo elgesį apibrėžiančių taisyklių, bei bendrųjų standartų, kuriais remiantis vadovo elgesys teismo vertinamas *ex post*, reikšmė mažinant bendrovėje kylančias atstovavimo problemas. Pirmame darbo skyriuje taip pat pateikiama bendrovės vadovo bendrųjų bei specialiųjų pareigų samprata, nurodant požymius, kuriais remiantis konkrečios vadovo pareigos priskiriamos bendrosioms arba specialiosioms pareigoms. Taip pat šiame skyriuje analizuojami bendrųjų ir specialiųjų pareigų atribojimo kriterijai. Atlikus analizę nustatyta, jog bendrosios ir specialiosios pareigos gali būti atribojamos pagal jų turinio apibrėžtumą – jei įstatymų leidėjas pareigai turinį suteikė dar prieš vadovo veiksmus, tokia pareiga yra laikoma specialiąją pareiga, o jeigu turinys nustatinėjamas teismo jau po vadovo atliktų veiksmų, tokia pareiga yra priskirtina bendrajai pareigai. Taip pat siekiant konkrečią pareiga priskirti specialiajai vadovo pareigai, svarbu ne tik tai, kad jos turinys būtų aiškiai apibrėžtas, bet ir tai, kad vadovas būtų asmeniškai atsakingas už jos įvykdymą. Antrame darbo skyriuje nagrinėjamos problemos, kylančios specialiąsias vadovo pareigas identifikuojant praktikoje. Analizės metu nustatyta, jog Lietuvos teismų praktikoje pasitaikantis bendrovės vadovo pareigų priskyrimas imperatyviosioms (specialiosioms), remiantis vien konkrečių pareigų įtvirtinimu įstatyme ir jų imperatyviu pobūdžiu, yra netikslus ir nulemia klaidingą tokių pareigų bei vadovo civilinės atsakomybės vertinimą. Trečiame skyriuje yra tiriami kiti bendrovės vadovo specialiųjų pareigų taikymo probleminiai aspektai. Atlikus analizę nustatyta, jog atsakomybės už bendrovės vadovo specialiųjų pareigų pažeidimą subjektu gali būti tik *de jure* vadovas, o *de facto* vadovui atsakomybė gali būti pritaikyta nebent kitais pagrindais. Taip pat nustatyta, jog įstatyme įtvirtinta nuostata, kad bendrovės vadovu gali būti tik fizinis asmuo, sukelia papildomų kliūčių pritaikant *de facto* vadovo institutą juridinio asmens, atitinkančio *de facto* vadovo požymius, atžvilgiu, kadangi jam negali būti taikoma atsakomybė ne tik dėl specialiųjų, bet ir dėl bendrųjų vadovo pareigų pažeidimo. Skyriuje taip pat nustatyta, jog *ex turpi causa non oritur* principas bendrovės vadovo pareigų pažeidimo atveju, siekiant bendrovei iš vadovo išieškoti jai paskirtą baudą, turėtų būti taikomas kiekvienu atveju atsižvelgiant į individualias aplinkybes, įstatymu įtvirtintų sankcijų tikslą bei bendrovės dalininkų, kuriems teismo sprendimas darys įtaką, interesus.

SUMMARY

Specific Duties of the Company Director: Concept and Identification Criteria

The aim of this Master's thesis is to reveal the concept of the specific duties of a company's director, the criteria for their identification, and to identify the legal issues that arise when applying these duties in practice. To achieve this goal, the first chapter of the thesis examines the significance of the duties imposed on a company's director as *ex ante* rules that define the required conduct of the director and as general standards used to assess the director's behavior *ex post,* thereby reducing agency problems within the company. This chapter also provides an overview of the general and specific duties of a company's director, specifying the criteria used to distinguish between these types of duties. The criteria for differentiating between general and specific duties are also analyzed. The analysis revealed that general and specific duties can be distinguished based on the specificity of their content. If the legislator defines the content of a duty before the director's actions, it is considered a specific duty. However, if the content is determined by a court after the director's actions, it is classified as a general duty. Moreover, to classify a duty as a specific duty, it is not only necessary for its content to be clearly defined, but also for the director to be personally responsible for its fulfillment. The second chapter of the thesis examines the practical challenges associated with identifying specific duties of a company's director. The analysis found that the approach often taken in Lithuanian case law – categorizing directors' duties as imperative (specific) based solely on their inclusion in law and their imperative nature – is inaccurate and leads to erroneous assessments of such duties and the director's civil liability. The third chapter explores other problematic aspects related to the application of specific duties of a company's director. The analysis revealed that only a *de jure* director can be held liable for the breach of specific duties, while a *de facto* director can only be held liable on other legal grounds. It was also found that the legal requirement that only a natural person can be a company's director creates additional obstacles for applying the *de facto* director doctrine to legal entities that exhibit the characteristics of a *de facto* director, as they cannot be held liable for breaches of either specific or general duties. Additionally, it was established that the principle *ex turpi causa non oritur actio* should be applied individually in cases involving breaches of a company's director's duties, considering the specific circumstances of each case, the purpose of the statutory sanctions, and the interests of the company's stakeholders who may be affected by the court's decision.